

www.e-rara.ch

**Ioannis Oecolampadii, doctoris undecunque doctissimi, in librum Iob
exegemata**

Ökolampadius, Johannes

Basileae, mense Martio, anno 1532

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-73029>

Enarratio num Oecolampadii in Iob liber secundus

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

ENARRATIO

NVM OECOLAMPADII IN

IOB LIBER SE-

CVNDVS.

Vditi sunt libro primo tres amici Iob, una cum ipsius re-
 sponsis, deprehēsiq; uarij illorū scopi. Eliphaces enim nullos
 hic pati arbitrat̃ quā peccatores. Cuius sententiā etiā Bilda-
 dus emendat, qui admittit bonos hic aliquandiu affligi, sed
 magno ipsorum commodo. A quo Sophares dissentit, quod
 non censet inquirendum, quā ob causam male habeāt aliquandiu iusti, sed to-
 tum hoc permittēdum domino. In hoc autem omnes cōueniunt, quod ad pœ-
 nitentiam hortantur Iobem, & promittunt pœnitenti magnam in hoc seculo
 felicitatem. Vnde omnes sugillant eum, quasi propter peccata sua à deo sic fla-
 gelletur, & proinde blasphemasint uerba eius. Iobes igitur respondēs: prin-
 cipio à blasphemia se exasat, ac immisericordiam amicorum taxat, per gēs in
 narratione dolorum suorum. Secundo respōdens, de humana iniusticia, diui-
 naq; maiestate sublimius differit, sed se ostendit preter cōmunem morē, tametsi
 non tam grauit̃ peccarit, puniri. Tertio quoq; respondens, occulta & summa
 esse iudicia dei, & ipse clarius ostendit, per res maximas, sed in hoc omnibus
 cōtradicit, q̃ hic remunerationē expectat, unde ad resurrectionis gaudia cō-
 fugiens, ueram iustorum spem, quā illi ne uerbo quidē attigerant affert. Et
 hæc superius quidem dicta sunt, nunc autem tres illi non proferunt argumē-
 ta noua, sed quæ proposuerant cōfirmant. Et in hoc conueniunt, quod hypo-
 critæ h c tandem male pereant, hoc autem ideo urgent. Quia enim Iob præ-
 sentis seculi promissiones nullas sperabat, & sapientiā illorum ut stultā reije-
 ciebat, & uanam, nihilq; solidioris cōsolationis in se habentem. Idcirco acrius
 eum perstringunt, quasi hoc in ip̃is sit peccaliare, si in hoc seculo pereāt. Varijs
 tamen occasionibus ipsum inuadunt. Eliphaces tribuit malæ conscienciæ Iobi,
 quod nulla hic sperare queat bona. Bildadus uero, pertinaci & superbo in-

Z 3 genio,

genio, in suis persistenti sententijs, & quod nihil innouetur circa illū. Sophares autem hypocrisi, unde illum per dendū iudicat: & sociorū dictū, cōmuni omnium secalorum consensu, ut sibi uidebatur, approbat. At Iobus primo respōdens iterū ad misericordiā uarijs modis prouocat, ait sibi bonā esse cōscientiā nō autē esse cuius uis de cruce bonorū iudicare. Similiter & Bildado Capite decimonono respōdens, eū ad misericordiā prouocat, & expectationē futuri iudiciij, quod ipse cū gaudio pręstolatur illos terret. Deniq; Sophari respondens Cap. 21. deijcit sententiā comunem triū, uanū asserēs esse, quod hic hypocrite semper sub finē uite puniātur, et uanā etiā ipsorū promissionē.

Disputationis secunde, oratio prima, Eliphaces secundo loquitur.

CAP V T X V.

- 1 **E**T respondit Eliphaces Themanites ac dixit.
 2 Nunquid sapiens respōdebit scientiā uenti, &
 3 implebit uento orientali uentrem cuiuspiam?
 4 Arguet ne dicto inutili, & uerbis quæ nihil pficiunt:
 Etiam tu dispersisti timorē, & subtraxisti timorem
 coram deo.

Quia docebit iniquitatem tuam os tuū, & (quod) e-
 legeris linguā uersutorū.

- 6 Condemnabit te os tuum & non ego, & labia tua
 respondebūt contra te. (matus:
 7 Nūquid primus hominū natus es, & ante colles for-
 8 Nūqd i cōsilio dei audisti, & dijudicasti tibi sapiētiā?
 9 Quid scis, et nescimus? (qd) intellexisti et nō nobiscū est.
 10 Etiam canus, etiam sexagenarius inter nos est, gra-
 uior patre tuo diebus..
 11 Nūquid minores te cōsolationes dei: & uerbū men-
 dax tecum.

Quid

- 12 Quid cōcipit tecū cor tuū: & quid innuūt oculi tui:
13 Quod respōdet deo spiritus tuus, & producis ex ore
tuo uerba: (cerse natus ē muliere,
14 Quid est homo quod mundus sit, & quod iustifi
15 Ecce sanctis suis non credet, & cœlo non finit mundi
in oculis eius.
16 Quanto magis abominabilis & inutilis uir bibens
sicut aquam iniquitatem.
17 Edisserā tibi, audi me, & quod uidi etiā recensebor.
18 Quod sapientes annunciarūt, & nō deteriores fu
ere patribus suis. dīo eorum,
19 Quibus solis data terra, & nō transit alienus in me
20 Omnibus diebus suis impius parturit, & numerus
annorū (quī) absconditi sunt forti.
21 Vox timorū ī auribus eius, ī pace uastator ueniet ei.
22 Nō credit redire ā tenebris & specularur gladium.
23 Vagatur ipse pro pane, ubi sit sciens, quod paratus
sit in manu eius dies tenebrarum.
24 Terre bunt eū tribulatio & angustia, circundabūt
eum sicut regem futurū in corona militum.
25 Quia extendit contra deum manum suam & cō
tra omnipotentem magnificatus est.
26 Curret (deus) in illum, in ceruicem, in summitatem
corporis, scuta illius,
27 Quia operuit faciem suam in adipe suo, & fecit ru
gas super lumbos. Et habiet

- 28 Ethabitet ciuitates desolatas, domus quæ non habi-
cantur futuras in tumultum.
- 29 Non dñetur, nec stabit facultas eius, nec extendatur
in terra perfectio eius.
- 30 Non recedat à tenebris, germen eius fìccet flāma:
& recedat, spīritu oris sui.
- 31 Non credat mendatio errans, quod ad mendacium
uarietur sibi.
- 32 Ante diem suum impleatur, & ramus eius non
uirescat.
- 33 Amouebit (deus) sicut uitis, uuam acerbam eius, &
proijciat tanquam oliua florem suum.
- 34 Quoniam congregatio impij solitaria, & ignis de-
uorabit tabernacula munera accipientis.
- 35 Dum concipiendo laborem, & pariendo mendaci-
um uenter eius parat dolorem.

Metaphrasis orationis huius.

- 2 **S**I minore platu excipitur oratio tua, id non tam no-
stræ inhumanitati, quā tuæ insipientiæ acceptum ferē-
dum est. A sapiente enim uiro expectatur sermones
- 3 **S**utiles, sancti, ac modesti: non impij & arrogantes, &
uane quibus nec mens refocillari, nec fructus colligi, nec
utilitas aliqua haberi potest. Quales hij tui. Qui eò tendunt,
- 4 ut semel omnis dei timor aboleatur, nec sit qui illum inuo-
cet. Id sanē tam impudenter doces, ut ad confutandū te non
sit cuiusquā alterius testimonio opus: Tuā enim iniquitatē,
& quantum

6 & quantū oblectāre dolis, tuum os testatur, nec accusatore
 me opus fuerit, te impiū esse, os tuum declarabit, teq; ipsum
 tua labia redarguent. Et profectō si hominum praci-
 7 puus, & omnis creaturæ primogenitus esses, si cōsilio dei
 affuisses, peculiarisq; esset tibi sapientia illius, sat arrogan-
 8 ter ageres. Et deberes profectō modestius. Nihil enim ha-
 9 bes, quod ipsi licet homines nesciamus, uel non intelliga-
 10 mus, qui & canicie & annis contemnendi non sumus, atq;
 11 adeo inter nos est, qui & ante patrē tuum natus sit. Illorum
 ne diuinas consolationes paruifacis? & pro mēdacio habes?
 12 Quid cogitat secum superbum illud cor tuum? quantum
 13 pollicentur nobis innuentes oculi tui? quantum coram deo
 14 tumescit spiritus & inania eructat uerba? Non te humiliat,
 15 quod monui hominem & ē muliere immunda natum, nec
 16 iustum, nec mundum coram deo esse? Si enim ille nec san-
 ctis suis credit, immūdiq; sunt coram illo cali, quantum inus
 purus est abominabilis & foetidus uir, cui tam quotidianū
 17 ac frequens est peccatum atq; aqua potus? Si patereris te
 18 erudiri, dignarerisq; audire, quā diserte proferrem, distin-
 19 ctēq; recitarem, & quæ ipse, deo reuelante uidi, & quæ audi-
 ui à sapientibus, dignissimis filiis patrum, quibus deus
 propter singularem uirtutem suam gubernandas terras tra-
 didit, & illi eas tanta æquitate administrarunt, ut nullus
 20 impius sub ipsis uixerit. Eadem igitur quæ illi docuerunt,
 & nos docemus quæ audi. Quod sunt nonnulli qui nul-
 lam spem habent, & perpetuo mœrore usq; ad mortem cala-
 mitosi sunt: in causa est illorum mala conscientia, quæ nun-
 quam impios ac tyrannos hilares finit, sed uarijs coquit cu-
 ris, puerperis similes, in omnes horas expectantibus, quā
 do cum cruciatu enitendum, & præfinitus quidem est ille
 12 foelicitatis suæ terminus, tam etsi ignoratus illis, quo magis
 doleant. Vbiq; trepidas illorum aures, terrificæ uoces pul-
 44 sant,

21 fant, & licet cuncta pacifica sint, uastatorem tamen adesse &
 22 ingruere suspicantur. Nunquam, semel excussi, ad pristi-
 23 nam foelicitatem se redituros confidunt, ubiq; ceruicibus
 24 suis gladios imminere imaginantur. Quod si forte ob fa-
 25 mem mendicis uagari & panem quærere cogitur, uideres
 26 tum trepidantem, & eiulantem, adesse illis diem tenebrarū,
 27 premi angustijs, circundariq; tribulationibus, sicut reges mi-
 28 litum corona cinguntur. Nec mirum. Quæ enim pax illi
 29 esset, qui cum deus belligeratur. Quia enim extento di-
 30 gito deum irridet, abiecto omni timore, palam altissimo
 31 se opponit, iure contra eum Deus ueloci impetu irruit, su-
 32 perbam illam ceruicem intradens, & brachia quæ in sum-
 33 mo corporis, ut scuta obiecta, percutiens. Quid enim
 34 parceret faciei pinguedine tectæ, & promisso aqualiculo,
 35 clunibusq; obelissimis, ac se ignorantibus. Habitet igitur
 36 ille in urbibus, quibus fidere non audet, & in domibus,
 37 quæ in tumulos se ruituros minantur, nulla sit ei augen-
 38 darum opum ac facultatum species, nunquam agrorum
 39 eius dilatentur termini. Aeterna cecitate grauetur, & nec
 40 scipio dux uix illi à flammis sit saluus, abigaturq; à domo
 41 sua indignabundus, & errabundus uiam rectam ostendē-
 42 ti non credat, sed mendacium, tanquam necessarium, uo-
 43 lupe sequatur, sicq; ante diem intereat, uelut arbor, flo-
 44 res, fructus. & folia emittat, nudusq; compareat.

34 Vides ut deus agit cū congregatione ac tabernacu-
 35 lo hypocritarum, aliorumq; impiorū, quo-
 36 rum omnis cogitatus, studiumq; in hoc
 37 uersat ut dolos meditetur, & ex-
 38 cogitatas fraudes opere perficiat. Fit em̄ solitudo
 39 abominabilis, & ignis incendio in fauillas concidit.

Nunquid

Nunquid sapiens respondebit] Duo agit Eliphaces. Primum immiseri-
cordiam & insipientiam, quarum notatus erat, recriminando diluere nittitur.
Dein dictu n Iobi, hic nullam felicitatem expectantis refutat, & à mala cō-
scientia profectum temere iudicat: illa enim nihil boni in hoc mundo, imò &
in alio sperari sinit. Itaq; principio immisericorditer in Iob um inuehitur
tanquam nugacem, blasphemum, & cunctis mortalibus arrogantior em.

- 2 Nunquid sapiens] Nunquid sapientis uiri est, euanidam & nugacem
doctrinam asferre, & non potius solidam, qua neuter spiritalis, id est, mens
diuini cibi capax, refici ac satiari possit. Talis autem cibus, non est alius
quam panis uitæ qui de cælo descendit. Omnis uera doctrina quæ Christi
non sapit, uentus est ac filiquæ, quæ uerè scientia ueni dici potest, inflans
& non pascens, nec edificans ut charitas. Ventus sane ac spiritus quod
idem est dicere, non raro in scripturis pro uanitate accipitur, ut parere
uentum, ac pascere uentum. Græcus sic legit: *ὡς τρεπορ σοφῶς ἀπὸ
κρισις δ' ὅτι συνέστασιν πνεύμα, καὶ ἐνέωλυσεν ὡς ὅτι γὰρ ῥῶς*
Nunquid sapiens responsionem dabit, intellectus spiritum, et impleuit la-
rem uentris? Quasi dicat: Nōne iuxta spiritum intellectus loquetur sa-
piens, & resocillabit, uentrem, id est, mentem, doctrinam saniozem, esuri-
entem? nunquid implebit labore? Absit. Chaldaeus spiritum uel uen-
tum ad austeritatem sermonis deflectit dicens *רענא רמי לרספה*
Scientia quæ comparatur uento impetuoso. Vbi in secunda parte uer-
sus uerti cuiuspiam habet. Hebræus *בטור* uentrem illius uel juum. Si
reciprocum malueris, sensus erit: Nunquid sapiens uana loquetur, & ua-
nut erit etiam ipse ac inflatus inutili doctrina. Verum ego ad auditorem
respicio, cuius uentrem, non *קרים* id est, uento orientali, qui exiaat,
sed pane cælesti pascit ac saginat. Iam conferantur doctrinæ Eliphacis
& Iobi, utra uerius pascat ac utilior sit. Illa enim præsentia, hæc æter-
na spectat, illa operibus, hæc gratia dei nititur, illa coniecturis ambigu-
is fidit, hæc diuino iudicio, quod cor ipsum scrutatur. Nihilominus sanctus

uir, ab immisericoe sic profunditur, atq; hodie multos id genus iudices & scriptores, sus uitia alijs imputantes alit mundus.

3

Arguit dicto] Versus iste, praecedentem exponit. Scientia enim uenti ac uentus orientalis, ille siccator, uerba inutilia sunt. Proinde etiā hic uersus per interrogationem legendus לא יסביר לא ילמר exponit Rabi Leui לא ילמר non docebit.

4

Etiā tu dispersisti] Exaggerat contumeliam. Iam enim Iobum non solum uaniloquum, sed plane impium ac blasphemum uocat, quasi si opinio eius recipiatur, explodatur simul omnis timor dei, & nemo post hac sit oraturus siquidem alibi & non hic pro missiones expectemus, & quantum ad externa illa, bonorū malorūq; par sit conditio, eò quod omnibus ex aequo moriendū. Vide iterum: Vter soluat timorem dei, an is qui futurum expectat, uel qui non expectat, & inter precandum deum censeat, num is qui hic, uel is qui alibi seruari desiderat. Brentius uertit: Et detraxisti querelis ipsi deo. Graecus adhuc diuersius: συνετέλεσω δ' ἐν ἡμέραις τοιαῦτα ἐναντίου τοῦ θεοῦ: id est, Consummasti autem uerba talia coram deo. Quasi dicat Impudenter haec audes coram deo affirmare. Est enim ibi ut ex Hebraeo liquet, consummare, pro uindicare, nam תגריע est subtrahes. Fit aut ut dum alijs subtrahis, tibi uindices. Inquit igitur: Vindicas tibi eloquium hoc coram deo. Hebraica lectio non repugnat si sic malueris, at magis mihi alia lectio probatur, maxime quod תיחת cum eloquiū, tum meditatio tam orationem significat.

5

Versuti.

Quia docebit iniquitatem] Ipse tuis uerbis redargui poteris, quam esse sententiā conuincunt sequentia. Graecus ἐνοχοσ εἰς ἡμέρας σόματος σου: Reus es uerbis oris tui. Linguam uersutorum Rabi Abraham exponit impiorum. Quidam sic exponunt: Non aliunde edoctus es hanc iniquitatem, sed tuum hoc commentum est, & sic placet tibi. Atqui non dicit hic: Docebit te iniquitatem tuā. Ita à cōmuni repete, os tuū docebit, quod elegeris linguam uersutorū, id est, quod malueris loqui ut impij.

7

Nunquid primus homo] Taxat de arrogantia Iobem. Grauior autem est blasphemia

blasphemia quæ cum arrogantia fit, quàm si per surreptionem accidit, quàm si dicat. Nunquid à te fiat à primo homine, omnes nati, omnes pendebunt, & solus nosti. Oblitus es, inquit te postrenis seculis natum, minus scire patribus, qui nobiscum, & non tecum sentiunt, oblitus es te esse hominem, & somnias quasi ante colles, hoc est, ante mundum ipsum conditus sis, consilio dei affueris, eiusq; sapientiam tibi peculiarem feceris. Nunquid tu es illa sapientia dei? Homines enim aliter sentiunt. Encomium hoc uere, soli Christo nostro, cōuenit, ipse enim licet nouissimis tēporibus natus, primus tamen est Adam dignitate atq; adeo primogenitus omnis creaturæ. De cuius sapientia dicitur etiam à Solomone, quod ante omnes colles formata sit, cuius ita peculiaris est diuina sapientia, ut uirtus & sapientia dei dicatur ac sit. Idem licet Paulus post Esaiam neminem perhibeat fuisse à consilijs dei inquires: Aut quis eius consiliarius fuerit, ueri consilio affuit dum dictum est: Faciamus hominem ad imaginem nostram. Confundantur Iudaizantes, qui generationem in diuinitate uel emanationem admittere uolunt, quasi incognitum scripturis. Illo Eliphace magis carnales qui per ironiam, magnum indicat mysterium in alio complendum, etiamsi ipse nihil horum senserit, Salomon tamen postea cognouit.

Christus primo
genitus, omnis
creaturæ.

Et quid prohibet soli unico & æterno, citra compositionem coæternum candorem ut ipse se ipsum contueatur & ignotus non sit tribuere? Et quid prohibet uerbum in principio esse apud deum, esseq; ipsum deum? Dabimus resurgentem Christum, nasci deo filium, ut Apostolus doctissime interpretatur. Dabimus etiam, ut è spiritu sancto conceptus, iuxta Gabrielis testimonium, filii appellari altissimi. Negari tamen nequit, quin uerbum quod caro factum, ita genitum sit, ut nihil diuinæ naturæ ei defuerit unquam, & sic quoque, genitus ac filius dicatur, etiam si minus propria in omnibus spiritualibus, maxime in deo sint, hæc uocabula: permessa tamen humanæ infirmitati sua balbuties impune, blasphemandi deest insania.

Christus uerbū
dei filius.

Et magis blasphematur, qui in diuinis quod affirmare debet, negat, propter uerbulorum indignitatem, quàm qui minus idonee eloquitur, & sentit quod par est. Sanè hic, ut alia omittamus acerbè perstringitur Iob, & tantum non demonum summo principi, quem Luciferum uocant, com-

paratur. Hic enim, ut traditiones habent, ob hoc potissimum peccatum, cum reliquis angelis adherentibus condemnatus est, eo quod non agnosens sapientiam a deo se recepisse, illam sibi ut domesticam vindicare studuerit.

- 9 Quid scis, quod nescimus] Quare deo te aequas, inquit, quum nec nobis hominibus sis superior? Nulla tibi sapientia est, quæ non & nobiscum sit. Hæc carnalis sapientia stultitia ac cæcitas est, ut alijs negatum putet, licet spiritualibus, quod ipsa non assequitur. Vnde fit quod spirituales iudicare nequeat, ipsi autem iudicent omnia. Et hodie uiri dei scripturas purius cæteris tractantes, ideo fidem non inueniunt ac male audiunt, quod arrogantiissimi alij censores, donum dei arrogantiam esse iudicant. Nunquid autem cessabit propterea prophetia, & tacebit Iob ne ab alijs dicatur arrogans?

10 Etiam canus, etiam] Debile argumentum. Ab annis sapientiam aestimat. Et quoties Timothei adolescentes multis senibus sapientia præstant. Contemptam senectam putat, si plus prudentie in iunioribus putetur. Sapientia ab ætate æstimanda non est.

Graviorem diebus] Hebraico tropo antiquiorem uocat. Colligunt Hebræi Eliphacen de se ipso dixisse quod antiquior fuerit patre Iobi. Pro sexagenario alij uerterunt Decrepitus, sed observa quia tres erant, ideo & canum & sexagenarium, & antiquiorem patre Iobi ponit.

- 11 Nunquid minores te] Hoc est: Videntur ne te indignæ tam grauium uirorum, Bildadi ac Sopharis diuinæ consolationes, uidenturq; tibi esse uerbum mendax. Rabi Mose exponit: Deus potest te in hac uita iterum consolari, & tibi illæ consolationes paruæ uidentur, habesq; pro mendacio.

Verbum mendax tecum] Alij exponunt absconditum. Hoc est, tu in corde tuo clam obmurmuras, & taxas. Pleriq; ὁ ὄντως mendax uertunt, ut Rabi Abraham. Græcus ὁ ἐλεγχόμενος ἡμᾶς πτερυγισσῶν, μέγα λος ὑπερβαλλόντως λελάληκας. Minus quàm peccasti flagellatus es multum supramodum loquutus es. Qui hebraicè sciunt obodoraue

dorant, unde illa tam diuersa: **וְנָחַם** enim & consolari & compungi significat. Pro **וְנָחַם** autem **נָחַם** legit, id est fatigatus est, nimio pondere, unde ad excellentiam transfert

12 Quid concipit tecum] Exclamatio est. O magnam insolentiam, Quem
13 te ipsum facis? Arrogantiam tuam testantur cor superbum, & innuentes oculi,
lo, & impetu spiritus prolata.

14 Quid est homo] Hac sententia, qua supra ut oraculo diuinitus reuelato gloriabatur, Iobum reprexisse arbitrabatur, tamen si apud Iobum nihil profecerant. Illa igitur iterum in Iobum torquet. Quasi dicat: Nonne prius te humilitatis humanæ admonui, quod homo & filius mulieris mundus & iustus non sit apud deum, non attendis etiam quod nec angeli & angelorum summi, qui cæli merentur appellari, non merentur laudem coram illo? Et non uereris de homine loqui, qui & luteus est ac abominabilis, & ad malum naturæ procliuus. Nihil ualet hæc ratio ad te humiliandum? Pulchre, autem depingitur hominis miseria, qui abominabilis natiuo uitio, filius iræ, uiciatus ac degener à prima conditione, & ita incensus cupiditate, ut sicut hydropicus aquam, ita ipse peccatum siti-
at & non satietur. Et talis audet se iustificare? Vtique non auderet, nisi euangelicis promissionibus animaretur. De his autem uersibus tribus dictum est supra Capite quarto, uersibus decimo septimo, decimo octauo, et decimo nono. Eadē enim mens, licet uerba aliquantulum uariant. Homini miseria
Sancti angeli.

Palam hic dicit sanctos, quos supra angelos, & pro angelis nunc ponit cælos. Hominem uero non immundum solum dicit ac corruptibilem, sed etiam peccatis obnoxium.

17 Edisseram tibi] Nunc secundum accedit, docturus Iobum, quod ob suam malam conscientiam, nullam ultra in hac uita felicitatem speret. Petens autem prius ut diligenter audiatur, iterum sibi auctoritatem à uisione sua & à patribus conciliare nititur. Vide autem quā arroganter, & quā superbe loquatur, illud Edisseram, hoc est, doce pro-

et proponam, & rearscbo, hoc est, distincte referam, quod uidi in uisione nocturna.

18 Quod sapientes] Si uisioni meae non credis, crede sapientibus à quibus

19 institutus sum. Hi fuerunt maximorum heroum filij, ac successores, qui pro sua sapientia maximos populos rexerunt, inq; tamam obedienciam redegerunt ne quis sub se impius compareret. Quae profecto magna laus, atq; ita soli uere sapientes foeliater regnant. Qui uetustissimus orientaliū mos fuit, sapientissimos quoq; adhibere regnorū gubernationi. Bene enim inquit: Tum bene habiturae sunt respublicae, si aut Philosophi regnent aut philosophentur reges.

Sapientes quoniam rebus p. praesciebantur.

20 Omnibus diebus impij] Hoc est quod docere uult. Impium sibi male conscium, omni tempore uitae suae, ubi sibi notior factus fuerit, trepidare, tormētā sua secum portare, & nunquam bene sperare. Id pulchre in Cain Moses effigauit, qui occiso fratre, maledictus, & uagus, & desperandus super terram omnes timet: unde & signum accepit à deo ne à quouis occidatur. Hoc agit nimirum uermis ille qui non moritur, & ignis qui non extinguitur. Idcirco uerissima quidem sententia est, sed nihil ad Iobum, qui sibi bene conscius erat pertinebat. Dolorum magnitudo, non conscientiae prauitas impellebat eum, ut mortem precaretur, & hinc solui asperet.

Male si i. conscius bene sperare nequit.

Impius bis miser.

Parturit] Cum curis & anxietate expectat interitum, sicut puerpera quando est ei enitendum. Et puerpera quidem enitendo liberatur, impius autem ærumnas incipit, ante crudatam metualosus, in crudatu autem bis miser, nullam redemptionem expectans.

Impiorū pænæ.

Et numerus annorum] Intelligunt foelicitatis.

Ocultatus est fortis] Id est tyranno ac impio. Ignorat, inquit, miser, quando defungetur sua foelicitate, unde à cura non est liber. Atqui magis crudat, quod iratum deum se habere nouit. Græcus: τῷ αἰὶν ὁ βίος ἀσεβοῦς ἐμφορνίδι ἐτι δὲ ἀπιδυτὰ δὲ δολομένη δυνάει. Omnis uita impij in cura, anni autem numerabiles dati potenti.

21 Vox timorum] Se ipsum exponit. Trepidat enim impius, etiam à sonitu folij, fugit nemine persequente, formidat ubi non formidandum, etiam in media pace

dia pax hostem suspiciatur adesse. Agnoscis in impio Cain? Passa lia sint omnia, carnificem tamen & uastatorem irruere putat. Vox timorum, id est, uox terribilis. Scripsit de his Plutarchus librum doctissimum, multa exempla male conscientie ponens.

22. Non credit redire] Semel infortunatus nunquam pristinae felicitati restituedū se credit, sed sicut Dionysius Sialus, semper credit ceruici suae gladium imminere: & tyranni illi, conferuntur idolis, quae foris de aurata, intus aculeis, & araneis plena. Alij exponunt speculatur gladium id est, respicit ad finem uel ad gladium ut sibi ipsi mortem intemet. Sic in castris Madian iudicum septimo: et in ualle Iosaphat. Ammonitae & Idumaei misere adeo oppugnatu perierunt. Haec sententia arridet Graeco, qui in hoc & sequentis uersus initium iungit. ἐντάλτη γὰρ ἦν εἰς χεῖρας σιδήρου, κατὰ τὴν τάλαν, δὲ εἰς σιτὰ γυψί. Destinatus enim iam est in manus ferri, et demandatus in escam uulvuribus. Hos uultures Graeca dedit dictio ἰῶ nos exponimus per ubi.

23. Vagatur ipse] Exempli gratia hoc dicitur. Si fames ingruat, & mendicandum est impio, quia nulli benefecit, à nullo beneficia expectat, mox se deprehensum uidet, & nescit quo se uertat, uidet adesse diem tenebrarum, diē quo poenā luat tyrannidis, olim meritam. Dies tenebrarū, dies calamitātū est. Dies tenebrarū.

24. Terre bunt eum] Male consciū, opinio terroris & angustiae grauius ter uexabit, euenientq; ei multo terribilia, et circumdabunt eū sicut stipatores ac milites regem in praelio. Quidam exponunt. Superant eum sicut rex imminens cum exercitu: כִּי רַבִּי Hebraeis est globus, sumitur hic pro cohorte militum regē circumtante.

- Quia extendit contra deum] Iustum hoc fuerit dei iudiciū: quia enim 25 antea non timuit deum, sed contempsit, irrisit, & ita manum contra illum extendit, atq; adeo palam se opposuit, meretur sic grauius potētia dei experiri. Omnibus illis uerbis Iob pungitur. Obtendere manum irrisoris esse uolunt, ac contemptus ut sit monstrata fici uel facti crepitu. At sequens particula in- Extendit manum dicat esse pertinaciam mentis inflectam contra deum. Emphasiq; non caret q̄ cōtra אֱלֹהִים se opponit, hoc est cōtra fortē ac sufficiētissimū deū.

- 26 *Curret deus*] Deus non est in contextu, sed facile intelligitur. Est igitur sensus. Deus quem sic contempsit accret id est, cōcitato impetu accelerabit, & apprehendet aruicem eius, ut non possit effugere, & peratiet summa corporis saeta quibus se defendit. Pulchra periphrasis brachiorum, ea enim in summo sunt, & in omnibus periculis obijauntur. Non displicet, quod alij referūt ad impios, qui contra deum erecta aruice, & summitate tergum proteruiūt quasi bene scutati.
- 27 *Quia operuit faciem*] Meretur inquit grauer attrectari, qui sic perfricta frontis est, cuius quasi ex adipe prodit iniquitas, qui delicijs incrassatus, & impinguatus oblitus est dei creatoris sui. Pinguis facies, & nates obese, *Pinguis facies.* *Nates obese.* symbolum robusti sunt, sed robusti in impietatibus. Qui sic potentes sunt potenter puniuntur.
- 28 *Et habitet ciuitates*] Ostendit quanta seueritate impium deus puniat. Oro autem ut ibi Cain ante oculos statuas, profugum ac tremulum. Precebat antea tyrannus, & in munitissimis ac populosis habitabat urbibus, expellit autem deus illum à consortio hominum, ut pre mala conscientia nō audens intueri homines, quærat habitare in ruinosis ac desertis domibus atq; adeo in sepulcris ipsis.
- 29 *Non dicitur neq;*] Abundabat opibus male partis, abundabat thesauris, redibāt quotannis prouentus, & dilatabatur possessio. At deus exulem etiam omnibus diuitijs in quibus fidebat eijciat. Hebræi exponunt מכלם perfectio eorum à בלה id est, consummauit. Mutauit autem numerum pluralem propter contextum. Alij exponunt מן להם quos relinquo sed uide gradum, non ditescet, nec augebitur substantia etiam si ditescat, & si augeatur, non ad consummatam beatitudinem ueniet. Da inquit, affulgeat aliquid profferitatis, quod nonnunquam impijs euenit, sed ne opineris hanc felicitatem duraturam, uel summam fore.
- 30 *Non recedat à tenebris*] Exponūt de continentibus afflictionibus. Videtur autem mihi graphice miserimum cecum describere. Ineræ umbratos facile præcipui, maxime si omnium rerum accedat egestas. Sit igitur cæcus in perpetuum.

perpetuis habitans tenebris, desit ei sapio uel puer: quod his uerbis insinuat, germen uel uirgam eius, flamma deuoret. Est enim germen, uel filius uel filia baculus seniorum, quo conflagrato infeliciores futuri sunt. Ambulet deinde indignabundus, uagus, stomachabundus, quod his uerbis dicit. Recadat intellige de loco ac domo sua, spiritu oris sui, id est, multum fremens ac suacens. Nō est enim pax impio, alij referunt in deum interpretantes. Recadat de loco suo spiritu oris illius, id est, indignatione, & ira diuini oris quod sic imperat. Annon similis est, eiusmodi uiro, quisquis mala conscientia angitur: semper enim in tenebris, ac erroribus uersatur, misericordiam dei ignorans, Doctores ac duces amittit, & secum indignatur pacis expers.

31 Non credat] AErumnosi aliud malum quod detur in sensum reprobum, & sanis admonitionibus non obtemperet. Etiam si dicatur ei quod errret, putet sibi adherere errorem obstinatusq; in malo, sequatur stultæ rationis suæ iudicium, & pergat in errore, nullam meliorem expectans fortunam. Hunc autem sensum esse, uel hinc habes, quod Eliphaces condemnatum Iobum propter malam conscientiam indignum qui resipiscat.

32 Ante diem suum] Hebræi In non die suo, hoc est, ante tempus, & immatura morte morietur, quum posset diutius uiuere iuxta hominum estimationē, si melius instituisset uitam suam תמלא Impleat, alij exponunt succedatur, אלהי sed prius occurrit, quod non impleat tempus uitæ in die suo. Deinde comparatur arbori pereunti, cuius ramus id est rami, marcescunt, ita & illius prosperitas flaccescit, nec erit frondosa ultra, peribit species & color uiui hominis. Postremum amouebit deus florem ac fructus sicut in uite uel oliua solet, id est, quicquid utrium est, ut sit impius inutile & fetidum cadaver.

34 Quia congregatio impij] Duo uersus hij epilogi loco sunt. Quasi dicat, hæc est merces congregationis impiorū, ut tabernacula eorum funditus pereant. Ignis enim tribulationis deuorabit illos. Græcus pro accipiente munera ait. ἀποδοῦντες in plurali munera accipientium.

Bb 2 Idem enim

Idem enim est siue de uno siue de pluribus exponas. Obseruare hic pro eodem inueniuntur impios, potentes, fortes, tyrannos, acceptores munerum.

5. **Concipiendo laborem** id est, toto uentre, toto corde meditantur doli, in proximo qui tales impij sunt, siue concipiant laborem, secum cogitando, siue pariendo iniquitatem perpetrando quã cogitarunt. colligere autẽ uult, non mirum esse si nihil speret Iob, qui & ipse tam male sibi sit conscius.

CAPVT XVI.

ET respondit Iob ac dixit.

Disputationis secunda, oratio secunda. Iob quinto loquitur.

A Vdiui his similia sapius, consolatores onero si estis omnes uos.

Nunquid finis uerbis uentis, uel quid roborat te quod respondes?

Etiam ego sicut uos loquerer, utinam esset anima uestra loco animæ meæ, concinnarem pro uobis sermones, & mouerem super uos caput meum.

Roborarem ore meo, & consolatio labiorum meorum retraheret.

Si loquar non retrahitur dolor meus, & si cessam quid à me abit.

Veruntamen nunc fatigat me, desolasti omnem congregationem meam,

Et ringosum me fecisti in testimoniũ, & surgit contra me macilentia mea in facie mea respondet

Furor eius rapit, & aduersatur mihi, & endet super me

medentibus suis hostis acuit oculos suos mihi.

10 Aperuerunt super me in ore suo, in opprobri per-
cusserunt maxillas meas, simul cōtra me cōgregati sunt.

11 Conclufit me deus apud iniquum, & in manibus im-
piorum tremere me fecit,

12 Felix eram, & contriuit me & apprehēdit ceruicem
meam, & collisit me, & statuit me in signum sibi.

13 Circundant me sagittarij eius, diuidit renes meos, &
non parcit & effundit super terram fel meum.

14 Dirumpit me diruptione in super diruptionē, cur-
rit contra me sicut gigas:

15 Saccum accinxi super cutem meam, & infixi in pul-
uere cornu meum.

16 Facies mea exusta est à fletu, & in palpebris meis
umbra mortis

17 Ad hæc non rapina in manibus meis, sed oratio
munda.

18 Terra ne tēgas sanguinem meū, & ne sit locus cla-
mori meo.

19 Etiam nunc ecce in cœlo testis meus, & conscius me-
us in excelsis.

20 Sophistæ (sunt proximi mei, ad deū autem stillat
oculus meus.

21 Etiam (si liceret) disputare uiro cum deo, & filio ho-
minis cum pro. imo suo.

- 21 Anni numeri ueniant, & (unde) nunquam reuertar
abeam:

CAPVT XVII.

- 1 **A**Nhelitus meus corruptus est, dies mei extincti
sunt, sepulchra habeo.
- 2 Profecto irrisores mecum, & in amaritudi-
nibus pernoctat oculus meus.
- 3 Pone, fideiussorem da tecum, quis in manum meam
stipulatur.
- 4 Quia cor eorum abscondisti ne intelligat, propterea
non exaltabis eos.
- 5 (Qui) blanda annunciat amicis, & oculi filij eius con-
summabuntur.
- 6 Et statuit me in parabolam populorum, & tympanum
coram eis ero.
- 7 Et caligauit ab indignatione oculus meus, & uires
meae sicut umbra uniuersae.
- 8 Ponent recti propter hoc (in corde) & innocens con-
tra hypocritam excitabitur.
- 9 Et apprehendet iustus uiam suam, & puris mani-
bus adiciet robur.
- 10 Ceterum omnes uos reuertamini, & uenite oro, &
non inueniam in uobis sapientem.
- 11 Dies mei preterierunt, cogitationes meae euulsae
sunt

sunt possidentes cor meum.

12 Noctem in diem posuerunt, lux propinqua mihi,
ante tenebras.

13 Annon expectabo, sepulcrum domū meam, in te-
nebris stravi lectulum meum.

14 Corruptioni dixi pater meus tu, uermibus, mater
mea & soror mea.

15 Et ubi nam spes mea, & expectationem meam quis
uidebit.

16 Ad latera sepulcri descendet, nonne simul in puluere
quiescet.

METAPHRASIS HVIVS ORATIONIS

2 **Q**Uum mea afflictio uulgaris non sit nouum q̄ cō-
solandi ac medicandi genus exigat, ex his quæ
uos in medium affertis, & quæ sapientius audiui, ut
pote morbo meo parum conducentibus, non
solum nihil consolationis accipio, sed etiam ualde oneror
ac premor. Inanium enim & asperorum uerborum quibus
3 afflictum incessitis, nullum finem facitis, unde miror,
4 quid uos iuuat procax illa proscindendi libido. Non est
autem, quod negetis ullā alia consolatione mihi posse sub-
ueniri. Equidem si ut uos bene ualerem, uosq; sic afflictī
5 essetis atq; ego sum, non sic irriderem, sed concinnatis sermo-
nibus cōsolatorijs, cū uerbis tū gestibus, uos roborarē, &
6 blādiore colloquio dolorē uestiū mitigarē. Quāuis nūc ad
cōsolandū me ipsū, morbo supramodū infestāte nō sufficiā:
nā siue loquar, dolor nō cessat, siue taceā, nihil suauis habeo.

Alijs

Alijs autem nequaquam onerosus essem, siquidem ut uos
7 melius haberem. Quā uellem uos eodē charitatis misericor
diaz affectu prädicos Et multa profecto, ad miserendū,
8 & possent & debent uiscera uestra prouocare. Nōne uel
hostem crudelem moueret dolorum acerbitas, qui deo con
tra me prelianti sic sopprimūt, & fatigant, uiresq; omnes ex
hauriunt. Non potestis ignorare, quā graues mihi sint illi,
9 quū rugosa & ad prodigium usq; macilēta facies, uel me ta
cente id palā clamet ac testetur. Ostendam tamen uobis
quāta ira, me ac mea ueluti leo captā pradam, discerpit deus
Agit enim mecū in hunc modū. Principio insumit hostilē
in me animum, quē frendentium dentium minis, ac toruo
rum oculorū collimatione declarat. Deinde in me immit
10 tit ministros suos qui tanquā uenatici canes aperto ore inua
dant, quorū etiam uelocissime cum ignominiosa maxillarū
percussione me capiunt ac apprehendūt, donec & alij simul
cōgregētur. Tunc me captū, impijsimīs & impurissimis
11 omniū, seruandū in arcta custodia tradit. In his malis ego
12 me felicem putarem, nisi acerbiora sequerētur. Arreptū
enim ceruice in terram tanto impetu allidit deus, ut haud mi
rū si in sexcentas partes dissiliam, iterumq; erectum magno
cū ludibrio traducit, & iaculis petendum sagittarijs suis do
nat ac in metā ac signum proponit. Illi nunc mecum pro
13 libidine sua ludūt, & die crudelitatis suæ arte inter se certant,
palmāq; reportat, qui certiore ictu maximis doloribus uita
lia afficit, & cruciat. Hinc spiculis renes diuidunt, inest atq;
teter fellis ac aliorū uiscerum cruor in terram. Neq; hac sa
14 uicia contenti sunt, sed uulnus uulneri, & disruptionē uulne
rum disruptionibus addunt. Talem tanq; sauiū gigantem
ostendit se deus erga me. Et potest ne quis tam afflictum a
micū, ridēti ore, & adhuc siccis spectare oculis. Essem for
15 san insultatiōe dignus, & immisericordiā indignus, si in tātis
insolescerem

insolefcerem poenis, deoq; impoenitens obfisterem. Atqui
 ego nulla poenitentię humilitatisq; indicia omifi. Cutem fac
 co indui, omnem ornatum depofui, caput in luto ac puluere
 16 uolutaui. Faciem lacrymarum illuuię ac fqualore fceda-
 ui, atq; adeo in ipsis oculorum palpebris umbra mortis, nu-
 17 bilaq; trifticia infidet. Vnde fi uel latronũ maximus effem,
 fic poenitens, miferabilis effe poterã. Accedit ad hæc, quod
 hæc omnia accidunt innocentiffimo, & omnẽ iniquitatẽ fu-
 gienti, omnemq; impietatem feftanti. Videtis duos fint, quę
 nobis mifericordiam commẽdare debebant, & maxime po-
 ftremum illud, quod innocens fum. Vbi uos in me crudelio
 18 res exhibetis, argumẽtantes, confciẽtiã meę prauiffimã im-
 putadũ, qđ nihil in hac uita boni porro mihi polliceor. Hic
 maxime diffidemus amici. Verum quoniam uos uidere nõ
 potestis, quid in homine fit. Inuoco in ultores, celum ac ter-
 ram. Adhibeo autem in teftem eum qui in excelsis habitat,
 19 O tellus, fi reus fum, prodi fanguinem meum, & tu o calum-
 ne admittas ad thronum dei uocem orationis meę. At tu
 20 qui excelsa calorũ obtines, & inde omnia fpectas, efto in-
 nocentiã meę teftis. Nam in hoc falſa hominum iudicia,
 qui rhetoricantur, magis quã certi quippiam comprobãt.
 21 Deus autem fide digniffimus, quem bona confciẽtia, roſã
 tibus lacrymas oculis inuoco. Nec precor ſolum, ſed ſi li-
 22 ceret ut homini cum proximo, ita cum deo agere, diſcepta-
 rem cum illo tanta bonę mentis fiducia eſt. Veruntamẽ
 nunc precor, & oro ut ſtatim numerus annorũ meorũ euol-
 uatur, properemq; ad locum illum unde non rediturus ſum
 ad calamitoſam hanc uitam.

Caput x vii.

1 **D**eficiat anhelitus ille, & lux dierũ horum extingatur,
 inferantq; me pollinctores ſepulcro. Et recte falla-
 ces, dixerim homines, non uerentur enim tam miferum & to-
 2 tis noctibus amare flentem irridere, & ut ſibi male cõſcium
 Cc con-

3 cōdēnare. Iā si adeo certi estis uos impiū esse cor meū, & arca
 na de qbus cōtēditis ita nota uobis sūt, ūde hoc certū facietis:
 q̄ fideiussōres recipiēdi: q̄ pignore testabimī, cui stipulationi
 credi poterit: Mīme poteritis. Atq̄ frustra sup̄ hac re uobiscū
 4 contēderim. Nō est em̄ cuiusuis uidere ac diiudicare quomō
 iusti multa patiant̄, & nihilominus uere iusti sunt. Neq̄ em̄
 in hoc cordati sunt ac admirabiles pleriq̄, qbus deus intelli-
 gētix cor aufert, et in humillimis uersati sunt cogitatiōibus.
 5 Qui seducūt etiā amicos et filios blādis promissiōibus, & in
 hoc seculo multa bona promittūt, qui paulopost ubi calami-
 tas uenerit se cū suis deceptos cōperiunt. Non mirū igitur si
 6 eiusmodi uiris, parum intelligentibus fabula ac ludus sim,
 7 tamen si ita calamitosus sim, & uitæ meæ uires ut umbra dila-
 8 bantur. Pij aut̄ & amici dei, utpote uere prudentes, ac à deo
 docti, tantū abest ut à cruce sanctorū offendant̄, ut nō aliūde
 magis p̄ficiant: & quis hypocritis nō adulent̄, qui hic feli-
 ces p̄seuerant, tñ in sua iusticia, indiesq̄ magis ac magis for-
 9 tes euadunt. Porro uos omnes hortor ut redeatis ab errore
 & uenientes ad me, edocendi nondū uerā sapientiā à uobis
 10 inuentā. Nam licet, nescio quos aureos montes in hoc secu-
 11 lo polliceamini, ipse tamen neutiq̄ sic sentio. Video em̄ trans-
 isse dies meos, cogitatiōesq̄ ac supputatiōes cordis nō cōsta-
 12 re. Tenebrę istarū tribulationū mea sentētia, nō mutabūt in
 13 p̄speritatis lucē, ut uos dicitis: nō est ulla añ tenebras futura
 14 p̄pinq̄ua lux. Etem̄ meis cogitationibus sola crux se offert,
 nō expecto aliā domū prater sepulcrū, neq̄ aliū lectum prater
 tenebrosam cauernam, neq̄ alios parentes prater monu-
 15 mentum, neq̄ alios cognatos prater uermes. Vbi igitur il-
 16 la uestra quā mihi promittitis expectatio? Quis illam spem
 uestram uidebit: occultabitur enim in sepulcro, & cum cor-
 pore meo finem habebit. Quid igitur innocentī pro-
 mittitis?

Et respon-

1 Et respondit Iob] Iterum Eliphacem ab immisericordiae affectu liberare suadet, ad hoc proferens ac inducens dolorum suorum magnitudinem non uulgarem, poenitentiam eximiam & innocentiam perfectā. Deinde & impiam eius doctrinā refellit, semper puritatē conscientiae suae, quā de ille dānaue rat, iudicans, & iustorū felicitatem nōesse in hoc seculo contendens uel suo ipsius calamitosissimi exemplo.

2 Audiui sicut haec] Vide ante omnia patientiam ac mansuetudinem Iobi. Non retaliat aërba cōuitia, neq; irrisores ut merueram, durius tractans, sed parcens illis, admonet delicti immisericordiae, & onerosas, uanas, ipsisq; indignis consolationes uocat ea quae contumeliam & insipientiam docuerant.

Audiui, inquit, saepius his similia. Et sic insinuat, non esse admiranda, ut illis uidebatur, nec sibi utilia, alioqui pridem talibus remedijs suum morbum curasset. Et quae sunt illa quae saepius audierat? Puniendo breui hypocrisis male conscientiae, nec spem, nec pacem esse. sed quid haec ad innocentem? nisi ut magis affligatur, quasi & ipse male sibi conscius ac flagitiosus, sic cruciari meruerit. Et quamuis Eliphaces dixerit illas consolationes diuinas Capite decimoquinto, uersu undecimo; Iobus tamen molestas ac onerosas uocat. Etenim quisquis nobis doctrinam attulerit, quae non sapit Christum, ac euangelicas promissiones, peccatorum remissionem, ac futuram uitam habentis, necessariō mentem sauciam, & afflictionibus grauatam, exulcerat. Miseri sumus ac orphani, spiritu Christi caruerimus. Bene igitur Graecus dicit: *παράκλητορες πάντων*: Consolatores malorum omnes, quae si dicat: Consolamini me sicut alios qui meruerunt penas. Non estis consolatores innocentium, & caelestia gaudia sperantium, sed eorum qui hoc mundo oblectantur.

Doctrina quae
Christū nō sapit
mentē exulcerat

3 Nunquid finis uerbis ueni] Verba siuola ac inutilia iterū uocat uerba uentii. Graecus iterū de spiritu sancto uentū intelligit, dicens *μὴ τὰ ἔξω ἐστὶν ἰσχυρὰ, τοὺς πνεύματος*: Nunquid ordo est uerbi spiritus? Hoc est spūs. magis ordinata et cōuenientia loquitur, ut est 1. Cor. 14. Vel si de ipso uento accipis, sensus erit: quod illi non solū uana, sed & inordinata in uaniloquio proferant.

Verba uentii.

Vel quid roborat te quod respondes] Sic Hebraei interpretantur

tur. Hoc est, quam consolationem, uel quod gaudium inde habes, quia talibus responsis afflictum excipis. Græcus uertit ἡντι παρηγορευομένης σοι οὔτι ἀποκρίνην: id est, Vel quid nugarum inturbabit te, quod respondes, hoc est, quid exacerbat uel incitat te, nihil enim indignum à me audis παρηγορευομένης. compositum est à παρηγεῖν nugari ἔολλαισθαι:

- 4 Etiam ego sicut uos] Respondet tacite obiectioni: Si dicat: Non potere= mus te alia ratione consolari: nodus hic alio cuncto non rumpitur. Opponit. Imò est: nam ipse posset sic afflictum blandis sermonibus consolari, et absq; illa subannatione et exprobratione amicis admonitionibus dolorem mitigare. Possunt enim spirituales quod carnales nequeunt. Sunt qui sic interpretantur, quasi et ipse Iobus facile posset irridere afflictos, ipse incolumis. At nihil minus dicere uoluit. Non potuisset enim prohiberi misericordie affectu. Nec patrocinator illis, quod Græcus legit: εἰ ὁ ὑπὲρ κεφαλῆς ἡ ψυχὴ ἡμῶν: ἀντὶ τῆς ἐμῆς, εἴτε ἐναλλοῦμαι ὑμῶν ῥήματα, κενίσω δὲ καὶ ὑμῶν κεφαλῆς: Siquidem anima uestra supposita esset pro mea, et nunquid insultarem uobis uerbis, moueremq; sicut uos caput. Complutensis exponit: εἴτε ἐναλλοῦμαι: postea insultarem. Sed refragatur glossema adiectum, in exemplari quodam Græco Basiliensi: εἰ ἥτε ἐν τοῖς ἐμοῖς κηκοῖς ἄρ' ἐν πηλοῦ μιν καὶ ὑμῶν ἢ ἐκίνου καὶ ὑμῶν τῆν κεφαλῆς. οὐδ' αὖτως, ἀλλὰ λόγους ἄρ' ὑμῶν ἐπερώμαι παρηγορητικοῖς: Si fuissetis in meis malis, num insultassem sicut uos, uel mouissem sicut uos caput. Minime, sed sermonibus alloquerer consolatorijs: Vide Rabi Slomonem sic enarrantem, etiam Rabi Mose taxat. Cæterum mouere capita, et labia consolantium et amicorum est, per malignam autem imitationem etiam insultatum ac ir=
- 5 ridentium

Roborarem ore] Roborarem animum uestrum, infirmiore, et consolationibus retraherem dolorem, ne supra modum augeatur.

- 6 Si loquar] Alia antypophora. Respondet enim tacite obijcientibus.

Cur non ergo te ipsum consolaris, ac dicit: se tot cruciatibus impeditum, non sufficere ut consoletur se ipsum, & perinde dolere siue loquatur, siue non. Non est tamen censendum, quod propterea spem omnem abiecerit sicut supra ostensum est, sed non minuit, imò auget dolorem, si qui sui ipsius misereatur.

7

Veruntamen nunc fatigat] Tribus locis ad misericordiam conciliandam aptissimis utitur. Sunt autem hij, dolorum manifesta uehementia, poenitentia ac innocentia. Primo quam grauitur cruciatur ostendit, dicens deum se fatigare & exhaurire omnes uires, & paulopost, ait totum discerpere. In hoc et alijs uersibus, personæ, numeri, temporisq; mutatio ne te moueat. Hebræis enim poëtis ornatus est non solæcus. Refrenda autem sunt ad deum, qui fatiget, & desolet, & discerpat, non ad dolorem, sicut Abenezra putat. Nam multum mouet, si imbellis à potentissimo conculcetur. Sic & alibi clamat, quod se tetigerit manus domini. Quod ait Desolasti omnem congregationem, est Hebræis **תבוסה** coetum intellige, collectionem uirium hoc est, ut apta paraphrasi reddidit Lutherus, me quantus quantus ego sum. Rab. Abraham exponit, cōgregationem, uel domesticorum, uel uirium. Quod si placet interpretari congregationem uel coetum domesticorum, habes illum interna, externaq; consolatione à deo destitutum.

Locis misericordiam mouentes.

Dolorū uehementia.

8

Et rugosum me fecisti] Bene additum, ne dicant se ignorare Iobi dolores, ostendit quod deus non sinat eos ignorare, eò quod ex rugis & mira macilentia facile coniectare possent, unde illa transformatio. Satis ille testentur 9 quomodo affectus sit.

Furor eius rapit] In genere hoc dicit, quod furor eius, id est dei, rapiat, **רעב** quod proprie ferocium bestiarum est prædam discerpentium. Postea pulcherrima hypotyposi proponit oculis, quam acriter à deo tractetur, ex qua summū Iobi dolorem discere licet. Primo enim deus hostilem animū declarat, sequundo per ministros capi facit, tertio captum custodit, quarto crudeliter è carcere eduat, quinto e ductum iaculis feriri sinit. Sic uellem istam obscuram pericopen declarari. Non enim hæc ita confusæ sunt, ut qui-

busdam uidetur, Iobum propter dolorem, hæc ineptius neglecto ordine loquutum. Primo inquit: Et aduersatur mihi, id est, odium erga me concepit. Vbiq; autem ἀπορωσάμενος loquitur, & talem deum facit, quales poenæ quæ irrogabatur, si ab alio intentatæ essent, dicerent. Iram autem illam, ostendit, ait frendendo denibus, & torue ac hostili more intuendo, obseruandoq; qua parte nocere queat. Discamus autem interim, quàm graue iudicium domini, etiam iustis, nisi consolationem det eis dominus. Stridor denium uehementem furorem, toruitas oculorum, nocendi studium indicat.

10

Aperuerunt super me] Sequendo effigatur deus, quod mittat seruos suos, illos canibus uenaticis comparat, qui immodico desyderio apprehendendæ bestię aperto ore bestiam inuadūt, quasi totam absorpturæ. Iidem autē apprehendendo, maxillas primum percutiunt, & sic in maxilla percussum non solum pœna, sed etiam ignominia dignum iudicant, sic Christus alampam fert, ac Micheas. Deinde addit: Simul contra me congregati sunt, sicut in uenatione contingit, ut deprehenso facinoroso, innuant sibi mutuum ministri & clamoribus uocent, ut ne alij si ustra querant. Transco quæ hic alij uerterunt, uel adnotarunt.

11

Conclussit me deus] Terio, captum custodie mancipat. Et ut etiam hic nihil solacij inueniat, adhibet custodes impios, crudeles, & sanguinarios, quos absq; tremore non poterant aspicere. Est autem misericordiæ genus, sortiri custodem non truculentum, quod & ipsum sibi negatum dicit.

12

Fœlix eram, & contriuit me, & apprehendit ceruicem meam] Quarto educit. Dicit igitur, quamuis crudeles erant ministri custodes, fœlix tamen eram, si conferas cum sequentibus malis, quod tunc agebatur. Nisi malis ad pristinam fœlicitatem referri, ego autem malle contextum perpetuum. Contriuit me postea, inquit, quando sic ceruice apprehendet, & quasi rebellem in terram allisit, uti solet inutile uas, Et deinde iterum eiectum traduxit, faciendo me signum sagittarij ac carnificibus, ut in me crudelitatem suam exerceant.

Circumdant

- 13 Circumdant me sagittarij] Quinto punit. Sagittarij illi, carnifices erant, miserum uarijs modis discerpentes,
 Diuidit renes meos] Unus scilicet ex illis, & non parcit, hoc est, magna cum crudelitate.
 Et effundit super terram sel meum] Id est, interna uiscera in terram cadunt, & cruentant terram.
- 14 Disrumpit me disrupsione] Huius aut crudelitatis nō erat finis, sed uulnera addiderūt uulneribus. Disruptiones enim magna & potentia uulnera dicit.
 Currit contra me] Hoc adiectum adaptationis loco. Ita inquit potentissimus mira celeritate ac potentia me inuasit.
- 15 Saccum consui super cutem] Sequundus locus captandæ misericordiæ, à poenitentia. Fieri enim potest, ut duri simus peccatoribus, at se ipsi Patientia Iob. dem respiciant & poenitentiam agant, inueniunt nihilominus gratiam.
 Iobus autem poenitentem se declarabat, etiam bene sibi conscius. Initio enim legimus, disrupisse illum uestem ac sedisse in puluere. Vnde & hic dicens: saccum se consuisse super cutem, & infixisse cornu inde puluerem, testatur se poenitentem fuisse, etiamsi hæc poenitentiae symbola non tam accurate seruauit. Solet enim omnia magnifice describere.
 Saccis & impexis uestibus induebantur olim poenitentes, carnis lasciuia domantes. Hic autem dicit, se consuisse super cutem, quod plus est quam accinctum uel indutum esse. Spargebant alij cinerem supra caput, ille cornu infigebat in puluere, id est, uolutabatur in luto. Plutarchus περὶ σεμνότητος narrat, quosdam poenitentes cæno uolutari. Ioël ueram poenitentiam indicat dicens: Scindite corda uestra, & non uestimenta uestra. Quidam exponunt per cornu, omnem gloriam & magnificenciam, quam humiliter deposuerit, Græcus pro cornu στέφανος posuit. Alij per cornu caput accipiunt.
- 61 Facies meæ denigratæ] Facies mea conturbata est, & adustione lacrymarum foedata, miram obnubilationē ac seueritatē præseferens ὡς ἐπὶ Βολικῶν maximum fletum ac tristitiam præsefert. Dicere igitur uult: etiam si peccator fuisset, uel ob poenitentiam dignus essem clementia.

Ad hæc

17 Ad hæc non rapina] Sumi potest hic tertius locus ab innocentia, qui pluri
 Innocentia Iob. mum ualet. Quis enim uiscera non effundat, uidens iustum ac innocentem pa-
 ti, modo mediocriter pius sit, Hic nobis & Christus cōmendatur, qui agnus si-
 ne macula pro nobis peccatoribus dura supplicia pertulit. Sensus huius uersus
 est: Non rapina in manibus meis, id est, nihil iniustum fidi, sed oratio munda,
 Rapina in mani- hæc est, pie & religiose uixi. Species pro genere posita. Rapina pro impie-
 bus. te, & oratio munda pro uera religione. Nullus enim raptor & immisericors
 Oratio. non impius, & nullus uere ac mundo spiritu orans, non pius. Sanè peccator-
 rum oratio immunda est.

18 Terra ne tegas] Hactenus conciliare misericordiam sustinuit, nunc oppor-
 tuna occasione ad alteram accedit, & quoniam Eliphaz illam postremam
 causam antea refutarat, & uitiosam conscientiam obiecerat Iobo, ut uere se
 innocentem probet, cælum ac terram super se in ultionem, & deum cordium
 inspectorem in testem uocat, per quem solū oculta probantur. Sic hoc uersu
 terram inuocat per prosopopœan, ne tegat sanguinem suum, sed ulciscatur, et
 ne abscondat ultionem, ut Rabi Abraham exponit, ut olim perdidit ac deuo-
 rauit tellus Datan & Abiron. Potes etiam exponere, ne tegat sanguinem, sed
 innocentiam Iobi testetur, sicut olim Abelis, de quo legimus quod uox
 eius de terra clamet. Et quale quiddam de Polydoro fabulatur Vir-
 gilius.

Ne sit locus] Oratio mea non penetrat in cælum. Quasi dicat, si talis sum,
 qualem Eliphaz dicit, Cælum excludit orationem meā, ne ueniat ad deum, et
 sint preces meæ inexorabiles.

19 Etiam nunc eam] Recte ad deum confugit. Is enim solus de corde testari
 potest. Neque possumus per alium testari certius, modo ueraces simus.

20 Sophiste proximi] Ad deum, inquit, recte confugio, homines enim me-
 daes sunt, & pro suis affectibus iudicant, & à facie, ac ab externis coniectu-
 ris. Nolo homines rerum occultarum testes, sed deum non reuercor, ad illum
 enim stillat oculus meus, hoc est clamo optima fiducia, & cum lacrymis ac pre-
 cibus ad illum, quod si non bene considerem deo, & male mihi conscius essem,
 Orare deū bo- accedere deum uererer. Orare igitur deum, bonæ conscientie testimoniū est:
 ne cōscientiæ te Stillans oculus. Stillans oculus, attentæ & humilis oratio est.

- 21 Et utinam liceret] Per parenthesis occurrit tacite obiectio. Maioris enim diceret quis fiducia esset, si cum deo disputares, & non humiliter orares. Respondet hoc non licere. Et siquidem liceret, sicut hominibus inter se, ita etiam cum deo, tanta est conscientie mee securitas, ut auderem & cum ipso disceptare.
- 22 Anni numeri ueniant] Anni numeri, id est, numerabilis, hoc est, pauci ueniunt. Et hoc est quod stillat oculus eius, id est, quod orat, ne diu uiuat, sed breui absoluantur anni eius, sed hinc abeat. Nam & haec oratio optime conscientiae indicium est, quae alibi quo properat, ac desiderat, & non hic, unde abire cupit, expectet felicitatem.

CAPVT XVII.

1 Spiritus meus] Iungo uersum hunc superiori, & etiam ipsum **S**piritus meus optatiue expono. Oro bona conscientia, ut spiritus & anhelitus, uel uita illa, deficiat, & lux dierum extinguatur. Spiritus rationalis immortalis est, quem non cupit perire, & orat, ut polluctores qui sepeliant a sint. Non enim ut querimoniam lego: non enim coqueritur, quod alibi toties optat. Tolerabilis expositio si dicas redditionem esse atque se extremis periculis laborare aufertur **וְעָבַר** exponit per comutationem litterae **ו** in **י** quod non raro Chaldaei solent.

2 Profecto irrisores] Redit ad hoc quod supra dixit in proximo capite, uersu 20. Sophistae proximi. Oro ad deum, hominum suffragia non moror, auident enim etiam summe ærumnosum irridere, & sophismata interim texere, & uillisque incessere. Unde qui tales fidem non merentur: In amaritudinibus pernoctat oculus meus, id est, licet anxie & perpetuo plorare coram deo, adcoque totis noctibus, nec sic desistis a scommatis ac irrisoribus.

3 Pone oro] Quomodo tam immisericordes irrisores fidem mereretur. Ponant pignora, dent fideiussores, stipulentur in manum, & nec sic merentur fidem. At non habent pignora, uel fideiussores. Nihil enim homines de internis norunt. Hic oratione ad deum in editione ueteri legimus, quae pia quidem sed a sensu aliena: dicit enim, Pone me iuxta te, & cuius nis manus pugniet contra me? Quis enim non securus sub umbra alarum dei,

Irresores fidem non merentur.

D d

Quia cor

- 4 Quia cor cor um abscondisti] Aliam causam ponit, quare illis non sit credendum. Carnales enim uerbum crucis non intelligunt, abscondit enim hoc deus ab eis. Et de hoc etiam Christus agit gratiam patri abscondenti tanta mysteria à sapientibus huius mundi. Veritè igitur sermonem ad deum. O deus iustum est testimonium tuum, illorum autem fallax. Et discè hic qua pœna irrisores, & immisericordes sophistæ percutiantur. Incrassatur & obbrute-
Carnales uerbum crucis non intelligunt. scit cor eorum ne sapiat, uel intelligat. Qua pœna quid grauius? Vnde addit: & propterea non exaltabis eos, hoc est, semper uersabuntur humi, & cœlestis doctrine capaces, spiritusq; diuini habitacula non erunt.
- 5 Qui blandiciè annunciabit] Nunc dicit in singulari dicit, quos iam in plurali dixit non exaltandos, sed ut dixi ne te turbet numeri uariatio. Idem iudicium erit, unius ac multorum similiter peccantium. Annunciat autem blandiciem, qui felicitatem in hoc seculo pollicetur, & futura obliuiscitur: is non solum se perdit, sed & filios ac discipulos, & omnes qui sibi obtemperant, & pertinet parentum maledictio in posteros usq; qui procliues illorum erroribus adherere solent. Quomodo igitur tales iudicare possunt, de conscientijs aliorum, cæci cæcorum duces.
- 6 Et statuit me in parabolam] Eiusmodi sophistæ sicut blandiuntur amicis suis, & illos honorificant, ita me ac alios afflictos traducunt, & ludibrio exponunt, coram omnibus populis, et sicut iuvenes cum tympanis cantilenas canunt, ita nostram humilitatem despectui habent. Nec ulla miseria ad cõpassionem ducitur, licet oculi mei et aliorum quoq; oculi caligēt, ac deficiāt præ furore, uel ob iram dei, uel ob dolorē, & licet etiā uires meæ uniuersæ, uel ut alij uerunt cõpago mea, soluatur, et fugiat ut umbra, nihilominus macilentior ero. Sūt qui **hah** infernus exponunt, at expositio hæc nostra simplicior.
- 8 Ponent recti propter hoc] Hec cognitio, quanta sit uirtus crucis, & tamen si abscondita sit ab oculis hypocritarum, reuelata nihilominus est iustis & amicis dei. Illi meæ & aliorum bonorum passionibus expensis in corde suo, intelligent, & hypocritæ non approbabit, sed suscitabuntur contra illorum mores, non adlabuntur, sed zelo corripientur, & absq; huius seculi promissionibus uitam uirtutis, quæ est uia iustorum apprehendunt, deq; die in diem proficiunt. Permittent illis terrena, ut ipsi possideant æterna. Verc Euan-

gelica sententia, & ipsa supra carnalium hominum captum, beatus qui non scandalizatur.

- 10 **Ceterum omnes uos**] Colligit nunc, & orat ut reuertantur ab errore, et ueniant, asintq; ut audiant. Adhuc enim aliquid sapientiæ in eis desiderat. Est autem paucis, usq; ad finē capitis hic sensus. Quē ego innocens simul & proximus morti nihil hic expectē super terram, nōne uana est doctrina & promissio quæ docet, felicitatē innocētī super hanc terram obuenturam.

- 11 **Dies mei præterierunt**] Actum est, inquit de uita mea, & cogitationes quæ possident cor meum, ut nox tribulationum mearum ponatur ac mi tectur in diē. Sed iterū: Ut ante tenebras mortis sit lux propinqua, illæ cogitationes euulsa sunt. Nihil enim talium spero nunc. Rabi Abraham aliter distinguit. Dies mei præterierunt cum cogitationibus meis, & postea ponit punctum. deinde dicit euulsa sunt possidentes cor meum, id est, fibræ quibus cor tene-
tur. Sic & Græcus, ἐξέσθην ἀπὸ τῶν ἀφ' ὧν τὸ καρδίαν μου. Rupti aut sunt

- 12 **articuli cordis mei.** Et sic idem sensus erit cum prima parte uersus. Sequentē autem uersum duodecimum sic expones iuxta. Rabi Mose. Irrisores quidem posuerunt mihi noctem in diem, & lucem propinquam ante tenebras, id est, polliciti sunt temporalem felicitatem in hoc mundo, tametsi uita mea transierit. Quidam exponunt inquietas noctes.

Ponere noctem
in diem. et lucem
in tenebras.

- 13 **Annon expecto**] Ego autem nihil aliud expecto quā mortem, non ex pecto aulam regiam, sed sepulcrum, non lectulum, sed tenebrosum locum, nō parentem, matrem ac, sorores, sed uermes ac corruptionem. Vel expone: Si
14 **expecta uero id quod illi promittunt,** sepulcrum tamen domus mea est, & ita
15 **uana erit promissio.** Idem sensus est.

- 16 **Et ubi nam spes mea**] Concludit. Frustra igitur pollicemini, si spes mea in lateribus sepulcri quiescit, hoc est, si intercidit simul meū. Vbi Hebræus habet כְּרִי שֵׂאֵל latera sepulcri. Alij: in infernum, alij usq; ad inferos descendūt. Obscuritas uerbi Inferni quo scriptura pro sepulcro utitur, à me uitata est. Porro כְּרִי Hebræi pro lateribus. Sensus est, habebit etiam spes illa angulum aliquem in sepulcro sicut ego. Id est, cessabit esse, sicut & cor meum.

ET respondit Bıldadus Suchites & dixit.

Disputationis secundæ. Oratio tertia, Bıldadus secundo loquitur.

- Q**uando ponetis fines sermonibus: (quando) intelligetis: & postea loquemur.
- Quare reputati sumus nos sicut iumentū, polluti sumus in oculis uestris.
- (Heustu) discerpens animam suam in furore suo, nunquid propter te derelinquetur terra, & ueterascet petra à loco suo.
- Etiam lux impiorum extinguetur, & non lucebit in circuitu ignis eius.
- Lux tenebræ erit in tabernaculo eius, & lucerna eius in ipso extinguetur.
- Angusti erunt gressus potentiæ eius, & eiiciet eum consilium eius.
- Si quādo mittitur in rete pedibus suis, & iuxta intricata ingreditur.
- Apprehendet calcaneum laqueus, & roborabit contra se siticulosum.
- Abconditus in terra funis eius, & decipula ei super semitam.
- In circuitu terre bunt eum terrores, & disperdent eū ad pedes suos.
- Erit.

- 12 Erit fames substantia eius, & contritio paratalate
ri eius.
- 13 Comedet fulcimenta cutis eius, & fulcimenta eius
primogenitus mortis.
- 14 Euclletur de tabernaculo eius fiducia eius, & addu-
cet eum ad regem terrorum.
- 15 Inhabitabit in tabernaculo eius absq; eo, spargetur
super tabernaculum eius sulphur.
- 16 Infra radices eius arefcent, & sursum excinditur ra-
mus eius.
- 17 Memoria illius peribit e terra, & non erit nomē co-
ram facie plateæ.
- 18 Expellent eum de luce ad tenebras, & de orbe projici-
ent eum.
- 19 Non erit ei filius nec nepos in populo eius, nec super-
stes in habitaculis eius.
- 20 Super die illius stupefcent posterī, & antiquos ap-
prehendet pavor.
- 21 Verum eiusmodi sunt habitacula iniqui, & hic lo-
cus est eius qui non nouit deum.

METAPHRASIS HVIVS ORATIONIS.

- 1 **S**I sermonibus tuis immodicis finem imponere, & ali-
orum dicta patiēter cum intellectu accipere posses, lo-
queremur & nos, tamen non parua contumelia no-
tati à te, pecudibus comparemur, & plane tibi sorde-
2
3
4 scamus, pollutiq; censetur, Multum tu quidem stomacha-

aris, mortē inuocans, & quasi Leo animam tuam præ furo-
re discerpens, quod in solito iuditio tecū deus agat, nouoq;
modo patiaris, & opinaris te sic excusatū, si blasphemā uer-
ba eructes. Sed nihil tecū nouatur, lex illa qua in impios a-
nimaduertit, olim constituta non eneruabitur. Aut quia tu
non es uotorum tuorum compos, uis ut suum ordinem in
rebus mutet deus? Si placet, impera etiam, ut ad sententiam
tuam non inhabitetur terra, & suo loco montes non moue-
antur. Quam sapiens erit hæc philosophia. Iam in te com-
probatum esse uerum quod dixisti, lucem doctrinæ impiorū,
nec sibi nec alijs prodesse. Etiam ipse assero, lucem impiorū
extinguendam, & si etiam ignis esse magnitudine putetur
uicina tamen, nequaquam fulgore suo illustraturam. Nec
in tabernaculo solum inquam, hoc est, familiæ lucem non
communicabunt, sed & apud ipsos, extincta lucerna, erunt
tenebræ. Vt uideas quo illos ducat impietas, & pertinax
animi consilium, depingam & ego illorum euentus; iterim
colliquefcet, quid de illis futurum præfinierit deus, & quid
sibi uelit ac unde profluat, quod tu in hoc mundo salutem
sperare nec uis nec potes. Habet igitur impiorum causa se
in hunc modum. Da illos esse in loco spaciofo, in quo sine
periculo incedere liceat, tanta tamen est mentis eorum de-
mentia, ut male sibi consultum iudicent, & de mutando sta-
tu cogitent, suoq; pessimo consilio, semetipsos à beatitudi-
nis culmine deturbent. Vbi autem uenerint in campum
in quo extenta retiā, & spineta intricata uiam præcludunt,
exitumq; negant, sua inconsiderantia, eligentes quod de-
terius est, in obuio incidunt castes, & præda fiunt sanguinē
ipsorum sitientibus. Eadem infelicitate laborant, si recon-
ditiores pedicæ, & decipulæ eis structæ fuerint, in semita
qua illis transeūdum; tunc enim multo magis consilio desti-

tuti

- tuti, hærent, retinentibus hinc inde quoque mouere pedes
 cogitant: terroribus. Apertius hæc dicam. Mammonæ cō
 filio multas opes cum pauperum iactura & iniuria quis re-
 ponit, deo parum fidens, ne famem aliquando ferre cogatur:
 atqui hac ratione usu uenit, ut cum omnibus thesauris
 fuisset furia, & non inueniat, quod manducet. Ita etiam
 suauitate huius uitæ delinitus, quicquid ad producendam
 bonam ualitudinem conducere potest, reiecto timore dei,
 conquirat, totus in delicijs, totus in ocio, frequens apud
 medicos, aromatariorum amicus, at inexpectato quodam
 apostemate, uel casu grauiore, male afficiuntur latera, ac cō-
 fringuntur, ita ut acerbissimus cruciatus, primogenitus &
 initium mortis, uoracissimo impetu carnem, & quæ quæ
 tem implent arrodant, & mortificent, unde de salute ac pro-
 speritate corporis eius, spes omnis intercidit. En quo
 traxit illum, deo sic ordinante, consilium suum, nempe ad
 mortem, regem illum quem ut terribilissimum semper
 fugere studuit, uelit nolit accedere cogitur. Et quamuis
 ipse à domicilio suo emigrarit, omnes tamen horrebunt
 ab eo, propter intollerabilis foetoris grauitatem à cadauere
 exeuntem, dum infra pedes rigent, & caput ac brachia
 pendula, ut semiamputati rami horrendam speciem aspi-
 cientibus offerunt. Stulto consilio æternum nomen ex-
 citaturum se sibi confidebat, & secus accidit: non enim
 memoria eius in regionibus celebrabitur, imò & in suæ do-
 mus platea, nomen eius ne audietur quidem, sed ut igno-
 tum & abominabilem te foetor offendat, à luce & hoc
 mundo, in tenebrosam aliquam tumulum cum indigna-
 tione, & insultatione abijcient, aliqui nusquam uel filijs, uel
 nepotibus, uel amicis comparentibus ac superstitionibus.
 Et ut

19 Et ut iterum alludam ad uerba tua: Hoc ponent in corde
 20 suo cuncti mortales, & senes, & iuniores, habentes exem-
 21 plum impij à deo puniti. Vides nunc quem ordinem inui-
 olabilem seruet deus, unde perpetuè impiorū calamitates,
 & quem locum merentur, ij qui flagellati ad deum non re-
 deunt, sed ignorantes eius bonitatem, ac iusticiam, contra-
 dicere illi non uerentur.

1 Offensus Bildadus uerbis Iobi, quod deus abscondisset cor illis ne sapiat,
 & antea ad peccades remississet, se uero ac iustos utiliter per crucem erudiri:
 nō curans quicquid de misericordia dictum, austerā oratione inuehit in Iobū,
 ut loquacem, ac impium. Et sicut Eliphæes malam consensientiam illi objacebat,
 ut desperationis, & malorum omnium causam. Ita Bildadus taxat, quod Io-
 bus putet deum nouo, & insolito modo secum agere, & ostendit, quod semper
 iusto dei iudicio, impij infatuentur, & male perire merentur.

2 Quando ponetis] Hebræi dicunt his uerbis socios reprehendi à Bil-
 dado. Mihi autem placet quod & nostri approbant. Iobum à Bildado peti,
 tametsi pluraliter loquatur, eò quod & ille sibi iustos annumerarat, dicens.
 Ponent recti propter hoc. Dicit igitur: Quando tu Iob, et illi tui modum ora-
 tioni uestre ponetis, erit & uobis dicendi cāpus. Vnde & Græcus in singu-
 lari diat. Μεχρη τινος & παύσην vsque quo non cessabis. Posui autem
 quando, pro usq; quo, & ἀπὸ καὶ οὐ ῥέπει, quum hebræi semel ponant.

3 Quare reputati] Superbos multo peius habet, sibi ignorantiam ob-
 iijā, quā esse ignorantes. Beneficium est in dixari cuiuspiam errorem. Illi autem
 ingenium. Enefitiū est, indi-
 care errorem. ut contumeliam arripiunt, quasi bestię censerētur, & contaminarentur. Vide
 igitur illorum inhumanitatem. Interim sua uitia in ipsum Iobum retorquere
 nitentur, & cæcus uidenti cæcitatem obijcit. Idem ingenium, in superbis o-

Pijs impij, & in
 impijs pij, sordē
 scunt. mibus reperies. Vere autem impij sordescunt in oculis piorum, & agnoscū-
 tur esse bestijs uacordiores, sed id fit sano iudicio, & absq; contemptu. Erat
 enim & Paulo mundus crucifixus, sed quid non faciebat ille, ut eos qui in mū-
 do erant lucrī faceret. Multo igitur aliter sordescunt pij impijs, & contra
 impij pijs: illis enim est charitas, quā hij modis omnibus negligunt. Illi citra
 superbiam

4 *superbiam agunt quod hi superbiſſime.*

Discerpens animam ſuam] In hoc uerſu ſtatum orationis huius habes. Vult enim Bildadus hunc eſſe diuinæ iuſtitiæ ordinem. punire ſic impioſ, Iobum uero conquerendo, diuinæ ordinationem ſe opponere, eo quod excuſet ſu-
as uoces aſſeriores, propter inſolitum iudicium ſibi adhibitum. Dicit igitur exclamando: O diſcerpens animam ſuam, tanquā ad terāum loquendo. Vnde adiectū aduerbium uocandi, quaſi dicat: Quiſquis eſ qui ſupra modum ſi mo-
charis, & præ ſurore, hoc eſt, indignatione diſcerpere uideris animam tuam. Et notat in hoc Iobum eo quod toties precetur ab hac uita abſolui, & nullam conſolationem hic recipiat.

Nunquid propter te relinquitur orbis] Hoc eſt, nunquid propter te mu-
tabit rerum ordinem deus. Eadem ratione petito, & conquerere quare ho-
mines terrā habitent, quare montes non moueantur loco ſuo? quum illa per or-
dinationem dei ſic ſe habeant. Eſt hæc non uulgaris machina ad euertēdam ſi-
dem ſi audias, num propter te mutabit ordinem rerum? Atqui fideles, ſcutū
opponunt fidei, credentes firmiter, etiam hoc diuinitus conſtitutum, non relin-
quendos filios, & animam hominis toto mundo præcioſiorem, operariq; deum
mirabilia propter electos ſuos. Porro indigne Iobus audit, hanc eſſe ordina-
tionem dei, quod puniamur ſic impij. Non enim ipſe ut condemnabatur ex illo-
rum numero erat.

5 *Etiam, lux impiorum*] Vera ſententia & prius à Iobo dicta, ſed male
in Iobum retorta. Dixerat enim Iob: Qui blanda annunciat amicis, oculi fili-
orum eius deficient, hoc eſt, ut dixi; Et ipſe ambulabit in tenebris, & alios ſc-
cum perdet. Vide capite proximo, uerſu quinto. Hanc nunc ſententiam ap-
probat, & in Iobum quaſi iuſte patiatur, & multum erret conuertit. Alij ſerē
omnes, lucem hic pro proſperitate accipiunt, mihi autem ac nunc modatius uide-
ur, ſi pro doctrina ac ſapiētia intelligas. Extinguenda eſt enim lux illa, & in-
ſatianda: Inſipientia enim illorum, ut Apoſtolus uult, omnibus manifeſta erit.

Lux, doctrina et
ſapientia.

Et non lucebit in circuitu eius ignis eius] Eſto inquit, quod hæc lux & ſa-
pientia tanta ſit, ut uideatur eſſe ignis, uiciniſi tamen nullā lucem adminiſtra-
bit, nulli ex eo ædificabuntur. Extinguitur autem & non luat ignis mundanæ
ſapientiæ, quando uana eſſe deprehenditur. Pungit autem hic ſanctum Iobum

Ee quaſi

quasi sifus propria sapientia, ita loquutus sit, quem sua calamitate perpetua sic confundi oporteat.

- 6 Lux tenebrae erit] Repetit quod dixerat. In tabernaculo & domo ac familia erit, nihil sanctum, nihilq; pium disatur, (posses hoc et ecclesijs hereticorum aptare) & sic lux tenebrae erunt. Sic dominus Matth. 6. Si lumen quod in te est tenebrae sunt, ipse tenebrae quantae. Si sal infatuatus fuerit, quo salietur.

Et lucerna in ipso extinguetur] Videmus enim non raro sapientissimos viros ita in sensum reprobum dari, ut de rebus diuinis perquam aniliter sentiant, ac loquantur plane impie.

- 7 Angusti erunt gressus] Lucem his dictis addes, si ea probe distinxeris. Ostendit igitur quam insipienter se gerant impij, primum rebus integris, deinde si periculo vicini fuerint, tertio in ipsis periculis. Dicit ergo in hoc uer

Impij in rebus agē. lus insipientes

su. Gressus potentie eius, id est, quando ad huc feliciter & sine periculo ingredi poterit, coarctabuntur gressus eius, id est, perplexus erit secum. Non enim sibi sufficit animus deo carens, & mutationem querens status, contentusq; ad altiora se, constringitur & anxius est, seq; ipsum e felicitate sua abiicit, consilio suo, & stulta sapientia. Flet Alexander multos mundos esse audiens. Crassus & Cræsus in maximis diuitijs egeni sunt, unde & periclitati

Animus deo carēs sibi non sufficit.

Sapientia humana stulta et inutilis

sunt. Idem quibusdā accidit, dum extra limites scripturæ ut plus sapiat, quam par est, euagantur, quum posset tuti uersari & magnacum felicitate, in sacris literis deambulare. Et obserua quod hic de consilio proprio loquitur.

- 8 Si quando mittitur in rete] Secundo ostendit quomodo se habeat iuxta mundum sapiens, quando periculo innoens est. Nempe, si quando obtexitur rete & in foribus est apertum aliquod periculum, e quo se explicare posset ut si saperet, ut posset malam societatem quam periculosam nouit fugere, posset non in hereses incidere, sed amat hereticorum blandiloquentiam. Vbi alij habent: Et super rete ambulabit. Et uetus translatio: In maculis eius ambulabit. Est שִׁבְבָה perplexio ramorum, cin geheg.

Impij quod deterius eligunt.

- 9 Apprehendet calcaneum] Hoc est, non cauebit sibi, non retrahet pedem, sed permittet ut capiantur pedes eius, quum uitare posset. Eligit quod deterius est, totum imputetur eius ignauia, & stulticie.

Roborabit contra se siticulosos] Siticulosi qui hebreis sunt דַּמִּים quasi

quasi **יָמָאִים** & sitiunt prædam & sanguinem, uenatores sunt ut in parabola maneat, illi roborantur ab ignauia eius qui sic facile sibi imponi sinit, unde & illum absq; metu inuadunt.

- 10 Absconditus in terra] Tertio ponit quomodo se habet, is qui domesticæ & citra timorem dei sapiens est, in periculis ipsis occultior ille, que non poterant effugere, ut quando absconduntur in terra fines ac laquei. Etiam istis laqueis plenus est mundus, ubi te securum arbitraris, insidijs expositus es, quos nemo sine humilitate euadet. Quid ibi faciet sapiens huius seculi, Christus, qui lux est mundi, carens? Annon iam illaqueatus est & peccatorum funibus stringitur.

- 11 In circuitu terre bunt] Tunc plane deerit sapientia, deerit fuga, tunc pedes eius extrahi non poterunt, ubiq; autem terrores erunt & insultus. Vide hic quomodo beati Iobum pungant, quasi nec prosperitate nec aduersitate uti potuerit, quâ tamen in utrâq; fortunâ innocentissimus ac in culpa-tissimus fuerit, sciebat ut dictum est, abundare & penuriam pati.

- 12 Erit fames substantia eius] Declarat id in specie. Insipientia enim illa, nec famem, nec morbum, nec mortem, nec ignominiam quis euadit, nam licet ampla sit substantia absq; timore dei cõportata, nõ tamẽ liberabitur quis propter eam a fame domino irascẽte. Viuitur enim morbo dei magis quàm nostra sollicitudine & abundantia. Quoties enim in obsidionibus, in penuria annonæ, in captiuitatibus, fame la' orare coguntur etiã qui diuites fuerunt. Pleriq; Hebræorũ exponũt: Et fames erit semini eius, hoc est, filiis. Et alterum hemistichium refertur ad uxorem. Calamitas uel infortunium erit lateri eius, id est, uxori eius, quæ mortuo uiro uidua erit. Ego autem malim, sicut etiam Rabi Abraham annotat, intelligere de morbo, sic enim contextus magis coheret. Latus autem eius uel apostimate uexatur, uel casu graui confringitur præter spem eius: nihil enim solem amatores huius uitæ ita diligenter curare, atq; corpus ne egrotet sed impius euitare non potest, ubi deus urgeat iudicio suo.

- 13 Comedet fulcimenta cutis eius, & fulcimẽta] Iuxta Rab. Leui, primogenitus mortis est grauiissimus dolor, qui maxime uitalia infestat & mortificat. Primogenitum mortis. Vbi igitur infortunium uel damnum euenerit lateri, morbi uolentia depopulatur fulcimẽta cutis, id est, quicquid uiuum intra cutem & solidũ est pessundet.

Iterum occurrit רַבִּי Rabi Abraham exponit: nervos musculos, & ossa corporis. Chaldaei & Hebraei quidam etiam hæc de filiis exponunt. Nostri allegorias afferunt, sed tu vide quam graphice mortem describat. Ordinata enim hæc omnia sunt, & minime confusanea ut quibusdam videtur.

- 13 Euclletur de tabernaculo] Accipio hic tabernaculum pro corpore, sicut apostoli Petrus & Paulus. 2 Cor. 5. & 2. Pet. 1. Quasi dicat, in tanta ægitudine nulla spes est ultra sanitatis. Quo dicto Iob iterum punitur, qui nihil audire volebat de sanitate recuperanda. Quasi dicat: Animæ omnino emigrandum est à corpore.

14 Et adducit illum] Quid adducit illum impium? consilium suum, & stulta sapientia, in causa est, ut quod semper horruit, amplecti cogatur. Hoc consiliū impellet Ad regem terrorum, id est, ad locum quem semper horruit, quasi rex illic sedeat, sicut & Poëta apud inferos Orcū uel Plutonem fingūt. Vel quod magis placet, Terror ille qui in defectione est, iuxta Rabi Abraham rex dicitur terrorum. Nostri ad allegorias confugientes, diabolum dicunt regem terrorum, quod ut uerum est, maxime in impijs, simplicius tamen intellexeris, de anxietate quæ est in expiratione.

- 15 Inhabitat in tabernaculo] Spiritus eius emigrabit de tabernaculo corporis, & non inhabitabit in eo, at horror nihilominus occupabit in corpore, ut homines à cadauere caueant. Sunt qui exponunt: Vxor habitabit in tabernaculo sine uiro. Verum parum quadrat quod dicunt.

Spargetur super tabernaculo] Cadauer quod tabernaculum dicitur, foetere incipiet, intolerabili foetore, qualis est sulphuris, quod graueolemia fūgat homines. Hebraei exponunt: Impij domum & si quid in illa etiam exurendam.

- 16 Infra radices eius arcescent] In tabernaculo isto radices, hoc est, pedes rigidi crunt, manus excæte & pendule, ut rami seniamputati. Et inde erit horror. Exponunt Hebraei: Nihil reliquum manebit in eo. At tu uide hypotyposin elegantissimam, critq; sensus planissimus.

17 Memoria illius peribit] Post mortem etiam frustrabitur spe humana sapientia, quæ æternam quæsiuit memoriam. At transsit cum sonitu memoria. Multi Cæsares crexerunt statuas, quæ mox cum ipsis subuerse sunt. Putabant se in
hij.

se in terra, hoc est in multis terris ut nobiles celebrandos, sed peribit & in facie platearum non cogitabitur memoria eius.

- 18 Expellent eum de luce] Vicini inquit, ne ledantur à sœtore, non sinent eadaver in luce, sed in angulum tenebrosum proijcient, & ibi ignominiose & cū insultatione abijcient, quasi dicant. Indignus est quem mundus sustentet.
- 19 Non erit ei filius] In funeribus olim omnis fere familia congregabatur, ut est in Genesi uidere multis in locis. Ignominiosi autem impij funeribus nec filius nec nepos asit: nam & de semine eius nihil residuum erit.
- 20 Super diem illius obstupescet] Hi duo uersus ad epilogum pertinent. Vel poteris hunc uersum superioribus iungere. Quod impij nulla erit memoria, honesta scilicet, sed memoria, qualis Sodomitarum, & eorum qui à deo puniti sunt. Repetit autem hoc Bildad, quia & Iob dixerat: Pauci resti propter hoc. Mirabuntur igitur & posteri qui sequentur & audient, & antiqui uel priores qui hoc opus dei uiderant. Vides hic diem appellari, omnium euentuum horum ac fortunam & iudicium.
- 21 Verum eiusmodi sunt] Hæc lex dei est, ut impij sic puniatur, quæ propter Iobum non mutabitur, nec abrogabitur. Sunt qui plerosq; superiores uersus de iudicio dei, deq; inferno & pœnis damnatorum intelligendos putent. At qui Bildadus nihil tam sublime attingit, nam & mens eius erat, hypocritas hic puniendos.

CAP V T

XIX.

ET respondit Iob ac dixit.

Disputationis sequundæ, oratio
quarta, Iob sexto loquitur.

(bis.

2 Quā diu affligetis animā meā, & cōminuetis me uer
3 En decies confundistis me, nō crubuistis, alienati estis
à me.

4 Et esto uere errarim, mecum moratur error meus.

Ee

3

Sed

5 Sed profecto contra me magnifice loquuti estis, &
arguistis contra me opprobrio meo.

6 Scitote nunc quod deus subuertit me, & rete suum
contra me circumire fecit.

7 Ecce clamo Violentia, & non accipio responsum, uoci
feror, & non iudicium.

8 Viam meam sepiuit, & non transibo, & in semita mea
tenebras posuit.

9 Gloriam meam a me amouit, & declinare fecit coro
nam capitis mei.

10 Extirpauit me undique, & abiget, & abicit sicut arbor
ris spem meam.

11 Et exarsit contra me ira eius, & reputauit me sibi sic
ut hostem suum.

12 Simul uenerunt exercitus eius, & conculcarunt contra
me uiam suam, & castra me etati sunt in circuitu tabernaculi
mei.

13 Fratres meos a me elongauit, & noti mei etiam alie
nati sunt a me. (mei.

14 Cessarunt propinqui mei, & notissimi mei obliti sunt

15 Inquilini domus meae & ancillae meae alienum reputa
runt me, alienus fui in oculis eorum.

16 Seruum meum uocaui, & non respondit mihi, ore meo
deprecabar illum.

17 Halitus meus alienus fuit uxori meae, & precabar
pro

propter filios uteri mei.

18 Etiam iuvenes respuerunt me, surgebam & loque-
bantur contra me.

19 Abominabantur me omnes viri consilij mei, & iste
quem dilexi, conuersi sunt in me.

20 Et in cute & in carne mea adhesit os meum, & eua-
si, in cute deus meus.

21 Miseremini mei, miseremini mei vos amici proxi-
mi mei quia manus domini tetigit me.

22 Quare persequimini me sicut illi, & à carne mea non
satiamini.

23 Quis dabit nunc & scribentur uerba mea, quis dabit
in libro & exarentur.

24 In stilo ferri, & plumbo, & in æternitatem in petra
(insculpantur.

25 Et ego scio redemptorem meum uiuum, & postre-
mum, super puluerem surget.

26 Et post cutem meam contriuerunt, hanc (carnē uer-
mes) & de carne mea uidebo deum.

27 Quem ego uidebo mihi & oculi mei uisuri sunt, &
non alius, defecerunt renes mei in sinu meo.

28 Si dixeritis, (in) quo persequemur illum, & radicem
uerbi inueniemus contra me.

29 Metuite uobis à gladio, quia in ira iniquitatum gla-
dius, propterea scitote, quod iudex sit.

Metaphrasis

Metaphrasis huius orationis.

2 **I**am satis superq̃ afflictā erat anima mea, nec opus habe
 bat confractiōe alia, quandoquidem me nunc toties
 3 confudistis, & à subsannando uos, nec pudor, nec uere
 4 ris amicitia respectus abstrahit, sed nec paruitas eruditionis
 5 uestrā, quā meliora errantē docere nequit, modestiores uos
 6 reddit. At non tam error meus quā opprobrii titillatio
 gloriari et irridere faciens, uos à misericordia abducit. Iterū
 igitur referam, quā & uestram duriciem mollire debent, &
 meam innocentiam comprobare possunt. Scitote enim,
 quod scire non uultis. Calamitatem meam non esse uulga
 rem: deus ipse me oppugnat, insolitoq̃ more mecum agēs,
 nō tam misericordē patrē, quā crudelem uenatorem, retia
 culo bestia ne euadat undiq̃ cōcludentē. An tu hūc morē di
 7 ces dei, cui tā peculiare est misereri? Tu deo tribuis q̃ clamā
 tes suos exaudiat, clamo et ego, et q̃ tā uim patiar ostēdo, sed
 8 me nō audit, neq̃ respōso dignat. Im, p̃ba uociferatiōe mole
 stus sum, et iudiciū nō impetro. Quis nō iure misereatur
 eius, cui nec ius, nec misericordia obtigit? Et parū esset ius ac
 misericordiam negari, p̃cludunt effugia, obsepiunt impe
 9 dimēta, crassaq̃ effunduntur tenebrę. Apertius ostendam.
 Abundabā opibus, ex diuite paup factus sum, honestus erā,
 et ex glorioso abiectus factus sum, nunc sine opibus, sineq̃
 10 diademate xgre uitā ago. Erat mihi in filiis optimā indolis
 magna posteritatis ac immortalitatis spes, amissis et illis, fa
 11 ctus sum similis arbori euulsa, è qua nullus speratur fructus
 12 Nec uidentur in meū hāc cōmodum cōtigisse, iratū experi
 or deum, & hostiles ex Sabæis Chaldaeisq̃, imō & ex celesti
 13 bus exercitus in me, ut in capitalem hostem immisit. Et ut
 hostes saui in me irruūt, ita quotq̃t amicitia titulo cōsolari
 possent abalienātur ipso hāc omnia impante. Tribules fami
 liaritatem

- 14 Iaritatē resciderūt, familiares ac clientes cōsuetudinī renūci-
 arūt, proximi salutādī officiū intermītūt, & omnīū pridē no-
 15 tissimī, ne nominis quidē mei meminērant. Ad eos uenio
 quos alui, quū res adhuc integræ essent domi, hospites olīm
 16 contuberniones, uernaculi & ancillæ horum matres, non
 iam me agnoscunt, sed perinde ac nunquam uidissent, auer-
 santur. Serui itē sustinent, ut ipsis supplicem, nec morē
 17 gerentes nec respondentes. Vxor autē quam indiuiduā
 omnis fortunæ sociam esse oportebat, utpote carnis meæ
 portio, & in adiutoriū ac solacium uiri condita, tametsi pro-
 pter cōmunes filios quos ex ipsa suscepērā oretur, abomina-
 18 tur, & ipsum halitū ut graueolentissimum refugit. Et hæc
 quidē domi, foris autē omnis etiā sermo meus contē-
 ptus est. Leuissimī enim hominēs si quando ad dicendū
 exurgo, contumelijs me aspergūt. Quī autē grauiorēs
 19 habiti, & olīm consilijs adhibiti, atq; adeo ille quē singulari-
 ter diligebam, & me aspernantur, & contra me cōuertūtur.
 In summa omnibus exosus factus sum, & nemo est qui mi-
 serum Iob non exhibilet, contemnet, proscindat & abomine-
 20 tur. Et si quidē corpore ualerem, aliquid consolationis
 uideretur residuum, atqui adeo inualuerūt morbi. Ut sicut
 in gīngiua dentes prominēt, ita & in cute ac carne ossa, den-
 21 tes autē nunc in nuda cuticula sedem habent. Atq; adeo
 omni ex parte destitutus sum, sanitati ac solatio. Vos igitur
 si amici estis, ut simulatis, recte feceritis si misereamini. Suf-
 22 ficiatq; uobis à deo uiuo affligi me miserum. Quid enim
 23 proderit uobis insatiabili odio me persequi? Nec est q̃ pec-
 cata mea causemini facere, ne misericordiam merear. Lo-
 quar enim uerba fidei meæ, è quibus innocentiam meā ca-
 24 pere potestis, neq; horum pœnitebit. Etenim optarem &
 o utinam inscripta essent stilo ferreo in plumbis, faxeis uē
 25 tabulis quo cunctis in notescant seculis. Ego quī sic à uo
 Ff bis

bis ut ignorans deum traducor, citra omnem mētis fluctuationem scio. Redemptorem meum deum esse æternum, ac uiuificantem, & licet ego aliquātisper in puluere māsurus sim, ipse autem non item, sed sua uirtute super puluerē surget. Vnde ego licet computrescam nunc totus, etiā ipse
 26 resurgam, & de hac carne mea uidebo deum. Atq; adeo il
 27 lum ipsum uidebo, idq; oculis meis, futurus illi non alienus sed familiaris, & finis aliquando erit dolorum meorum o
 28 mnium, quos nunc cum magno dolore tolero. Quis sic uere sentientem, impium ac blasphemiam sine impietate dicet? At uobis, si statueritis uobiscum sic in odio mei pergere, & quærre occasionem ut me accusetis, age denuntio graue
 29 iudicium affore. Non enim mediocrem poenam meretur tanta condemnandi temeritas. Cauete igitur uobis à gladio, certo scientes iudicem non ab futurum.

3 Quādiu affligetis? Bildado Iob respondens, deū nouo et insolito more secū agere, iterum suas calamitates recenset, & innocentia & fidem testatur, cū mentione resurrectionis ac futuri iudicii, si quo pacto ad misericordiam inducere irridentes queat. Iob mastiges desiderant in hac oratione patientia & mansuetudinē, sed nō attendūt, quo cōsilio, ingemōue hic liber scriptus sit, nec cogitant quantū opus iusticiæ sit, & sancto uiro dignū, immisericordem, à crudelitæte sua auocare. Iam ad hoc necessitas postulabat ærūnas tragice pccāseri. Nec propterea ut notiores uobis efficiamur, sanctū impatienciæ, ubi scriptura non cogit, sugillare decet, nō est ille hic spiritus sancti scopus, sed ut imi
 sericordiā condēnet, misericordiā cōmendet. Itaq; mentē scripture sequētes, inueniemus nō tā acerbā orationē: unde et equiorē flagitat enarrationē. Ob
 seruemus igitur locos, quibus immisericordiā illorū demulat. Primo inhumanū est perseuerare in duricia cordis, & nec post multā tyrannidē miseri
 amicos enim nonnunquā dure exapimus, sed in misericordiā desinimus. Diāt
 igitur. Venia fortasse dignum, quod duris me uerbis aggressi estis, sed non de
 sistere ab afflictōe indignū fuerit. Secūdo modus immisericordiæ inhumanior
 est, si affligas & comminuas, etiam ipsam animam. Magna igitur uis uerborū,

Loci quibus im
 misericordia de
 mulcēda.

quæ

quæ tantum in anima operatur.

3 En deces confudistis]. Hebr. **עשירי** **אני** Hoc deces, id est, in hoc quod nunc irridetis, deces confudistis. Ne urgeamus superstitiose quasi solum decem irrisiones præcesserint. Est autem sicut deus hebdomas, numeri cõsumationi destinatus, quasi dicat, Innumera probra mihi obiecastis.

Nõ erubuitis] Tercio ab immisericordia, pudore quidã auocati sunt, igitur & uos abducat, Alienati estis à me] Hoc est, nullus uobis amicitie respectus est. Quarto, n. misericordiã cõciliat, cognatiõis et sanguinis necessitudo, quæ etiã apud illos nihil ualuit. Quidã uerterunt subsanastis ut sit Arabicũ uerbum.

4 Et esto uere errarim] Quintus locus est, si immisericordia nihil proficiat, nec meliõrẽ reddere possis, dicit igitur. Nõ oportebat tã seuerè agi, cum his quorũ error inemẽdabilis à uobis, & quod meliora docere nõ possumus. Moratur inquit mecũ error meus, ideo maneo in hac sententiã quã uos errorẽ putatis, quia uos nihil rectius docetis, uestrũ erat erudire, sed magis placet uobis magnificare linguas uestras, spectatq; omnis uestra disputatio huc, nõ ut doceat, sed ut obprobrijs meis oblectemini, quod ab humanitate ualde alienum erat. R. Mose taxat R. Slomonẽ putantem simpliciter dictum. Si errauim mihi errarim. Et bene taxat. Effect enim pertinacissimi hominis uox erudire uolentis, quum ubiq; preceatur, ut ab ipsis si erret, doceatur.

6 Scitote nunc, quod] Sextus locus, si uiderimus potentiores seuire, illis ultionem relinquimus, & nos seuire cessamus. Arguit igitur: scitote, quod dominus mecum pugnat & crudeliter agit, sufficiat uobis quod ille me cruciat. Etenim uult misericors deus, ut nos mutuum misericordiam exhibeamus, etiam si ipse nobis seuerus esse uideatur. Cæterum hic etiam Bildado respondet, contendens deũ in solito modo secũ pugnare. Nõ est enim mos dei, ut suos nõ exaudiat, nec oblectatur deus in perditione hominũ. Iob uero experitur deũ crudelẽ: unde dicit deus me peruertit, id est, uolẽter mecũ agit, & iudiciũ suũ ò litum mecum non exercet. Hier. uertit nõ æquo iudicio afflixit me. Græcus **ὁ ταραξας** qui turbauit. Ambrosius quamuis græco exemplari usus, libro tamen de interpellatione tertio, capite secundo, uidetur legisse: peruertit uel tale quiddam. Esto inquit ego errauerim, & apud me deus ille in habitat qui mentibus hominum ostendit errores, ut loquar sermones quos non oportet, sicut uos dicitis, & errent uerba mea nec opportune

Eff a sermo meus

sermo meus promatur, aut uos in me insilitis, et conuitiamini cōsiderantes, quia à domino uenit ista tentatio, qui me uallo quodam perturbationum arbitratus est sapiendum, exerceat aduersis circumuallatus undiq; laboribus & periculis, & insultatis adhuc uolentes opprimere quem deberetis iuuare. Eax rideo, nec respondebo conuicijs. Non enim uos estis qui iudicatis, sed qui iudicat me dominus est, & ipsius tamen iudicij tempus nōdum aduenit. Quid opus clare ante iudicium: Sic ille hunc locum interpretatur Græcos sequens. Hebræis uerbum עָוֹן duo significat & pessundedit, ut iudicium suū deprauauit in me. Dicit autem deū deprauasse iudicium, quia insolito more agit mecum.

Retia alium suum contra me] Scilicet expasum, circuire me fecit, hoc est
præter more misericordie suæ magis cogitat ut uenatoris instar me capiat, quā
ut seruet sicut pater. Græ. ὁ ὕψωμα δὲ αὐτοῦ ἐπ' ἐμὲ ὕψωσεν. munitionē
autē suā sup me exaltauit, id est, circūdauit me munitionib9 ne possim effugere.

7 Ecce clamo uolentia. Vos dicitis, si clamauero ad deum, quod sit me ex
auditurus, ecce clamo Violentia & quid patiar, sed me non audit. Nonne hoc contra
solum morem dei. Vociferor ut uim passus, expectans quando iudicat ac li-
beret me, iure aduersarios meos suppressens, & non iudicat, nonne & hoc
pugnat cum iusticia dei solita? Græcus, ἰδὲ γε... ὁ νῦν ἐστὶν καὶ ὁ λαλῶν
σω, κεραιξομαι καὶ οὐθ' αὐμὸν κρήμω. Ecce rideo probra et non loquar,
clamabo & nusquam iudicium. Ambrosius inde docet, quanta sit uirtus tace-
re & contemnere opprobria. Et pro nusquam iudicium, legit nondum iudi-
cium, id est, adhuc in agone ago, nondum corona tempus.

8 *Viam meam sepiuit*] Exponit quantā crudelitate secum agat. Non in spacio loco angor, neq; oculis laqueis apprehēdit sicut tu dicis impios deprehendi. *Viam meam sepiuit*, id est, obstat, quācumq; rationem uite attendo, & omnem prosperitatē mutauit in infelicitatē. Posuit tenebras in semita mea, hoc est, omniconsilio destituit, ut nesciam quō sit eundū, uel quid faciendum.

Gloriam meam a me] Ordine commemorat calamitates. Primo enim ab
late opes, deinde filij, postea alienati amici, & cum his corpus pessime affe-
ctus est. Hic gloria & coronâ capitis, uti diuinarû splendor & magnificentiâ

Calamitatum
Iob ordine enu-
meratio.

4095

uocat: nam ignominiam postea ponit. Rabi Lcui exponit **וְכָל** diuitias meas: coronā autē capitis Rabi Abrahā dicit eam dignitatem, quæ opulenti ex diuitijs contingit: omnes enim in honore habent diuites, quantum quidam filios dicant, ut in prouerbijs. Corona senū filij filiorum: alij dignitatem quæ ex sapientia & scientia ei accrescebat. Primum igitur dicit Iobus, ex honorabili diuite, contemptissimus pauper factus sum.

10 Extirpat me undiq;] Viri filijs carentes, arboribus in fructuosos & Extirpare. sterilibus cōparantur. Ita apud Hiere. Ioakim sterilis scribitur, quia filius non erat regnaturus pro illo. Filij autem ut stirps sunt, à qua posteritatis spes, ablati igitur filijs ipse extirpatus dicitur. Quāvis alia ratione ipse pater stirps sit filiorum, Nihil inquit relinquitur, unde pullulet progenies mea. Possessiones ac liberos aufert, ita ut nihil supersit spei sicut arbori explantatæ.

11 Et exarsit in me ira eius] Alijs hæc forsā cūueniunt in bonum, ego autem ea patior ut ab irato deo, declarat enim me hostem suū, & exercitus suos contra me mittit, quasi essem unus ex nocentissimis hostibus, ut quotidie addant mihi plagas ac dolores. Per exercitus uel armatos dei, Rabi Abraham intelligit ulcera & pustulas. Ipse de omnibus tribulationibus eius intelligo. Ideo autem calcāt uia, quia subinde redeunt, sed sicut multitudo populi uiam planam reddit, ita & dolores quoq; me complanant. Obsidcor item ab illis

12 undiq; ut effugere nequeam. Venerunt autem etiam à Sabæis & Chaldæis exerātus, sed et diabolici exercitus, uarijs modis sanctum affligerunt. Neq; expertus est hæc, ut alij peccatores male sibi conscij, sed re ipsa, puguabant cōtra illum coeli igne, qui oues consumpsit, aër qui uento filios cū domo oppressit. Vicini abigeos pecorum mittebāt, satan carnem affligebat. Quibus omnis deus se declarabat iratu n.

13 Fratres meos à me] Nec satis est deo concitare in me hostes, nisi & amicos & fautores domi ac foris à me alienet. Quos in tria genera partimur. Sūt enim amici, sed non domestici, sunt secundo domestici, sunt tertio, qui ob uirtutem obseruent. In primo ordine ponit fratres, notos, propinquos, & notissimos. Ornatus se ostendit, si per gradus ascendas. Fratres Hebrei non soli sunt qui ex eodem patre & eodem matre geniti, sed etiam qui eiusdem familie, unde etiam Tribules recte dixeris, unde contingit fratres inter dūminus

Amicorum generatitia.
Fratres.

Noti. esse notos. Hos inquit á me elongauit, non tã loco, quã animo, nã quidã et amice
procul habitabant. Notos autem uocant tam consanguineos quã clien- ac
familiares, quadam consuetudine deuinctos, hos dicit alienatos á se, id est, tan-
quam ignotos factos.

14 Cessarunt propinqui] Propinqui qui propiore & arctiore affinitatis
uel sanguinis uinculo iuncti, & ex illis notissimi ac selectissimi quos בִּירְעִי
uocat, non ferunt ut nomen meum coram ipsis recenseatur.

15 Inquilini domus meæ] Siue contuberniones ac hospites, uel etiam uerna-
culi. Transiit enim ad secundum ordinem fautorum, nempe domesticorum, in-
ter quos sunt contuberniones ac hospites, non semper nobiscum habitantes,
deinde serui perpetuo ministerio addicti, postremo uxor quæ pro eadem car-

16 ne reputatur. Magna autem tentatio est ex hospitum & contubernionum in-
gratitudine. Quo nomine Iscariotes grauitè in Christum peccauit, & Psal-
tes prædicit. Qui edebat panem mecum, magnificauit super me supplantatio-
nem. Græcus inquit γέτρος οἰκίας μου uisum domus meæ, sed hebraicum
בֵּית אֲרִי plus significare uidetur. Est enim אֲרִי peregrinus ac incolæ. Vult
igitur se nunc factum ignotum peregrinis, quos hospicio susceperat, nam &

17 hanc suam uirtutem infra ponit. Si comedi bucellâ solus. Oculi erã cæco & c.
Oßserua hic indicari quanta fortunæ eius mutatio, nam quod supra non do-
auit, hic addit. Solam enim uxorem legimus conumelijs impetijse maritum,
non item seruos nisi forte de seruis intelligas qui calamitates nuntiabant. In-
solentiam seruorum regnantium etiam Salomon in parabolis notat, ut intole-
rabilem orbi.

18 Halitus meus alienus] Quàm contempserim illum uxor etiam supra le-
ctum est, tametsi hic aliquãto clarius. Refugit enim ab eo ut foetido, osculum
illi negans, neq; miserabatur eius, quãuis in memoriã reduceretur, q; cõmunes
habuerint filios, quorũ sola memoriã mouere poterat ad cõmiserationẽ. Qui-
dã legũt: deprecabar filios uteri mei. Atqui illiã opressi erant. Sic Brentius
uertit: suplex fui filijs uteri mei, & exponit. Quid de liberis dicam, aut enim
nõ supersunt, aut si supersunt nõ iã paternã auctoritatẽ illis quippiã precipe-
re audeo. Alius hinc colligit nõ esse historiã. Græcus inquit. τὸ ποσὲ καλῶμεν
τὸ ἐκ κοιλῆς ὡς οὐδὲ παλακίδας μὲν. A cœrsebã autẽ adulans filios cõ-
cubina

abinarū mearū. vides ut torqueatur nescientes satis hebraei: Hebraei enim planum est, לבני significare propter filios, et ita cessat dubitatio.

- 18 Etiam iuuenes respuerunt] Tertio alienati sunt qui antea obseruabant Iobum ob sapientiam ac uirtutes suas. Horum quidam iuuenes, uelut alij uertunt nebulones, illi enim Iobi auctoritatem reuerbantur, ut infra capite 29. Videbant me pueri et abscondebant se, et decrepiti surgebant et stabant, et capite 30. Nunc derident me minores mei quorū reuissim patres ponere cum canibus peccidum meorum. Illi igitur dicaces ridebant Iob, sicut et Samaritani pueri Heliseum, et si ad dicendum surgeret, exhibilabatur.

- 19 Abominabantur me] Non solum ridebant leuissimi homines, sed etiam illi ipsi quos olim consilijs meis adhibueram, et ille singularis amicus, insinuat fuisse quendam cui arcana fidebat, et prae ceteris diligebat, etiam ipse abominabatur. Et iunctus est alijs, simulq; cum eis conuersus contra me. Hanc ex amicis perfidis tentationem quotidie ferunt, qui Christi uerbum sequuntur. Inimici enim hominis ait Christus domestici eius: non enim uenit dominus ut mittat pacem sed gladium. Exhaeredit faciunt, et hodie patres filios, eliminant nepotes et omnis humanitatis obliuiscuntur, si a superstitionibus illorum, si quidem addictiores illis fuerint, recedatur.

- 20 Et in cute et in carne] Ita adherent ossa, ut promineant in cute et in carne. Zuinglius mentem probe reddidit. In cute et carne pendent ossa mea. Conqueritur igitur Iob pre multitudine dolorum, nusquam relinqui cutem carnemue perfectam. Vnde Graecus ἐν δέρματι καὶ ἐν σαρκὶ τὰ ὀστά μου ἐκείνηται. In pelle mea putruerunt carnes meae, ossa mea inter dentes habentur. Hoc est sic prominent, ut dentes. His uerbis aut hyperbolicis summā macilentiam et cutis uulnerationē significat.

Et quasi] Sanctes uertit. Et quasi cum pelle dentium meorum. Ego punctum post Euasi pono iuxta hebraeos, quasi dicat. Talis apparo ac prodeco. In cute deus meus] id est, dentes mei non firmati carne gingivae, uacillant in cute.

- 31 Miseremini mei] Vides hic scopum Iobi, quod tota oratione hac ad misericordiam trahere nititur, et ut sufficiat eis, quod a manu domini affligatur. Ne

Edere carnem *hominis.* *tur.* Ne inquit imitemini crudeles alios, qui non satiantur carnibus meis. Ede-
re carnem humanas allegoricās in bonum est amare, bene sentire, et inde ad
prædicationem eius erumpere Ioannis sexto, dum anima reficitur mundicia
et dignitate carnis. Ita in malum est cum direptione et pecuino modo discer-
pere, id quod in esu contingit corporali. Quando igitur in bonum transfr-

22 tur esus carnis, refectiōem ac saturationem cum uegetatione animæ insinuat
ac commēdat, quando autem in malum, immisericordiam ut hoc loco obtre-
ctatoribus loquitur. Porro spiritus carnalem mādicationē aliam nō habet ut
quidam ineptijt. Vulgata editio quæ græcam sequitur, dicit quare me perse-
quimini sicut deus, tametsi non impi- obetur à me lectio ea. Hebræitamen le-
gunt illi, eoquod **HN** utrunq; significari potest.

Fides lucem non
timet.

23 Quis dabit nunc] Ne dicant socij, se ideò nō misereri, quia blasphemus
sit, fidem ac innocentiam suam manifestat. Hoc autem facturus, optat ut uerba
sua toti mundo, cunctisq; seculis innotescant. Fidei enim proprium est confite-
ri, ut Psaltes ait. Credidi propter quod loquutus sum. Quia igitur uerba fidei
dei suæ aperte dicturus est, optat prius, dicens. Quis dabit, id est, utinam, uer-
ba mea scribantur, ne intercident, et auolent cum pronuntiatione scribā-
tur autē non in folijs, uel schedis corruptilibus, sed in libro qui cōstructur,
et non simpliciter in libro, sed in plumbeo uel petra, idq; stilo ferreo. Non
erubescit enim et ipse Euangelium Christi, non timet lucem, non refugit poste-
ritatis iudicium.

Christus unicus
et uiuificus re-
demptor.

25 Et ego scio] Hæc sunt uerba fidei Iobi, imò ecclesiæ catholicæ, quæ cu-
pit omnibus seculis commendata. Et ego scio. Expendamus uerba singula.
A coniunctione orditur, quasi dicat. Vos promittitis mihi spem in hoc seculo,
Habeo etiā ego spem, et dicit scio, hoc est, uos opinione uana deludimini, ego
autem certus sum, nec fallit me fides mea. Nā quāuis nō sperem in hoc mundo
beatitudinem, scio tamen redēptorem, quo pronomine fidem maxime docet.
Viuum inquit, id est, uiuificum ac fontem uitæ, qui primus idem ac postremus,
uixit, uiuit ac uiuificus est. Christū autem nostrum proprie deliniat, ut deum
uerum ac hominem uerum, non sunt enim multi redemptores, sed unus qui
sanguine suo nos redemit, qui idem uiuificus est, ac deus. Super puluerem sta-
bit, id est, resuscitabit, uel ipse in carne resurget, ut primogenitus mortuorum,
quia et

quia & ipse resurrexit, & fiduciam nobis resurgēdi fecit. Impossibile enim erat sanctum dei uidere corruptionem & detineri à morte Act. 2.

- 26 Et post cutem meam] Lectio Hebraica fidei catholica non præiudicat, sed ancillatur. Hic dicere uult: Licet caro illa mea mire arrodatur, & eam post ac intra cutem, exederint carnes, ita ut detrita sit, ex illa ipsa tamen carne uidebo deum. Chaldæus dicit: Videbo bonitatem domini. Sensus autem huius nostre uersionis: Tamen si totus cōputrescam, & à uermibus corrodar, & sic ut supra dixit: Etiam si occiderit, sperabo me uisurum deum. Latina editio nō adiungit præuiam corruptione, sed dicit: Rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea uidebo deum. Est Hebræis dictio רבוי proprie succiderūt, contriuerunt, eadem tamen & circumdationem sanat.

Fides resurrectionis.

- 27 Quem ego uidebo mihi] Hebræi exponunt: quod solus & non alius uiderit, & cognouerit, quantis cruciatibus affligatur, & quomodo intra ipsum defecerint renes eius. Nos fide magistra memores, quanta hic se commendaturum Iob promisit, de resurrectione intelligimus, de qua iam loqui cepit, credimus nos uisurum Christum iudicem nostrum in hoc corpore, quod nunc gestamus & non alio, hisq; oculis & non alijs. Vt enim Christus resurrexit in eodem corpore quo passus ac sepultus est, ita & nos in eodem quo nunc militamus, resurrecturi sumus. Et idcirco in symbolo quidam signanter dicunt: Huius carnis resurrectionem. Ne Origenistarum nugæ locum habeāt, carnem resurgentium, non huius generis carnem uolunt, & non solum incorruptibilem ac immortalē quod & nos fatemur, sed etiam plane spirituale ac spiritū, & tantum non incircumscriptam quod & nos negamus, habebit enim suas dimensiones, sine quibus nō est uerū corpus. Vnde etiā eos qui corpora resurgentiū in uarijs locis esse contendunt, eodem momento, quia faciunt ea esse absq; dimensionibus, non sinunt esse corpora. Urget enim hic locus, quod istis ipsis oculis & non alijs conspecturi simus. Et omnino configurandi sumus claritati corporis Christi. Quid igitur quirantur inquieti fratres, tantum non ex corpore Christi spiritum facientes.

Corpus uerū absque dimensionibus esse nequit.

Viderunt oculi mei] Id est, uidebunt.

Defecerunt renes mei in sinu meo] Id est, hæc futura sunt etiam si renes mei intra me defecerint. Græcus hos uersus sic interpretatur:

Gg

ei'se

οἶδα γὰρ ὅτι ἀένναός ἐστι ὁ ἐκλύει μέλλει ἐπὶ τῆς γῆς, ἀναστῆ
σαι τὸ δέημα μου τὸ ἀνάντουρ ταῦτα. παρὰ γὰρ κυρίου ταῦτα
μοι συντετέλεσθαι, ἀεγὼ ἐμαυτῷ συνεπίσκαμαι ἀὸφθαλμός μου ἐώ
ρακε καὶ οὐκ ἄλλος πάντας δέμοι συντετέλεσθαι ἐν κόλπῳ:

Scio enim quod eternus est, qui soluturus super terrā, ut resurgat, pellem me-
am quæ tollerat hæc. A domino enim hæc mihi confecta sunt, quorum ego mihi
conficius sum, quæ oculus meus uidit & non alius. Omnia aut hæc mihi cōsum-
mata sunt in sinu. Scholio autem tali enarratam hanc sententiam repperi:
δύγμα ἐκκλησιαστικόν διδασκόμεθα τὸ σῶμα τοῦσ περὶ αὐτοῦ
ὑπομένων καὶ τοῦσ βασάνουσ συνανίσταται καὶ οὐκ ἄλλο, ἐγὼ οἶδα
φασὶ τὰ ἐμὰ πάθη. πάντα γὰρ ἐπὶ αὐτῷ ἐχθέρτα μοι δεινὰ τρωάντε
νὰ ἐνεκολωισάμην, Dogma ecclesiasticum docemur, quod corpus hoc
sustinens tentationes ac tormenta simul resurgat, & non aliud. Ego scio in-
quit, meas passiones, omnia grauiā quæ mihi intromata, quodā modo in sinu cō-
tineo. Hæc Græci in hoc nobiscum sentientes.

Iam & non alius] Ego factus iuxta naturam, quamuis alius iuxta quali-
tatem, nempe ex mortali immortalis. Vel non alius, hoc est, non alienus, sed ual-
de familiaris facie ad faciem deum contemplans.

- 28 si dixeritis in quo] Concludit & præmonet eos ab æterno iudicio, si sic
perseuerent in odio: & cogitent quomodo ipsum perdant, uenantes radicem
causæ, id est, occasionem aliquam, per quam perdant accusantes. Legitur
contra me, quū sensus sit, contra ipsum. Hoc autem inepte dicit de se loquens.

Metuite uobis à gladio] Nolite timorem abijcere. Est enim gladius uim-
dictæ gladium autem illum exigit indignatio illa pessima, quam uocat iram
iniquitatum, & propterea scitote quod iudex: sunt enim duo uerba וְיָ
יָיָו uero iudex, præfixa littera, ualet quod וְיָ & sic exponit Rabi
Abraham, ac Rabi Leui. Sanctes autem: Quoniam ira qua irasci facitis me, est
ex iniquitatibus quæ dignæ sunt ut gladio ulciscantur, ut sciatis quod est iudi-
cium. Breuius: Quoniam ultor iniquitatum gladius, ideo agnoscite po-
tentiam.

CAPVT XX.

1 **E**T respondit Sophares Naamathites ac dixit:
2 Idcirco cogitationes meæ reducūt me, & idcirco festinantia in me.

3 (Quia) castigationem opprobrii mei audiui, licet spiritus intelligentiæ meæ respondeat mihi.

4 Nōne hoc nosti iam olim, & à (tempore quo) positus est homo super terram.

5 Quod gloriatio impiorum à propinquo, & gaudiū hypocritarum usq; ad ad momentum.

6 Si ascēderit in cælum exaltatio eius, & capite suo nubem attigerit.

7 Ut uertetur ipse, in perpetuum peribit, qui uiderint eum dicent: Vbi.

8 Sicut somnium auolabit & non inuenient illum, & migrabit sicut uisio nocturna.

9 Oculi qui uidebat illum, & non adiciet & non uidebit illum ultra (oculus) loci eius.

10 Filij eius placabunt pauperes, & manus suæ restituent diuitias:

11 Ossa eius implebuntur (in) adolescentia sua & cum eo (totum) in puluere iacebit.

12 Si quando dulcis fuerit in ore eius malitia, abscondit eam sub lingua sua.

Gg 2 Parcet

- 13 Parcet illi neq; demittit illam (in stomachum) & prohibet illam in medio gutturis sui.
- 14 Cibus eius in uisceribus eius conuertitur, in fel aspidum in ipso.
- 15 Sustantiã deuorauit & euomat, e uentre eius uindicabit deus,
- 16 Fel aspidum sugat, occidat illum lingua presteris.
- 17 Ne uideat riuos, amnes, flumina mellis ac butyri.
- 18 Reddit laborem & non deuorabit, sicut substantiã permutationis suã, & non gaudebit.
- 19 Quia contriuit, dimisit pauperes, domum rapuit & nō ædificauit eam.
- 20 Ideo nescit felix in uentre suo, in desiderabili suo nō euadit.
- 21 Non sunt reliquię cibi eius, unde non expectat bonum suum.
- 22 In impletionibus abundantię suę angustias habebit, licet omnis manus laborans ueniat ei.
- 23 Esto in plenitudine uenter eius, mittet (deus) in eũ iram fuoris sui, & pluet super eum in cibo eius.
- 24 Fugiet ab armis ferreis, penetrabit in eum arcus æneus.
- 25 Euaginata est & exiuit de corpore, radiauit de felle eius absq; super eum terrores.
- 26 Omnes tenebrę absconditę in latibulis eius, deuora,

bunt eum, ignis non extinguet, affliget reliquias in tabernaculo eius.

27 Reuelabūt cæli iniquitatem eius, & tellus consurget contra eum:

28 Migrabit fructus à domo eius defluēt, in die iræ eius

29 Hæc portio hominis impij à deo, & hæreditas eloquij eius à deo.

METAPHRASIS HVIVS ORATIONIS.

3 **Q**UOD iterum responsurus, sermonem tuum interpellās, festinātor pro deo, faciunt cogitationes meæ, quæ probe expendunt, quantis à te cōtume-
 4 lijs flageller, & conscia sibi sunt, quantum intelligentiæ spiritu antecellam. Alij alias pertinaciæ tuæ causas, & quare nullam hic tibi felicitatem pollicea-
 5 ris narrarunt; ut autem mihi uideatur, huius mali author tibi est hypocrisis, de qua dicendum mihi. Quamuis & ipse quæ sit hypocritarū portio, noris: atq; adeo hæc est desperationis tuæ ipsissima causa, quod nosti quid hypocrisis sequatur. Non enim ignorare potes, unanime omnium seculorum, à quibus homines super terram esse ceperūt consensus, impios hypocritas, non diutino, sed momentaneo
 6 quodam gaudio oblectari ac gloriari. Nam pone, quod dignitate calos cōtingāt, ac inter nubes capite suo uersent: necesse tamen, ut quàm primum affligi, ac rotari incipiant. fūditus pessum eant, ne uestigio quidem præsentis ipsorum
 7 superstitie relicto. Audi autem quibus illos cōferendos autumem. In somnio & phantasmati nocturno similes sūt, quod paulo post euanescit prorsus, quantumuis antea ad-
 Gg 3 mirabile

- 2 mirabile dormientes oblectarit. Ita & illi migrant, nullāq;
etiam apud suos, sui memoriā, abducti ab oculis suorum,
relinquunt, nisi ignominiosam, quæ & filios, si quis illis su-
10 peruerint, cogit pauperibus, pridem patrum tyrannide
oppressis supplices fieri, & cum mœrore, quantacunque
ablata erant restituere. Is exitus est felicitis illorum ini-
11 tii, ubi nūc & spes eorum, qui, ppter filios, nihil nō audent.
Quum adolescentes adhuc essent, abundabāt, pleniq; erāt,
paulisper expectetur, & omnis felicitas cum ipsis in pul-
uere conuiescit. Nec disperit tantum illorum felicitas,
12 sed etiam in magnam uertitur amaritudinē, & pœnas ferre
coguntur meritis. Itaq; sic nobis alia similitudine depingan-
tur. Sicut qui melle oblitū uirus furtim comedit, ubi illud,
13 quo dulcedine diutius oblectetur, aliquantisper sub lingua
& in faucibus detentum, traiecerit in stomachum, sentit qđ
14 dulce fuerat, etiam aspidum felle amarulentius fieri, unde
iterum cum summo uiscerum cruciatu euomere cogitur,
interim palato sic faucio, ut nihil porro dulce sit, nihil oble-
15 ctet, nihil satiet, nihil absorbeat, nihil gustet, quod nō ama-
16 rum sit. Ita habent & hypocritæ modis omnibus. Quum
foris haberi uolunt sancti. clam secum malū quoddam fa-
cinus designant, quod illis ut suaue arridet initio: tamen si
non diu fruantur, delicijs miseris, nam ubi admissum fue-
rit, manifestat illos deus, & quod futurum erat, producit in
lucem, & cōuincitur latro, & oppressor pauperum, qui lon-
ge aliū se esse simularat. Age dignus est, deuorauit, euomat,
etiam occultat, à deo prodatur. Sugat nunc fel aspidum, &
patiatur linguam afflatu incendēis draconis, hoc est, grauif-
17 simos ferat cruciatus. Indignus est qui refocilletur etiam
si colles ac montes, riuus, amnis, fluentisq; mellis ac bu-
18 tyri manent. Etiam si ipse labore suis manibus, sua alie-
nis dare cogetur, ac permutare, omnibusq; studijs suis ex-
pers

- 19 pers solatij abire meretur. Merito qui immisericorditer
concussit pauperes direptis ac desolatis illorum domibus,
etiam ipse in media felicitate, & cum omnibus thesauris su-
20 is eger e, esurire, & erumnas euadere non debet. Merito
21 nunquam satiatur, imò nec ullum expectat bonum. Esto
22 enim ut in similitudine perseverent, distendatur uenter eo-
rum ob ingesti cibi abundantiam, & omnium laborantium
23 prouentu fruatur, constringi se putant, inops in opulen-
tia, compediti in libertate, miser in felicitate. Iram enim
suam deus effudit copiose in illum adhuc edētem, & in sua
24 impietate sibi placentem ac securum, immixtis exercitibus,
gladijs & arcubus aeneis instructissimis, ut stringantur in il-
25 lū gladij uibrati, & spicula, uiscera & corpora ipsius pene-
rent, si gladium fugerit: omnigenis enim calamitatibus ad-
obruetur. Vides ut cibis illius in amaritudinem uertatur.
Quid tum illi reliquum præter horribiles mortis terrores,
Quod ante in occulto delitescerat, in lucem protrahetur,
26 ignis ipsum & quicquid superstes fore in tabernaculo spe-
rabatur, inextinguillis ignis, uel absument, uel affliget. Cæ-
27 lum ac terra, ut contra impium testificentur, & eius scelera
28 detegāt, unanimiter consurgent. Proinde ubi dies ille hor-
rendus aderit, quo iram dei experiet hypocrita, omnes fru-
ctus, bonaq; omnia à domo eius, ab hostibus tanquam à
uiolentis abrepta fluminibus, imò ut flumina ipsa properi-
29 ter diffluent. Hanc impijs hypocritis deberi portionem,
certo cognoui, quam deus ipse propter illorum blasphema
uerba, superbissimasq; cogitationes intendabit.

Et respondit

1 Et respondit Sophares.] Sophares idem agens, quod socij, in hoc ab eis recedit, quod iudicat ex hypocrisi proficisci, Iobum qui se testatur esse innocentem, non sperare aliquam in hoc seculo felicitatē. Totus enim in hoc est, perdēdos tandem etiam in hoc mundo, sine malo hypocritas. Quia nimis ratione, offendiculo ei erat crux, in qua non raro iusti, hac uita defunguntur. Vtitur autem aptis similitudinibus, comparans felicitatem hypocritarum somnio, uel nocturnæ uisioni ob uanitatem, et dulci potioni, quam amaricatus uenter euomit, ob miseriam sequentem. Præfatur autem in prioribus duobus uersibus proximis.

2 Idcirco cogitationes meæ.] Duplicem sibi loquendi necessitatem facit. Vnam à contemptu sui unde dicit: castigationem opprobrij audiui, quamuis non tam cōtumelia à Iobo affectus, quam humaniter, ac amice eruditus, uocet castigationem fraternam, exprobrationē inofficiosam; Alteram à dicendorū quā tenebat sublimitate, et ppter hoc dicit. Spiritus intelligentiæ meæ respondeat mihi. Iactanter gloriando sibi in promptu esse responsionem sapientissimam.

4 Nōne hoc nosti iam olim.] Iobi sententiā refellit, propositione noua, nempe hypocritarum esse proprium, gaudium suum non producere usq; ad finem uitæ, esse enim momentaneum: insinuat autem hanc ob causam, etiā Iobum, meliora sibi non posse polliceri, Dicit igitur: Annon hæc fiunt, et à te dicuntur, quia nosti, et quod ita se habuit, quanto tempore uixerunt homines super terram, semper gloriationem impiorum et hypocritarum non fuisse durabilē. Pro eo quod dixi, iam olim, uerterunt alij à principio, Alij semper: nam **W** Hebraicum interpretari solemus à seculo, Non igitur refertur iam olim, ad nosti sed ad sequentem uersum, quod semper ita habuit breue esse gaudiū hypocritarum. At Græcus Scholiastes exponit **μὴ ἔγνωσεν τὸν χρόνον τοῦ ζῆντος** τιμωροῦναι αὐτὸν nūm nosti quempiam à seculo punitum iniuste. Cæterum re. Alius iungemus uersus.

A propinquo.] Hoc est, non diu durauit, recens est, ac nupera, Iterum monuerim attributa hæc uerba utriq; conuenire nomini: nam et impij et hypocrite, tam gloriatio, id est, felicitas, quam gaudium, à propinquo. Et iterū

uerusq;

Gaudiū hypocritarum breue.

utriusq; gloriatio & gaudium durabit ad momentum. Absit igitur religiosior in exponendo superstitio.

6 Si ascenderit in cælum] Exaggerat primum propositionem & deinde similitudinibus confirmat, interim pungitur iam, qui è summo felicitatis fastigio in extremam deciderat egestatem. Exaggeratur autem sic gaudium: cælo quod summe felix sit, & ferè dijs ut aiunt, confrendus, & sic exaltatus ascendat in cælos, & apud inter nubila condatur. Similiter & ruina magnificis uerbis proponitur, septimo uersu: Vt uertetur, ipse in perpetuū peribit. Quod alij uerterunt, Sicut sterquilinum, Hebraice לבלב nostra interpretatio placet, Rabi Mose posterior, Rabi Abraham, utraq; tolerabilis est. Indicat illa paruo momento pessundari, hæc uero, uilissime interire. Et additur:

7 Qui uiderunt illum dicent: Vbi] Quo ostēditur, ne uestigium quidem illius superfuturum, adeo euanesceat omnis eorum gloria. Probe differuisset sophres, si non intra mundi huius limitē, felicitatē iusti collocaisset: nam ut de regibus ac principibus taceamus, accipe in exemplū Iscariotem proditorē Christi, et ducē hypocritarū, nonne capite cælos contingebat, non solū superbicndo, sed & dignitatis apostolicæ gloria cælos tangebatur, at prodito Christo in æternum periit, laqueo se suffocans. Græcus exponit ἐξ ἀναβῆναι εἰς οὐρανόν τὸν Ἰσκαριώτην τὸν προδότην τοῦ κυρίου ut patet. ὅταν δὲ καὶ ἡ ἐκείνου πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀποστείλῃται Si ascendant in cælum dona, sacrificiūq; illius nubes tēgat, quando uidetur iam firmatus esse tunc in finem perit. Perstringitur Iob ut hypocrita, & sicut Cain donis & sacrificijs deum colens, non autem puro animo.

8 Sicut somnium auolabit] Duabus similitudinibus firmat causam. Primo comparat felicitatem impiorum, uel hypocritarum somno & uisioni nocturnæ. Somniamus enim nonnunquam aureos montes & regias delicias sed subito expergefæcti delusos nos comperimus. Ita de se magna sentiūt, hypocrite, & mundanā felicitatē stupefcunt, quæ ut somnii auolat, apparet aliud esse quā nihil sit, & non multo post etiam tenue hoc, quod apparet esse defuit. Docet itaq; hac similitudine uanitatem felicitatis hypocritarum. Cæ-

Felicitas hypocritarum somno similis.

lib. tertium

terum nos omnem huius mundi apparatus ac beatitudinem recte arbitramur esse non nisi fabulam quādam, & umbræ insomnium, quomodo & Plato & Platonem aiunt in proverbio habuisse, & inde ad ferendas ac ridendas rerum vicissitudines multum idoneus erat. Contra uidemus humanum genus ita ad peccandum procliuē, & incommodorum impatiens, quia hæc inania & transeuntia relicto summo ac sufficientissimo bono, quasi solida admiratur, stupet, sectatur, amplexatur, ægre dimittit.

Oculus qui uidebat illum] Vel quod mortuum hypocritam, nullus ultra in pompa sua uidebit redeuntem. Sæpe enim hic liber sic mortem describit, uel quod alienantur ab eo omnes amici ac noti, & qui antea illi adulabantur, & à quorum cōmendatione totus pendeat, nec aspicere quidem dignantur. Prior expositio simplicior uidetur.

Locus suus] Id est, oculus uirorum loci sui, hoc est, familiarium. Locus μετὰ τὸν μὲν: pro uiris loci, & ἀπὸ κοινοῦ repetitur oculus, sic enim postulat uerbum וַיִּשָּׁא quod Hebræis foeminino genere dictum. Quidam enarrant: Locus suus, id est cor adulantium in quibus uersabatur, auersabitur eum:

Non adiicient] Videre scilicet Hebraico tropo est, non ultra uidebit.

- 10 Filij eius placabunt pauperes] Ita omnis spes eius irritabitur, ut etiam filij propter quos forsitan tot opes congregauit, calamitosi futuri sint ipso adhuc uiuo uel mortuo. Ab illis enim coram iudice exigetur rapina patris, accusantibus pauperibus ab eo oppressis, quos magna humilitate, si poterunt, restituendo quod ablatum, placare studebunt. Et ita exponere licet per enallagen numeri, Manus eius, id est manus illorum filiorum reddent diuitias, quas alij uerterunt δόλυντο uel mœrorē, uel ut cum mœrore & iniuria pauperum acquisitas, uel ut cum mœrore filiorum restituendas. Quod si minus referre ad hypocritas sensus est, manus hypocritæ restituetur, uelint nolint, nihil enim hinc efferet sed nudus ut natus est, ita & migrabit. Alij legunt: Filij eius current pauperes, uel filij eius atterentur egestate. Vtræque lectio Græca præferri meretur quæ habet: τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ὀλεσάσιν

ἀτλῶντο

ἄττερο, αἱ δὲ χεῖρε αὐτοῦ ὑποεύσασαυ ὁδύνας: Filios eius per-
dant, ij qui minores, & manus eius accendant dolores. Dicere vult, parentes
hypocritas filijs esse authores litium, molestiarum & calamitatum.

- 11 **Ossa eius implebuntur**] Nostri exponunt iuxta id quod in Prouerbijis di-
citur: Adolescens iuxta viam suam, & cum senuerit non recedet: ut adolescen-
tia sit stultitia adolescentie, quæ implet ossa, hoc est, maxime adhæret ac in di-
uisa. In puluere autem iacet, eò quod usq; ad mortem à peccato non recedit.
At mihi in similitudine cepta perseveranti, rectius sic exponi uidetur, quod ini-
tio, hoc est, in diebus adolescentie suæ, ossa impij bene habent, sanæq; sunt
absq; contritione: & non solum inoffensa sunt, sed replentur pinguedine.
Per ossa autem accipe uirtutem ac potentiam solidam, quæ abundantissima
apparet, & cælum contingere putatur. Cum ipso aut, & ipsa felicitas omnis
simul ruit, ac euanescit, quod hic dicit, & cū ipso in puluere iacet, intelligo tota
ossiū plenitudo ac tota felicitas. Alij dicunt adolescentia, id est, peccatū adoles-
centie. R. A. Mose intelligit: anima iacet. Sunt qui pro adolescentia legūt oculi-
tis, id est, occultis suis peccatis. Iudiciū in ijs ac alijs e. apud cor datū delectore.
- 12 **Si quādo dulcis fuerit in ore**] Secundo comparat felicitatem hypocritarū
felicitati eorum, quorum cibus aliquantisper in ore dulcis, paulopost magno
cum cruciatu euomitur ex stomacho, ut sciatur felicitas ea non solum euanida,
sed & damnosa esse. Simul autem proponit similitudinem & adaptat. Si ma-
litia inquit, quam patrare decreuit hypocrita, tanquam dulcis aliquis cibus in
ore fuerit, hoc est, in initio, qua dulcedine tam diu oblectatur, quandiu sub lin-
gua est retentus cibus. Et uellet quidem, qui illum edit, diu oblectari, & pro-
pterea lente traiecit ac deuorat, sed parcit ei, & uix demittit in fauces, imò
& in faucibus retinere cupit, id quod de Philoxeno musico tradunt, qui opta-
bat gruis collum quo maiorem ex cibus uoluptatem percipiat. Sic enim & rum esca.

Hypocritarū fe-
licitas damnosa.

Voluptas malo-
rum esca.

- 13 **Cibus eius in uisceribus eius**] Vbi cibus descenderit in stomachum,
finis est uoluptatis, & initium amaritudinis, quod antea dulce ut mēl.

nunc fit amarum, ut fel aspidum, quod uiscera dirumpit, ac praesentissimū est: dirumpit uiscera, & quicquid cum eo deuoratum, euomitur. Est autem aspidis uenenum insanabile, si quem leserit intumescere collo, nisi amputemur mox ista membra. Sic etiam peccatū ubi iam perfectum, tunc conscientiae morsus sequitur, magna cum amaritudine, diuinūq; urgente iudicio reuelatur & in diem uenit, quod occultum fore sperabatur.

15 Substantiam deuorauit] Enarrat per insultationem, quasi diceret: Dignus est, qui sic patiat, age deuorauit substantiam pauperum, euomat ergo, Deus ex profundo uentris eius eripiat, uelit nolit, feret dolores, & manifestabitur. Et non solum euomat, sed etiam omnia illi amara & pestifera sint, sugat nunc nihil nisi fel draconum. Hoc est, exponatur omni maledictioni, omnem cruciatum sustineat.

Prester.

16 Occidat cum lingua presteris] Prester genus serpentis, quod flatu aduret & coquat. Hebraeis est: נַשְׁטָן ab ira uel uociferatione dictum. Insultanter dictum lego: occidat cum uipera uel prester, hoc est, acerbissima pereat morte.

17 Ne uideat in riuos] Etiam hoc per indignationem legendum quasi imprecetur. Indignus est qui gustet felicitatē, etiam si omnia melle ac butyro, id est, felicitate redundant. Omnia illi amara sint, nihil dulce ac suauē.

18 Reddat laborem & non comedat] Laboret licet, sed quia antea rapere solitus, laborem suum alijs dare cogatur, sic & in substantia & permutatione sua, ne gaudeat, hoc est, non inueniat ullum solacium. Graecus: εἰς κενὰ καὶ μάταια ἐκώϊσεν πλοῦτον ἐξ οὗ γίνεσθαι: ὥσπερ σπρίφνος: ἀμάσσης ἀκατάστος: In uanū & frustra laborauit, diuitias non gustabit, sicut nervosa caro, nec esui nec potioni accommoda. Est enim σπρίφνος Graecis: νευρώδες κρέας τῶν βοῶν: nervosa caro bouum. Et alijs βοτάνη τραχύναι: δυναμένη τὴν γλῶτταν τοῦ δαμασσεμένου, herba quae manducantis exasperare ualet linguam.

19 Quia contriuit, diuisit] Causam ponit quare illi sic imprecatur. Immisericors est enim hypocrita, proinde & ipse indignus misericordia. Vel posses ita coniungere: Licet multas domus pauperum exhauscrit, multos homines cō-

ausscrit

- 20 cufferit & diuiferit uaccas, nec sic tamen satiari potuit. Et idem uult sequens uersus. Licet felix sit, id ipsum tamen nescit in uentre suo, hoc est, in interioribus, mente uidelicet, & quum ad manum sine qua desiderat, nec sic tamē uoti compos euadit, sed quasi in partu innixus detinet, quod in uerbo **יבלט** significatur alicubi, licet rapiat quod conciperet, non tamen sic satiatur uel saluatur. Inuenies eandem insatiabilitatem & egestatem in sequentibus quoque uersibus doceri.
- 21 Non sunt reliquia cibi eius] Persistit in incepta similitudine, de cibo, unde toties & uentris & impletionis, & cibi meminit. Dicit igitur. Totum quod habet deuorat, nec fragmenta superesse sinit, sed eget semper, neque res suas melius habituras sperat, quod ualde purgebat Iobum. Alij uertunt: Non perdurabit bonum eius. Alij: Non multiplicabitur bonum eius. Rabi Mose est insentētia mecum exponēs **רחל** per **רחל** quāuis etiam ipsum polysemum sit.
- 22 In impletionibus] Repetit: Esto & abundet supra modum, anxius tamen erit: esto etiam omnes homines laborent, ut ipse manducet. adhuc tamen egebit. Insatiabilis enim est omnis auarus siue habeat, siue nō habeat. Et hæc est amaritudo, quæ afficit in uentre mentis, cibus enim qui paulatim dulcis erat iam amaricatur. Et manifestabit hæc deus iudicio suo, faciens ut & opes, & uitā relinquere cogatur.
- 23 Erit in plenitudine] Ostendit quomodo escam ex uentre eius deus rapiet, nempe, quādo se putabit hypocrita securum, felicē, & pacifico animo, tunc repente iudicat deus immissa ira furoris sui. Et: Pluet deus mala. Correctio est, quasi dicat, non solū immittet iram, sed copiose depluet malū in cibum eius: alij exponunt **בלחריב** in carnem eius, id est, in corpus eius omnigenos morbos.
- 24 Fugiet ab armis ferreis] Incidet, inquit hypocrita si non ægritudine percutietur, in hostes, quos effugere non poterit, & si præ metu fugiat, ab his qui cominus gladio pugnant, uel lancea: quæ uocat, arma ferrea: Nō euadet tamen sagittas, quæ ei aculatur arcus æneus, hoc est, fortiter cōcutietur.
- 25 Euagnata est] Euagnatur sagitta de corpore, hoc est, pharetra, in qua sagittæ continentur. Et: radiant, & de felle exiit, id est, uiscera trāsijt.

*Amisa particula exemplaris,
lector boni consule.*

quod cœlitus ignis demittitur, & quod terra contremiscit, & in ipsum se-
uit, satis testatur, ac docet hypocritam, qui se antea iustum gloriatus est: Cœ-
lum enim ac terra in bonum hominis condita sunt. Hos testes quis repellat.
Arguit itaq; morbos illos esse indicia impietatis Iobi.

- 28 Migrabit fructus. In die iræ eius uel dei, uel impij qui iram sustinet,
manifestum est fructus & cibos, & anima quæ habuit migrare & recedere
mira celeritate, sicut aquæ rapidissimo cursu sese præcipitantes. Migrare au-
tem est hic in captiuitatem abduci, fructus uero quasi fructus arboris. Dicere
uult hypocritam, ut arborem succidi & extirpari. Eo autem perduto, fru-
ctus, id est, opes ac diuitias, quæ in domo ac possessione eius, ab hostibus qui
illum occiderunt, in captiuitatem abducendos. Porro defluentes Hebraicæ
נָחַלִּים exponitur ab omnibus Hebræis נַחֲלֵי מַיִם sicut aquæ
defluentes. Mihi autem quoniam absolute ponitur, & nec genere, nec nume-
ro, suo substantiuo, uel appposito uerba respondet, uidetur, per exclamationē
& collectionem dici, quasi dicat. In summa, Defluunt, & percunt omnia, in
quibus fiduciam habebant.

- 19 Hæc portio impij à deo. Hæc uanitas & miseria portio impij sunt ius-
to dei iudicio, propter blasphemias quas contra deum dixerunt. Et sic scias
referri eloquij eius, non ad deum referri, sed ad impium, qui contra gloriam
dei disputat. Perstringitur autem Iob potissimum. Posses autem per eloqui-
um etiam accipere superbas mentis cogitationes, ut placet Rabi Abrahe.

CAPVT

1 **E**T respondit Iob ac dixit.

Disputationis sequunda, oratio
sexta, Iob septimo loquitur.

2 Audite audiendo sermonē meum, & sit hoc pro
consolationibus uestris.

3 Sustinete me & ego loquar, & postquam loquu-
tus fuero ego, subsanna.

4 Nunquid ego propter hominem, enarrationem
meam (habeo) & si (sic) quare, (tam male haberē) nō
anxius esset spiritus meus.

5 Respice ad me, & obstupescite, & ponite manū
super os.

6 Et si quando recordatus fui, & territus sum, & ap-
prehendit carnem meam horripilatio.

7 Quare impij uiuunt, confortantur, etiam praua-
lent potentia.

8 Sementis eorum recta cora eis cum eis, & ger-
mina eorum coram oculis eorum.

9 Domus eorum (habens) pacem ita ut nō timeat,
& non est uirga dei super eos.

10 Taurus eius iuit, & non aberrat, parit uacca eius, & nō
abortit.

11 Mittunt sicut gregem adolescentes suos, & pueri
ipsorum

ipforum saltant,

12 Vociferantur cum tympano & cithara, & lætantur
aduocem organi.

13 Consenscunt in bono dies eorum, & inquiete in
foueam descendunt.

14 Et dicunt deo, declina à nobis, & scientiam uiarum
tuarum non amamus.

15 Quid est omnipotens, quod seruimus ei, & quid
prodest quod oramus eum?

16 Ecce non in manu eorum bonum eorum, consiliū
eorum longinquum sit à me.

17 Quoties lucerna impiorum extinguitur, & uenit su-
per eos interitus eorū, quoties funiculos partiti in ira sua.

18 Erunt sicut fœnum ante uentum, & sicut quisquili-
læ quas furatur turbo.

19 Quoties deus abscondit abundantiam filijs eius, red-
det ei & sciet.

20 (Videbunt oculi eius, interitum eius, & de exaltua-
tione omnipotentis bibit)

21 Quæ uoluntas eius in domo sua post se & (ut) nu-
merabiles menses eius breuiati sunt.

22 Nunquid deum docebit scientiam, & ipse excelsa
iudicat.

23 Iste morietur in robore perfectionis suæ, totus qui-
etus ac felix.

Vbera

- 24 Vbera eius plena sunt lacte, & medulla ossa eius irrigabuntur.
- 25 Et iste morietur animo amaro, & non comedit in bono.
- 26 Simul in puluere iacebunt, & uermes operient super eos.
- 27 Ecce scio cogitationes uestras, & argutias, contra me rapuistis.
- 28 Quia dicitis, ubi domus tyranni, & ubi tabernaculum habitaculorum impiorum.
- 29 Nonne interrogaretis transeuntes uiam, & signa eorum non agnosceretis?
- 30 Quia in die contritionis prohibetur malus ad diem indignationis ueniet.
- 31 Quis annuntiabit in faciem eius uias eius, & ipse facit quis reddit ei.
- 32 Et ipse ad sepulcra ducetur, & in tumulo quiescet.
- 33 Dulces erunt eglebæ torrentis, & post eum omnis homo trahetur, & ante eum, sine numero.
- 34 Et quomodo consolamini me uanitate, & in responsionibus uestris relicta est prauaricatio.

METAPHRASIS HVIVS ORATIONIS.

8 **Q**uamuis uideamini uobis, quod sermōibus meis
audiendis sat induleritis, adhuc tamen oro, ut eos-
dem accipiat is diligentius, quod mihi à uobis, ma-
ximi beneficij, grataq; consolationis loco futu-
rum est, multoq; gratius quam sic exira necessitatem inter-
pellari. Ferre oro, me dicentem, & tunc si ineptus depre-
hensus fuero, non solum reprehendite, sed & subfannate:
3 nam inique condemnatur, adhuc inexplorata. Non est
4 etiam mihi cum solis hominibus negotium, quippe si aduer-
sus illos duntaxat agerem, nequaquam, ut hinc migrare li-
ceat tam anxio spiritu peterem. Certus autem sum, tan-
5 ta esse hæc dei iudicia, de quibus nunc dicam, ut si probe at-
tenderitis, non iam inidebitis, sed obstupescetis, & pra ad-
miratione oridigitum super imponetis. Etenim & ipse
6 horum nunquam, etiam quum felix esse putabar, memor
esse poteram, quin horrescerent pilī carnis meæ, cōcuteretq;
7 totus. Cæterum audite oro. Vos iudicatis, hypocritas hic
nunquam in finem ulq; felices, meq; illis, ad numerandum,
utrunq; secus habet. Videmus enim non semel impios, in
hoc seculo fortunatissimos per uitam suam omnem. Hæc di-
cite, quare illi tam feliciter agunt, longauisano, ac robusto
corpore, & in sūma potētia, alios excellūt inuictissimi, san-
ctissimi, beatissimiq; ab alijs p̄dicati. Res illorum, domi fo-
8 risq; tranquillæ sunt, & flagella dei ignorant. Si prædia
9 in uisunt, rident prata, uirent segetes, germinant arbores,
10 diuites sunt agri, & nihil est quod oculos eorum offen-
11 dat. Sin domum redeunt, tauri fœcundius lasciuunt,
12 uaccæ grauidæ non abortiunt, lara puerorum & adolescen-
thara

thara ludunt, ad organorum uocem latantur, & absq; cu-
 13 ris thiasos ducunt, ac tripudiāt. Versantur item per omnia
 delictarum genera, cunctis diebus uitæ suæ, & longæui,
 14 momentaneo morbo, quasi ridentes, & sine dolore mor-
 tui in sepulcrum honorifice inferuntur. Atq; hij sunt
 qui palam contradicunt deo, & uerbum eius exhibant ac
 15 irident, dicentes. Quis est deus ut seruiamus ei, & quid
 16 proderit si supplicemus ei? Hæc dixerim, non quod illos
 admirer, & felicitatem eorum desiderem ac suspiciam. Ab-
 sit, nō sunt em̄ fortunæ suæ domini, amittunt & ipsi sua, quæ
 7 & quando minime uolunt. Quis enim nescit crebras
 impiorum ruinas, graueq; illis repositum iudicium, mox ut
 a deo extinguitur lucerna felicitatis eorum, toti atteruntur,
 18 mox ut iratus iudex, suam illis partem partitur, dissipantur
 19 ceu lanugo florum, & quisquiliæ a uentis ac turbinibus
 pulsæ. Et licet interdum non statim ab ira dei perdantur
 toti, uident tamen ante oculos quas pœnas luant, & luituri
 20 sint filij, quàm miseri futuri, quanq; uarijs calamitatibus ob-
 21 noxijs, clare percipient, quid post se in domo sua deus face-
 re decreuerit, & quàm pauci menses uitæ suæ supersint, non
 minus miseri quàm si ipsi intereant, imò his miseri sunt. Vi-
 22 demus fateor & hæc euenire interdum, sed non semper ut
 tibi uidetur. At si iuxta tuam sententiā, omnes hypocritæ
 23 hoc iudicio plectēdi sūt, deū qui & angelos iudicat, ispiētīæ
 & iustitiæ arguet homo & dicet ei. Iustos ac ipios nōn quā
 i quiete, pace ac abūdantiā magna hinc migrare, et iterū iustos
 24 ac ipios interdū, magna cū amaritudine mentis, absq; presen-
 tis uoluptatis gustu defungi. Itaq; in his dū iusti ac iusti pa-
 25 riter sepeliūtur, & a uermibus similiter abrodūt. Vbi conspi-
 26 cua est iustitia, ubi sūma sapiētiā. Vides nūc o Eliphaces ut
 tuū dogma hab eat. Si em̄ oēs qui hic usq; ad mortē affligunt
 ipios facis, iustū & ispiētē deū facies. Venio ad causā meā.
 Ex his certissime colligo quales sint uestræ argumētationes
 li 2 & quibus

& quibus technis tanquam raptores me opprimere conamini. Proferentes enim pro uniuersali particulare dictum, innocentem me in impiorum numero comprehenditis, & quasi soli impij naufragentur, & non sint etiam ipsi interdum multis bonis in hac uita feliciores, insultatis calamitati meae,
 28 dicentes. Vbi nunc tabernaculum beneficij illius principis, & habitacula impiorum. In hoc sensu perinde ac mea
 29 quoque praeterea in peccatorum meorum ultione desolata sint. Quod profecto temerarium est iudicium. Quis ita temere de peregre euntibus pronunciaret, & ex incertis coniecturis contenderet esse, aut egenos, aut impios, nonne prius rogantur, qui sint, & probae suis notis internoscuntur, quur
 30 gitor nunc praecipitatis sententiam? Erit dies quo arcana reuelabuntur, ante quem de occultis pronunciare periculosissimum est hunc expectare. Dies ille, dies est contritionis, ac irae, in quo comparere cogentur impij, etiam si interim delitescere sinantur, & infausta felicitate latetur, nec cum alijs mortalibus affligantur. Quis nunc ante illum diem ob
 31 praesentes calamitates, audebit impium liberare, & in faciem condemnare, & quasi iudex, has esse impietatis poenas proferre, si nulla alibi retributio. Etiam si moriatur ac sepeliatur, nec sic tutum est condemnare, quando quidem omnibus bonis ac malis moriendum est. Videris quam uana
 32 sit uestra consolatio, qui tam miseram felicitatem promittitis, & dum me condemnatis, delicto responsiones uestrae non careant, sed deum ipsum quodam modo ut iniustum blasphemant.

HAEC oratio refutat fundamentum uniuersae disputationis trium illorum. Quia enim Sophares socijs suis subscribens, asseruerat tanquam uniuersaliter uerum & omnibus scalis compertum. Impiorum hypocritarumque omnem gloriam momentaneam esse, & nunquam usque ad mortem durabilem, opponit Iobus contradictoriam, quorundam

quorundam hypocritarum gloriam, non esse breuissimam, sed constantem per omne huius uitæ tempus, ita ut nihil in commodis sentiant, tametsi adiciat etiam illos non raro hic calamitosos fieri. Nobis autem signum reproborum est crucem hic cum Christo ac filijs dei nescire, & omnibus modis esse felices, quia in afflictionibus varijs exerceri, quibus ferè optimi quique magis obnoxij. Caterum tria agit in hac oratione, nempe conciliat beniuolentiam audientium, causam dictam agit, & à temerario iudicio auocat.

Signum reproborum crucem Christi ignorare.

2 Audite audiēdo] Duplicato audiēdi uerbo, diligētiores ac cordatiores auditores postulat, eò q̄ crebrius Iobi orationē, aduersarij iterpellabāt. Orat igitur primis his quinq; uersibus benignius ac patientius audiri. Nittitur autem quatuor locis: primo quia consolandi gratia aducnerant, amarissimis autem conuitijs exacerbabant, petit consolationis loco, ut taceant, & loquentē audire dignentur. Non caret enim consolatione, cum misericordia ac tollerantia, audire calamitosorū querimonias. Alij pro consolationibus, uerterunt: agite poenitentiam. Sed nostræ ac hebraicæ ueritati acrius. Græcus sensu uariato dicens *ἐν τῇ ἡμῶν πᾶσι τῇ ἡμῶν αὐτῇ τῇ πᾶσι* ut ne sit mihi à uobis ista consolatio.

3 Ferte me & ego loquar] Prudentis uiri non est, iudicare nondum sine sermonis audito, & multo minus irridere: unde hic secundus locus est ab offitio uiri sapientis, quales illi haberi uolebant. Dicit autem perquam modeste: ferte me, id est, sustinete onus uerborum meorum, etiam si aliquanto durior uideatur oratio, imò ferte me, plus est, quàm si dixisses, sustinete onus uerborū, quasi dicat, etiam si insipientior habear.

4 Nunquid ego propter hominem] Tercio admonet à sublimitate aduersarij, quod nō propter homines, uel cum hominibus, sed propter deū sit oratio sua, qui affligebat, & propter hoc spiritus eius contrahabatur, & anxius erat. Hebræus in posteriori hemistichio, geminas habet *ἐκλειψας*: dicit enim, Et si, quare? non anxius esset &c. Unde insulsi. Et si sic, id est, si propter homines solos qui me impugnant tam querulam orationem afferrem. Deinde sequitur quare, interrogatio, sed quid interrogetur, docet subiuncta responsio, non anxius esset spiritus meus.

11 3 Respiciē

6 Respicite ad me] Quare persuadere conatur à magnitudine arduæ causæ, quæ sine stupore & horripilatione cogitari nequeat. Apposite autem exponit hunc uersum conditionalis, sermone ut Hebræis frequens est sic enunare. Respicite ad me & obstupescite, id est, si spectaueritis me, qui sic miser sum obstupescetis, & digitum super os ponetis, id est, præ admiratione uobis ipsis silentium imperabitis. Dicitis annon spectarunt illi miserum? Respondeo, non spectarunt, mirum in sancto uiro iudicium. Vnde non solum uoluit morbos & inopiam suam considerari, quod quidam exponunt. sed etiam iudicium illud rarissimum, cuius ipse & Iobus siue horripilatio, nunquam etiam quum bene haberet, memor esse poterat: Vnde dum in sexto uersu dicit: Et si quando recordatus fui, id est, quando per reliquam uitam iudicium dei cogitanti qui in hoc mundo prosperatur uia inuictorum & in angustiis constituit iustos. Quā nemesis, & anxietatem etiam sanctissimi senserunt, ut Hieremie duo decimo, Abacuc 2. Psal. 72.

7 Quare impij uiuunt] Disputare incipit & contrariam sententiæ Sopharis sententiam ponit. Ille dixerat, impios etiam exaltatos statim perire, hic uero ait: Viuum ἐμφαινον, ut intelligas, sospites & delicate uiuunt, nō ut ego calamitosus & seminiuus Iobus. Deinde addit יקר confortati uel inueterati sunt, hoc est, annosi & longevi, ut ostendat corpore ualidos. Græcus dicit: τὸ πᾶσι γενομένοις ἐν τῷ αἵματι. Senes facti sunt aut et in diuitijs. Ambrosius de interpellatione libro Tertio uertit: inueterauerunt in diuitijs. Vbi alia uox Græca inserta est quàm hic legitur, fortassis exemplariorum uitio. Exponit autem pie quidem, sed minus quidem apposite, uolens non diuturnā diuitiarum possessionem, quàm inueteratam copiarum molefiam significari. Iobus enim in hoc uersu de molestia solitudinis, non loquitur. Addit autem: Etiam preualent potentia. Hebræis est חזק non ad solas diuitias, sed ad omnem potētiam commune nomen. Vnde Iob ab omnibus illis externis bonis beatum impium describere uoluit.

8 Sementis eorum recta] Benedictus uidetur in agro et domo impius. In agro segetes & arbores recte coram eis, hoc est, illesæ, & nec pruina, nec grandine, nec hostium depopulatione obtrita, sed uirides ac fugiferæ.

Sunt qui de filiis exponunt, quorum sententiam non explodendam cerferē, si nō posterius de his ageret. Quāvis & Græcus dicit ὁ νόμος αὐτῶν κατὰ ψυχὴν τὰ δὲ τέκνα αὐτῶν ἐν ὀφθαλμοῖς. Semen illorū, iuxta animā, filij autē illorum in oculis. Vbi iuxta animā idem est quod iuxta animi sententiam. Vnde nō quadrat q. Ambro. Origenicis allegorijs impendio delectatus exponit per filios opera, & semen eorum secundum animam, id est, non inter iustos reputatur, cō quod iusti in spiritu seminant, & de spiritu metunt uitam æternam, animalis autem homo non percipiat ea quæ spiritus.

9 Domus eorū habens] Græcus bene exponit ἐν οἴκῳ αὐτῶν ἐν θηνοῦνται domus illorū prosperamur: pax enim prosperitas est, quāvis et inter cæteras beatitudines, pax & concordia demerita nō minima sit, quæ tamen & impijs facile contingit in idem malum conspirantibus. Non est uirga dei super illos] id est, nihil incōmodi experiuntur. Iustus autē dicit Quoniā flagellatus sum tota die, & optat flagellari ut recipiatur à domo.

10 Taurus eius iuit] Benedictio in pecoribus pēdet à tauro, si nō uane salax sit, & ita coēat ut uaccae concipiāt. Vbi uerti, & nō aberret. Zuing. modeste nō abhorreat. Heb. exponūt לַיָּאֵר id est, effudit semē, nimirū in coitu aberrās. Brētius uerit Bos eorū trāsfit, & nemo abominatur, exponēs etiā impiorū animalia in honore haberi. Sed hebraici sermonis proprietates aliud habet, & uides magis eleganter de tauro dici, quia mox de uacæ sequitur. Est item singulare pro plurali. Taurus, id est, Tauri eorum in cunctis & buculæ grauidæ sunt. Est autem latinis ap. um uocabulum inire pro hebraico עָבַר Ita Plinius. Sed asini qui equas incant optimi legendi sunt.

11 Mittunt sicut gregem] Benedicti putantur, & in filiis, sed infelicitas potius est, si patrum sequantur scelera, multiplicata soboles, & infeliciores quo magis impune ac licenter ea uiuit, qualis hic depingitur: nam soboles ista multiplicata ut grex, hilaris & iucunda, in delicijs omnibus uersans. Saltant pueri, non claudicant, nec uiciato corpore sunt. Vociferantur cum tympanis & citharis, nescientes se in lacrymarum ualle. Nō tamen propterea omnem musicam improbat, nam ut ipsa donum dei est, Mra domini. sed sectari uoluptatem contempto timore, & neglecta penitentia, siue in Dei epulis.

epulis siue in abilibus, siue in carminibus, damnosum est. Vides hic ut uocarentur. Hebrei solum habent **נשאו** extollent, & intellige, uocem. Inconditis & ineptis iubilis, incogitantem diuini iudicii, humaneq; fragilitatis ad nimium declarant, tanquam felicitate huius seculi, omnino ebrj. Non se resocillant, sed letantur, & in sua insania beatos se credunt. Similes carpuntur.

Amos 6, & Esaie 5. Græcus legit **μῆσαι δ' ἐκόντες πόβου αἰώνια**, manent autem sicut oues æternæ. Falsus est interpres **עיריח** & uidetur legisse **עולם** quod est seculum. Ambrosius nitens explicare. Dicit impios esse non uere æternos, sed sicut æterni, quia falsam habet mutationem qui fidei non habet ueritatem. Horum paruuli ludunt in Psalterio & cithara, id est, in sono uocis non sacramentorum profundo, ut labijs resulet, non in corde confrat. Mihi autem ideo uidentur impij æterni, sicut oues æternæ, quia sicut in omnibus ingenium uidetur, idem cum ijs quæ pepererunt, ita etiam impij filij impios patres referunt, & sic semper uidentur idem remanere. Vnde uidetur è quodam pastoralis prouerbio sumpta sententia.

Impij ut oues æterni.

13 Consenescent in bono dies] Bonum hic deliciae mundanæ κατὰ κόσμον uocantur, quia ab impijs pro bono habentur, terrena enim illis affatim affluunt, et magni æstimantur.

Et in quiete in foueam descendunt] Hoc est sepeliuntur, quum non diu egrotarint, & leuissimo genere mortis migrarint. Alij habet. In momento ad inferna descendunt. Et de futura poena differunt, quæ nõ est mens iobi. qui de præsentis felicitate hic tractat, ad quam etiam leue genus mortis pertinet. Per infernum autem, scriptura in plerisq; locis intelligit sepulcrum.

Infernum scripturæ qd.

14 Et dicunt deo, declina] In hanc felicitatem illorum meritis forsas ascribes. Sed quæ sunt merita, quum à uerbo dei abhorreant, & ita à deo ipso stultū arbitrantur seruire deo, id quod reprobi omnes faciunt. Sic Pharaos Exodi quinto. Quis est ut audiam uocem eius, & dimittam filios Israel, non noui dominum. Et Malachiæ tertio. Vanus est qui seruit domino. Hic si conferras uidebis negari, quæ prius per Sopharem affirmata. Dixerat ille perituros filios, hic exultantes & longæuos ponit. Dixerat substantiam deuorata e uomi, hic contradicit, & omnia in agro & domo recte haberi ait. Dixerat nõ expectare

Impij uerbo Dei abhorrent.

expectare bonum, hic habes quod ducat in bono dies, et senem suauiter mori. Potes & alias antitheses congerere.

16. *Eae non in manu eorum*] Quidam sequentes uersus cum illo referunt ad futura impiorum supplicia, sed nondum hoc indicat Iobus. In hoc autem moratur quod non omnes impij hic flagellantur, nec etiam omnes feliater agant. Vnde ait hoc non esse in ipsorum manu, id est, potestate. Proinde non arat felicitatem illorum utpote instabilem, & ex alieno pendentem arbitrio, & diat consiliū eorū longinquum sit à me, quasi dicat: Absit, ut consolationū id genus petam, maxime ex tam impiorū numero existens. Et quod non sit fortuna in manu impiorū, ostendit ex hoc quod etiam impios subinde in hoc mundo calamitosos uidemus.
17. *Quoties lucerna impiorum*] Ut uidcas non esse fortunam ipsorum in sua Lucerna impio-
manu sitam, attende quid deus cum illis agat. Vel enim totos illos perdit ex hac rum.
terra, uel partim illorum fortunam immutauit, partim quid filijs ipsorum euen-
turū sit eis ostendit. Quod ad ipsos pertinet duabus utitur similitudinibus, uel
enim lucerna, id est, felicitas eorum extinguitur à deo, & uerunt prorsus in
interitum ac contritionem, planeque actum est cum eis, quā primum deus sub-
traxe it gratiam suam, etiam ante iudicium, & antequam irascatur. Et quoti-
es hoc contigit? Profecto saepenumero, quasi dicat per admiratiuam affirmati-
onem, quam saepe hoc usuuenit. Tametsi non ignorem esse ex Hebraeis, qui
admiracionem negatiuam putent, quasi dicat: Quotusquisque impiorum patitur
quae ego, uere pauci sunt.
18. *Funiculos partitur*] Alia similitudo: Si deus non solum subtrahit gratiā,
sed etiam irascitur, & ita in ira sua, meritis poenas irrogat, & sic funiculos me-
titur, indicans quid illis debeatur tunc tūc sicut fenum uel lanugo fensilante
uento, & ut quisquillae flauae turbine dissipantur & percunt, ita non sunt po-
tentes suae felicitatis.
19. *Deus abscondit filijs eius*] Solet deus etiam alia ratione affigere malos
in hac uita, nempe quum multa propter filios inique egerint, male dicit ipsis ui-
uentibus filijs. Sicut Chanaan propter Cham maledictus est, & maledictus
Cham in filio. Vnde dicit: Deus abscondit, repete quoties decreuit deus trans-
ferre poenas in filios, & reddet hac ratione patri, ut sciat, unde iam uiuentes

adhuc uident pessundari filios, & sic bibunt de exæstuatione dei, id est, de seruenissimæ iræ poalo, & cognoscunt uanam suam spem, cō quod & ipsi non uiuant diu, quia breues menses quos numerales dicit, sucasi snut & breuissimi, & quid futurum sit in domo sua, nempe ussitas & miseria.

20 Videtunt oculi eius] Includi uersum hunc signo parambesew, ut animaduertas, si sequentem uersum ad finem superioris connectas, plenum sensum capias. Et sic enarres: Reddet ei & sciet. Quæ uoluntas eius, id est, quid decreuerit de prosapia eius, & sciat breuem uitam suam. Iterum uiuus uidebit filios immaturos perire, & iam bibit ac experitur iram dei. Et sic licet uarios impiorum status uidere, nunc enim feliciter, nunc infelicitur uiuant.

21 Nunquid deum doabit] Eclipsis est, deficit enim, homo, uel aliquis: colligit autem quasi in hunc modum dicens: Quum res ita se habent, & par est ratio iutorum & impiorum, si felicitatem in hoc seculo constituimus, quod deus non frāt, doare conabimur deum & reprehendere de operibus suis, cū qui in celis iudicat, & angelorum iudex est.

23 Iste morietur in robore] Verba sunt quibus quibus deum redarguimus quod non hic ex æquo omnibus bona temporalia concedit. Eæ aiunt quare aliqui & boni & mali, tantis fruuntur diuitijs, quæ illis intactæ manent usq; ad mortem, non affliguntur, sed pingues sunt, ita ut ubera eius plena sint lacte & ossa medullis, hoc est, omnino incrassati sunt, ac impinguati sunt, & nullis egent. Alij uero, animo amaro sunt, omnibus huius seculi bonis carent, & miseri usq; ad mortem, in morte autem simul iacent omnes illi in puluere esæ uerniam. Si autem ita hæc se habent, ut in hoc seculo suā quisq; mercedē accipiat, dic oro, ubi iustitia & sapientia dei lecū inueniunt: ubi uertunt alij multatrararia, malui, ubera. Vtrūq; enim prouerbialiter, exini ā abundantia signifiat. Græcus habet ἔννεα: misera plena adipe. Quidā autem sic exponūt: Iste scilicet impius morietur in robore perfectionis &c. & iste scilicet iustus morietur animo amaro. Sed Rabi Abraham dicit utrunq; ad iustum & iniustum referri.

27 Eæ scio cogitationes] Nunc postremo loco, temerarium illorum iudiciū arguit, quia temere condemnabant ipsam. Eæ inquit, scio cogitationes & tenebras ita uocat ineptas argumentationes, & calumnias.

Contra

Contra me rapuistis] Dicta hæc iniuste contra me profertis, loquentes ea quæ uobis non conueniunt. Oportebat contra me eiusmodi uerbis non uti, sed uos rapuistis, abusi estis: etiam contra innoxium, sic dicentes:

28 Vbi domus tyranni] Hebræus **בית** dicit, quod liberalem & beneficium principem proprie sonant, sed illi per antiphrasin sic uocant Iobum, uolentes illum arguere tyrannidis: Quasi dicant: Si Iob iustus fuisset princeps domus eius non perisset, & nisi filij eius impij fuissent, starent adhuc tabernacula eorum.

29 Nōne interrogaretis] Duabus rationibus à temerario iudicio auocat. Primum similitudine: nemo enim peregrinos transeuntes uiam, si ignoti sint certo quales sint indicat ac pronunciat, nisi habitis certissimis coniecturis. Ita & nos mutuum ignotissimus, ignorantes quis gratia uel odio dei dignus sit. Hebræi sic exponunt: Potestis iusticiam & innocentiam meam cognoscere ex omnibus qui unquam hac transierunt. Brentius uero sic enarrat: Nunquid pro uulgi capto iudicatis, dicit enim: Transeuntes uiam Hebræo more uulgares dici. Hieronymus: Viatores sanctos dicit, qui hic peregrini: hi omnes dicunt, quod impius seruetur in diem malū, & sic sententias coniungit. Zuinglius: Interrogate quemuis de prætereuntibus etiam si signa ipsorum non excutatis, & dicat, quod malo parcitur ad diem ærumnæ & quod ad diem iræ adducuntur impij. Lector quam magis piā putat & Germanam lectionem eligat: Mihi ut dixi uidetur similitudine quadam terrere. Nōne hoc in alijs peregrinis obseruaretis & coniecturas non contemneretis? quomodo igitur tam præcipitem in me fertis sententiam?

Homines peregrini, et uia transientes.

30 Quia ad diem contritionis] Alia ratio est, non esse intempestiue iudicandum, est enim tempus quo reuelabuntur & iudicantur impij, nempe in futuro seculo, in quod reservatur, tunc igitur iudicare habet. Sic & Paulus monet Primæ Corinthiorum quarto: Ne ante tempus quicquam iudicatis, donec uenerit dominus, qui & illustrabit occulta tenebrarum, & patefaciet arcana cordium, & tunc erit unicuique laus à deo. Hanc sententiam utpote si dei nostre magis applausibilem libentius amplexus sum, fiat & Rabi Moyses enarrat: **האמר כי חרשע נשמר ונעוכליום איר העתיד לבא** dicit quod impius seruatus ac relictus in diem contritionis future in

Ante tempus non iudicandum.

posterū. In eandem sententiā & Græcus loquitur: ὅτι εἰς ἡμέραν ἀπολεῖ
 αὐτὸν καὶ ὁ πονηρὸς, εἰς ἡμέραν ὀργῆς αὐτοῦ ἀπαχθίσεται.
 Quia in diem interitus alleviatur malignus, in diem iræ illius abducatur. Vult
 enim hic alleviari & alibi conteri impium. In die contritionis qui hic est eva-
 dit impius, sed hoc in malum ei cedit: sic enim dicitur in diem iræ dei. Qui di-
 es reuelabit, quod nunc absconditur. Quamvis autem Hebræus dicat ירבה
 pluraliter, reliqui tamen singularem numerum, ad uitandam obscuritatem.

31 Quis annundabit in faciem eius] Ante illum diem, quis satis tuto repre-
 hendet illum hypocritam, siat non habet punientem pro occultis, ita neq; iu-
 dicantem, nunc enim quum liberaretur a periculis, & in laborem hominum
 non est, quid dies certum?

32 Et ipse ad sepulcra] Neq; si moriatur iudicare potes, sed erit alia dies
 expectanda: nam hoc commune habet cum omnibus. Eritq; ei sepulcrum pro
 dulcedine & consolatione, id est, habebit in exasationem, eò quod causari po-
 test omnibus esse moriendum.

33 Glebæ torrentis] Id est, uallis, μετ'ωνυμικῶς periphrasis est sepulcri,
 quod in sabulo uallium, in quibus sunt torrentes cõstruitur, ut corpus citius cõ-
 sumatur. Figurate autem locutus est, non enim uel letatur, uel consolationem
 habet impius mortuus, sed securus est, quod propter mortem, nos nihil certi de
 eo pronunciare queamus. Signanter inquam propter mortē. At quia sunt pec-
 cata quæ præcedunt iudicium, quasi manifesta, utiq; illa testificantur satis, quod
 nihil de salute illorū sperare oporteat, qui cum talibus peccatis hinc migrant.

Et quomodo consolabimini me] Patet inquit non esse retributionem in
 hac uita expectandam, & idcirco uana est consolatio uestra, & responsiones
 uestre nonarent præuariatione, hoc est, errore & infidelitate, atq; adeo blas-
 phemia quæ deo iniusticiam ascribit ac insipientiam.

TERTIA

SECUNDÆ DISPUTATIONIS FINIS.

TERTIA DISPUTATIO.

N hac tertia disputatione Eliphaces & Bildadus, suas propositiones iterum stabilire nituntur, ut uidetur, cum indignatione: praefationem enim non ponunt. Eliphacis argumentum est, deum summe beatum, nihil sui commodi respectu agere, unde fit, ut quæ flagellentur, ob sua delicta flagellentur. Bildadi uero ratio: Non esse iniustitiam apud deum, etiam si iustus patiatur, sicut sapientia eius non errat, licet luna obscuret in eclipsis. Sophares nihil loquitur. Iob uero quater differit. Elephaci magnitudinem dolorum suorum cum innocentia & spe sua enarrat. Bildado, copiosorem de operibus naturæ quibus spes commendatur sermonem facit. Sophari etiam tacenti respondet, qui diuinam sapientiam in prima sua oratione laudauerat, cui relinquendum sentiebat, absque diiudicatione, quare iusti nonnunquam patiantur, praemittit tamen Iobus suam innocentiam, & quid impijs debeat. Postremum, Iobus tribus respondens simul, sua opera annunciat, perfectam iusti uiri uitam docens.

Kk 3

CAPVT

ET respondit Eliphaces Themanites, ac dixit.

Disputationis tertiæ, oratio prima
Eliphaces tertio loquitur.

2 Nunquid deo proderit uir? sed proderit sibi ipsi sapiens?

3 Nunquid desiderium omnipotentis est, quod iustificeris, & nunquid utilitas, quod perfectas facias uias tuas?

4 Num ob id quod timet te, arguet te, ueniet tecum in iudicium?

5 Annon malicia tua multa, & non est finis iniquitatibus tuis?

6 Quia pignus accepisti, à fratre tuo gratis, & uestes nudorum spoliasti.

7 Nec aqua lassum potasti, & à famelico prohibuisti panem.

8 Et uiro brachij est terra, & acceptor personarum sedet in illa.

9 Viduas misisti uacuas, & brachia pupillorum contrita sunt.

10 Propterea in circuitu tuo laquei, & terret te terror repente.

11 Vel tenebræ ne uideas, & abundantia aquarum cooperiat

cooperiat te.

12 Annon deus excelsus in cælo, & uide summam
stellarum, quod exaltata sunt.

13 Et dixisti, nunquid scit deus? num præ caligine
iudicabit?

14 Nubes latibulum ei & non uidebit, & ad apsidem
cæli ambulat.

15 Num uiam seculi obseruas, quam ambularunt ui-
ri mendacij.

16 DIMIDIUM LIBRI.

Qui succisi sunt, & non erat tempus, flumen diffu-
17 sum fundamentum eorum.

Qui dicebant deo, Recede à nobis, & quid faceret
18 omnipotens illis.

Et ipse impleuerat domus eorum bono, & consiliū
19 impiorum longe à me. nabat eos.

Videbant iusti & lætabantur, & innocens substan-
20 Nunquid succisa est substantia nostra: at reliqui
as illorum comedit ignis?

Assuesce obsecro cum eo, & pacem habebis, in illis
21 prouentus tuus bonus.

Accipe oro ab ore eius legem & pone uerba eius in
22 corde tuo.

Si reuerteris usque ad omnipotentem, ædificaberis
23 elongabis iniquitatem à tabernaculo tuo.

Et pones

- 24 Et pones super puluerem aurum, & sicut filices flum
 minum aurum obrizum.
- 25 Erit fortissima munitio, & argenti aceruos habebis.
- 26 Et tunc super deo oblectaberis, & eleuabis ad deum faciem tuam.
- 27 Orabis ad illum, & audiet te, & uota tua persolues.
- 28 Et statues uerbum & surget tibi, & super uias tuas fulgebunt lux.
- 29 Si prostrauerint, & dices. Erectus sum, & humile oculis saluabit.
- 30 Liberabit insulam innocens, & euadet in puritate manuum tuarum.

METAPHRASIS HUIUS ORATIONIS.

- 2 CERTIORA sunt, quae assero, o Iobe, quam ut ab illis recedere lubeat uel debeam. Adhuc teneo sententiam meam, neminem nisi ob sua delicta puni-
 tum iri. Deum enim sufficientissimum, perfectissimum, beatissimum, & ab omni mutatione alienissimum: quia confiteri necessarium, cōsectaneum erit, & nulla alia ratione irrogari poenas, quam quod peccata nostra ille inulta propter iustitiam relinquere non debet. Dic enim utriusque uir fortis, & doctor: deo ne an sibi ipsi? palam est, quod si
 3 sibi ipsi, & non deo. Dic etiam utriusque utilitas est, si iustificeris, si perfecteris uias tuas, dei ne, an tua iuste agentis? utique tua qui iuste agis. Absit enim ut asseramus, deum aut nostram
 iustificationem

iustificationem, uiarumq; nostrarum correctionē, ideo uelle
 ac præcipere, quasi ipsi inde quippiam accrescat emolumē-
 4 ti, nostrisq; bonis egeat beaustimus, aut innocentem quem-
 piam immeritis affligere supplicijs, ut cum illo, in iudicio, ne
 5 scilicet iniusticia redarguatur, pericliteturq;: Quum igitur
 sic de deo sentire conueniat, quod nullarum rerum nostra-
 rum indigus & iustissimus sit, reliquum, ut quicquid nunc
 iuste pateris, magnæ & immensæ impietati ac iniquitati tuæ
 ascribas. Te enim iniustum erga deum & homines, uel ope-
 re uel animo, ex calamitatibus acceptis ceritè deprehendi-
 6 mus. Quia enim fratribus tuis, contempto necessitudinis
 uinculo, mutuum negasti, & ubi nulla debita erant, ac ubi
 non oportebat, pignora postulasti, atq; nudos uestibus ex-
 poliaisti. Et ut de alijs taceam, nec sitienti aquam, nec efu-
 7 rienti panem impartitus es, quis non uidet immisericordiā
 8 tuam? Grauius hoc est, quod per tyrannidem administra-
 tionem regionis in uasisti, ea potitus, cū personarū acceptio-
 ne iudicasti, contempta uiduarum pupillarumq; causa qui
 patrociniū & iusticia destituti, in extremam egestatem mi-
 9 seriamq; inciderunt. Hinc & non aliunde, laquei isti peri-
 10 culorum, undiq; constringentes, ē quibus te extricare ne-
 quis. Hinc repentini illi terrores qui desperare te faciunt:
 Hinc tribulationum tenebræ quæ nihil te sanum rectumq;
 11 uidere sinunt. Hinc procellosum illud molestiarum quibus
 12 obruere, pelagus. Hinc etiā quod de deo & impie sentis,
 & blasphemæ loqueris, nempe, quia ille cælum in habitat,
 13 stellisq; excelsis sublimior est, arbitraris ignorantem rerum
 humanarum, & ad cognoscenda nostra opera caliginē qua-
 piam prohiberi. O absurdam sententiam quasi in extre-
 14 ma cœli obambulas superficie, ne uos uideat, nubium & lo-
 corum intercapedine prohibeatur. Non uenit tibi in mē-
 tem, quomodo & olim ante diluuiū uiri impij, semper à uer-

- 16 bo dei abhorrētes & admonitores repellentes, iud. ciū quod
17 fore prædicebatur irriserint, tamen si multa bona à deo acce-
18 pissent, locupletatiq; essent. Horreo dum illorum scelera
19 cogito. Non uenit autem inquam tibi in mentē, quomo-
do etiā ante præscriptū tēpus de terra deleri, & diluuij inun-
dantia cum omnibus in quibus fidutiam habebant, sublatis
sunt, saluatis tūc iustis & latantibus se ereptos, impijsq;
20 impœnitentiam suam obijcientibus ac gloriantibus, nōne
salua nobis nostra spes. Non uenit etiam tibi in mentem,
quomodo celestis ignis Sodamites perdiderit, & peccato-
21 res alij, quoq; perierint. Itaq; sciens, afflictionum tuarum
22 causā esse peccatricem tuam uitam, aliam nunc uiuendi ra-
tionem inchoa. Per patienter manum dei, conciliare cū illo,
23 ut melius habeas, nō tuo sensui acquiesce, sed salutarem illi-
us legem oro, toto corde, non in speciem tantum, ut hypo-
crita, seruandam accipe. Ea enim dei benignitas est, ut si
resipueris uere, & ad ipsum te cōuerteris ac oraueris, ut quā-
24 uis nunc ablati sint pueri tui, concideritq; domus tota illam
iterum instauraturus aliosq; pueros nō deteriores concessu-
rus sit: & quamuis propter iniquitatem mire dolcat corporis
25 tui tabernaculum, breui iterum confirmandus & reuiuene-
scens cōspiciēdus sis, sublati cruciatibus doloribusq; uni-
uersis. Et quamuis nunc egeas, rerum omnium inops, abun-
daturus sis auro obrizo magis quā alij silicibus & pulueri-
bus, & quamuis nunc eiectus domo careas, habitaturus sis
in arcibus inexpugnabilibus ac magnificentissimis argen-
teaq; supellectili instructis. Addo quod sicut nūc deum cō-
26 quereris tibi hostem, & amara eius tibi uidentur iudicia, ita
oblectaberis paternam illius beneuolentiam recogitans, ni-
hilq; tibi suauius ac gratius futurum, quā cum deo loqui.
27 Tam familiaris enim ac propitius erit, ut quicquid oraue-
ris impetres, & pro tua sententia euentura sint omnia: neq;
erit

erit quod in omnibus uijs tuis te offendat, adeo prospera
 28 erunt omnia. Et esto male habeant, & affligantur omnes
 alij, tu tamen immunem à calamitatibus euasisse te gloria-
 29 beris, & deo qui humiles saluos facit, gratias ages. Demum
 30 & tantus eris coram deo, ut non te solum, sed etiam omnes
 uicinos ac ciues tuos, à maximis periculis puritate tua eripe-
 re poteris.

1 Respondit Eliphaces] Eliphaces absq; praefatione tantum non indigna-
 bundus propositionem suam, quam principio in medium attulerat, reassumit,
 asserens, omnia flagella nostris impietatibus deberi, hoc fundamēto nixus,
 quod deus nihil ob suum cōmodum agat. Vnde nihil est, quod faciat flagellari
 nos quā peccata nostra. Hoc statim tractat in principio orationis. Deinde ob-
 iat iobo immisericordiam, iniusticiam, & impietatem, & postea hortatur ad
 poenitentiam, deterrens exemplo eorum qui olim puniti in diluuio, & prouo-
 cans maximis promissionibus.

Flagella nostris
 debetur peccatis?

2 Nunquid deo proderit uir] Primo probat, puniri nos propter peccata. Ex nostris operi-
 bus Deo nihil ae-
 3 Quia non propter suum commodum nobis poenas intentat: nos enim ipsum
 uel operando uel patiēdo beatiorem non reddimus. Potentia enim eius in-
 firma non est, ut à uiro forti roboretur, neq; sapientia imperfecta, ut ab erudito
 doceatur, neq; bonitas eius minus absoluta, ut à uostri iusticia complectatur. Hoc
 autem uiuacius rogando affirmat, nunquid deo proderit uir, hoc est, nunquid
 robur dei profectum sumit à robore et laboribus uiri alius fortis. Deinde:
 Sed proderit sibi ipsi sapiens, hoc est, num sapientia dei erudiri potest, à do-
 ctrina uiri docti, nequaquam, sed uir doctus sibi ipsi prodest. Graecus & uul-
 gata editio, ad solam sapientiam spectare uisi sunt. Vulgata editio. Nunquid
 comparari potest homo deo, etiam si sit perfectae sapientiae. Graecus ὁ κύριος
 ἐστὶν διδάσκων ὁ δὲ διδασκόμενος οὐκ ἐπὶ τῇ σοφίᾳ. Nunquid dominus
 est docens intellectu & scientiā. Est autē Hebraeis, uerbū 120 quod pro-
 desse & assuescere significat. Vnde alias expositiones relinquo.

3 Nunquid desiderium omnipotentis] Sicut de potentia et sapientia diximus, ita etiā
 de iusticia uel bonitate dei: nos enim si etiā iusti essemus, deū propterea non

reddemus iustiorum, nihil cōlūmatis imā ipsius iustitiae accrescet. Non autem negatur, quod deus uelit & amet nostram iusticiam, nam ad hoc misit Prophetas ac filium, & omnia facit, ut ad ipsum conuertamur. Quāvis autem & ipse per hoc glorificatur stultum tamen esset opinari, quod deus gloriolae studio obnoxius sit, nam licet sol omnia illustrans, laudetur, nihil tamen hoc ad perfectionem eius addit.

4 Nunquid ob hoc quod timet te? Sicut non possumus prodesse, ita nec no
5 are deo. Vnde inquit putas quod ideo te corripiat, quod suo damno timeat ne pecces, non est hoc, sed tuis peccatis, quia tibi ipsi & proximis nocet, ideo castigaris, ut peccare desinas. Ita malum omne ex te est. Sic Oseas perditione tua ex te. Et Hier. 2. Malicia tua arguet te.

6 Quia pignus accepisti à fratre? Quia peccatis tibi calamitatem ascribit.

7 Tria peccata obijcit, grauem scilicet immisericordiam, g. auior em iniusticiam, grauiissimam impietatem. Immisericordia enim mala est, ut Ioannes inquit. Qui uidet fratrem suum necessitate patientem, & clausit uiscera sua ab eo, quomodo charitas dei in illo. Si autem quis etiam rapuerit, si & aquae potum negat, & fragmentū panis, & tugurium, quae sine damno communicare potest, nonne ille inexcusabilis. Immisericordiam hic quatuor generibus completitur, primum quod pignora accipit, secundum quod nudos spoliat, tertium quod sitientes non potat aqua, quartum quod esurientes non pascit. Non est autem paruum opus misericordiae mutuari, idque sine pignore, tamen si Christus illam inter sex opera non commemorat. Alibi tamen exigit dicens: Mutuum date nihil inde sperantes. Est autem et impignoratio inter amicos immiser cordiae et in

Mutui dare misericordiae opus. 20 Crude litas autem est, à fratre accipere, hoc est à noto & proximo. Maior autem crudelitas gratis exigere pignus, hoc est, ab eo qui nihil debet. Vnde Ezechiel iniustum dicit: qui pignus non reddit. Amos redarguit super uestros pigrioratas accubentes. Lex praecipit in Exodo, uestre impignoratam ante solis ortum restitui, & in Deutero. prohibet ingredi in domū ut pectatur pignus: à debito. Ita ubique charitatem commendat scriptura.

Impignoratio in fidelitatis signū.

Et hec nudi nudorum spolia, si spoliat quomodo nudus? uel intelligit ad nuditatem usque spoliatus, uel male amictos, & quos uestire oportuerat.

Et uiro

8 Et uiro brachij est ~~ita~~ Nunc secundo loco in iusticiā opprobrat. Ma-
 xima autē iniusticia est falsorū iudicum, quos oportebat conseruare iusticiam.
 Tria autē obijcit, primum quia uir brachij, id est, potens tyrānus occupet ter-
 ram, id est, per tyrānidem terram occupauit & magistratum. Secundū quo-
 niā male ingressus, hoc est, cum acceptione personarum iudicet. Tertium licet
 sententiā tulerit pro pauperibus, non tamē exequatur, id quod proprie est iu-
 sticie. Viduas enim dimittit ut ille dicit, uacuas & brachia pupillorum, id est,
 omnes facultates pupillorum, hoc est omnium miserabilium & patrocínio de-
 stituto conueruntur, & à potentioribus nullo obfistente diripiuntur. Hāc
 ob causam principes Hierusalē principes Sodomarum uocat. Dicit enim Pu-
 pillo non iudicant, causa uiduæ non ingreditur ad eos.

Vir brachij.

Pupilli.

10 Propterea in circuitu] Hec est causa flagellorum, nihil enim misericor-
 11 die merentur in misericordes. Laquei pericula, tenebræ tribulationem, terror
 mentis anxietatem aquarum uis, aceruum malorum cui resisti nequeat signi-
 ficat, & uide gradationem. Sunt laquei absq; terrore, terror absq; tenebris,
 tenebræ absq; diluuij impetu. Non omnia pericula, mentem anxiam reddunt,
 sed quæ desperare faciūt grauiora, sic grauiore terrores & anxietates in
 magnis tribulationibus, grauius demū tribulationes si omnis obfistendi fā-
 cultas, ut in diluuiō aufertur.

Laquei.

Tenebræ.

Terror.

Vis aquarum.

12 Annon deus excelsus] Tercio impietatem obijcit, quod neget diuinam
 13 providentiam in his rebus inferioribus, qualis serē Aristotelis sentētia est, ea
 14 quæ sublimia & mutabilitati obnoxia, extra particulare dei providentiā esse,
 etiā si per uniuersales causas ut uocat moderetur. Cælestia enim in quibus nō
 est uariatio, perfecte cognoscit. Tale quiddam Eliphaces Iobō iniuste obijcit,
 quasi cogitet secum. Deus in cælo est et super stellis, sicut nos cælestia propter
 nubes non uidemus, nisi imperfecte, ita nec ille terrēna curat ob tantorum spa-
 tiorum interualla. Summa occupat, inferiora hæc nihil curat. Ezechielis nono.
 Dereliquit dominus terram, dominus non uidet. Ecclesiastici uicesimo quinto.
 Quis me uidet, tenebræ circumdant me, & parietes cooperiunt me, delictō-
 rum meorum altissimus non memorabitur.

Impi] diuinam
providentiam ne-
gant.

Et ad aspidem cæli] Grecus γύροσ, ambitum. Alij Cardinem, Hebræi
 habent סגול Sanctes uertit lineam quæ circuit cælum.

11 3

Num. uiam

- 15 Num uiam seculi] Obiectis criminibus ad penitentiam inducere nititur biphariam: ne enim putet humana non esse deo curæ, ostēdit deū puniisse etiam olim facinorosos, & beneficere ijs qui ad se conuertuntur. Non elcuaat autem Eliphaces oculos ad futura, sed hæret in præsentibus.

Num obseruas uiam seculi] Quare putas deum humana negligere, non obseruas quomodo olim deus iudicauit, & quid olim acciderit uiris impijs. Id enim uult hebraicæ linguae proprietās. Græcus dicit: uiros iustos pro uiris mē dacijs, unde obscuratur sensus.

- 16 Qui sucasi sunt] Non caret diuina prouidentia ante tempus, impios ex hac uita tolli, quum diutius uiuere possent. Legimus tempore diluuij, quum non poeniterent homines diluuium uiginti annis acceleratijs uenisse, quā deus primum interminatus est. Flumen diffusum, fundamentum eorum] Vel sic perij: spes eorum, uel diluuiū diffudit se in fundamentum eorum, hoc est consiliū & cogitationes eorum pessimāe dedit, et omnia in quibus cōfisi sunt. Quidam per diluuiū & ignem exponunt multigenas calamitates quæ malis accidunt. Historia uirorum diluuij, & Sodomorum non insinuari iudicantes, atqui multum auferunt ornatui sermonis, et sunt tam hebraei quā latini, qui de his sermonem fieri putant, qui in diluuiō & Sodomis perierunt.

- 17 Qui dicebant deo] Quum apparuerit tunc manifestum discrimen inter iustos ac iniustos, non potest negari diuina prouidentia gestum esse, ij: enim
18 ter iustos ac iniustos, non potest negari diuina prouidentia gestum esse, ij: enim
Qui uerbum Dei
contemnuunt etiā
Deum -
qui liberabantur erant iusti, ut Noë cum suis, qui uero peribant, impij erant, & dei uerbum contemnebant. Qui enim uerbum dei repellunt, deū ipsum repellunt, nec aliquam salutem à deo sperant, quamuis omnia bona sua ab ipso habēt. Cōsiliū impiorū] Exclamatoria interiectio est, quasi dicat o malā gē tē cuius uitia oēs cauere deberēt. Quis non horreat tantam ingratiitudinē.

- 19 Videbant iusti] De Noë & familia eius intellige, hij uidebāt alios perire in diluuiō, te letabātur se ereptos. Et innocens] Id est, innocētes subfannabāt, quod figurate dictū est. Non enim in tāta humani generis intermedione, iusti uiri gaudere poterāt. Sed illo schematismo pulchre, si dei iustitiam firmitas insinuatur. Antea enim impij contēnentes iustos, ob religionē ac pietatem suam, nunc re ipsa audiunt & uident se subfannatione dignos.

- 20 Nūquid sucasa est substantia] Vox gloriationis iustorū est, quam ut subfannatoriam

fannatoriā egre audiunt mali, quasi dicāt, nūquid spe nostra frustrati sumus? Nūquid deus qui est *ἡ ὁσέως* nostra & uiuificator & erectōr, nūquid de- cepit, uel etiā, nūquid Noë ille parēs noster perijt sicut nos? Minime sumus nos fuisse, sed salui sumus, at impiorū reliquias comedit ignis, nimirū in Sodomis. Est autē hebræis uau non raro d. sumētiā. Et posterius illud hemistichium legitur affirmatiue. Id quod in cōtentiosis orationibus elegantiā est. Sūt qui legūt. Si extirpabitur eleuatio eorū, & reliquias eorum deuorabit ignis. Putatq; iurantis esse Si, sed bis peccant Primū omitētes negationē, secundo tertiā personā, pro prima ponētes. Enallage enim hic nō habet locum. Nō im- probare si legeretur. Profecto nō extirpata nostra substantia.

- 21 Assuesce obsecro] Secūdo hortatur ad pœnitentiā promissionibus. As-
suescimus deo, per tolerantiā, nā frētes imposita crucē, et orādo familiares illi
facti. Hæc uia ad pacē est, & ad multorū bonorum prouētum, nemo satis tole-
rantiæ uirtutē ac efficacitā prædicarit. Cū eo] Intelligit deo, qui est uiuificator
ac suscitator noster. Cū illo pacē habētes nō blasphemabimus, nō desperabi-
mus. In illis] Id est, per patiētiā et orationē ac pacē cū deo cōsistit felicitas.

Assuescere Deo.

- 22 Accipe oro ab ore eius] Ita assuesce in patiētiā & pacē habe cū deo, ut
ad illū cōuersus, uerba legis accipias, nō tuo sensui acquiescas. A sapiētiōribus
et prophetis, q̄ sunt os dei, erudiaris. Ne sis autē auditor solū, sed recode legē
dei in corde tuo. Hactenus solo ore et operū fūco, bonus uideri uoluisti, re ipsa
hypocrita, nūc cor diuine legi cōsecra, et totū te illi mācipia ut ope pficias.

- 23 Si reuerteris usq; ad] Non dicit simpliciter, si reuertaris omnipoten-
tē, sed usq; ad omnipotentē, ut per fctā conuersionē prædicet, hypocritæ re-
uertuntur, sed non reuertuntur usq; ad deum. Vere itaq; reuertenti promittit usq;

Reueriti ad Deū

omnia quæ amiserat, filios, sanitatem, diuitias, securitatem, fam. liantatem cum
deo, exauditionem precum tam pro se quā pro alijs. Primo inquit. *Ædifica*
beris, quō dicto, promittit ur filij, ut Exo. 1. Quia timuerūt obstrices deū be-
nescit eis dominus. Et Ge. 15. ēngredere oro ad ancillā meam, si ædificet ex
ea. Secundo ait. Elongabis iniquitatem à tabernaculo, & promittit elon-
gationem morbi qui per iniquitatem infligitur. Sic exponit Rabi. Mosc.
supra. capite quinto. Non peccabis. Et est tabernaculum corporis, uel
de tabernaculo familiæ, & ita tota familia saluatur. Non difficiat tam ex-
positio eorum.

Ædificari.

Morbus peccati
pena.

positio corū, qui explicant, ut intelligas, nec Iobum nec familiam eius peccare.

- 24 Et pones super lutum] Tercio promittit diuitias amplissimas, pro eo quod in egestatem inderat, ita abundaturus sit auro, ut aurum non aurans super lutū ponat et habeat in tota copia, ut silices fluminis. Est Hebreis **בצר** **צור** nūruq; aurum nobilius significat. Quidam exposuerunt pro auro iurim fortem, quam præsecritate non sit opus ponere super petram.

Nomine Dei prodigiosa magnitudo significatur.

- 25 Eterit fortissima munitio] Quarto promittit securam habitationem eo quod iam carebat tecto. Iterum occurrit dictio **בצר** sed in alio significato. Quidā iterum exposuerunt aurum, sed rectius munitio uel præsidium. Et pro fortissima est, nomen dei **ישי** solent enim prodigiosam magnitudinem nomine dei signare, ut nomen dei, montes magnos, et flamma dei, cedri dei. Quamuis non displiceret quod quidam uerterunt: Et erit deus præsidium tuum.

Et argenti acervos habebis] Vel argentum erit in fortitudine tibi. De diuitijs antea locutus est, unde nunc de magnificentia argenteorum suppellectilium dicere uidetur, ut excelsa argentea pocula.

- 26 Et tunc super deo oblectaberis] Quinto promittit familiaritatem et oblectationem cum deo, pro eo quod nunc ut iudice horrebat, et de iudicijs eius conquirebatur. Ea felicitas potissimum contingit, his qui in lege dei meditantur, et his qui bonam conscientiam possident, tales enim sine metu faciem suā leuant ad deū. Peccantes a facie domini cū Adam et Cain fugere cogitant.

Vota ueterū qualia.

- 27 Orabis ad illū] Sexto promittit exaudiri omnes preces pro eo quod iam se non audiri in tantis doloribus clamabat.

Reddes uota tua] Nimirum corporum uotorum tuorum. Hic perspicuum est qualia olim uota erāt, quæ reddebantur, nempe non pugnantia cum fide et charitati. Ad quæ seruanda, hodie quidem compellere imprudenter lapsos, cogitant, et tyrannidem suam imperite his dictis confirmant.

- 28 Et statues uerbū] Septimo promittit prosperari omnia cepta, et quicquid secum decreuerit, euenturum scilicet, et erit super omnes uias lux, id est, prosperitas, et in summa nihil offendet.

- 29 Si prostrauerint] Octauo promittit, quod et alijs periclitatibus non sit periclitaturus, dicit enim: Si prostrauerint, inimici alio tu dices. Erectus sum. In communi clade hominum securus esto, humiles oculis etiam peccante mundo deus saluabit.

Librabit

- 30 Liberabit insulam] Vltimo promittit tantam illi coram deo gratiam ob puritatem manuum suarum, id est, ob innocētiā & sanctimoniam, quæ à fide proficiscitur, ut non solum se, sed etiam insulam, id est, uianas aues & ciuitatē suam uarijs procellis uexatam liberet, quales olim fuisse preces Mosi, Samue-
lis, Abrahæ, Eliæ ac aliorum.

CAPVT XXIII.

1 ET respondit Iob accidit:

Disputationis sequundæ, oratio
sexta, Iob septimo loquēte.

- 2 ETiam hodie amarum eloquiū meum (etiam hodie) manus (quæ me affligit) grauata est sup̄ gemitum.
- 3 Vtinam scirem & inuenirem illum, ingrederer usq; ad præparationem eius.
- 4 Disponerem coram eo iudiciū, & os meum imple-
rem correptionibus.
- 5 Scirem uerba quæ responsurus esset mihi, & intelli-
gerem quid dicturus mihi.
- 6 Nunquid in multitudine roboris contenderet mecū:
non, sed ipse poneret (uirtutē) in me.
- 7 Ibi rectus disceptat cum eo, & liberarem in æternū
iudiciū meum.
- 8 Si ad anteriora iero, & non est, & (ad) posteriora &
non uideo illum.
- 9 Si iero (ad) sinistrā in opus eius & nō uidebo, oculta
ad dexteram & non uidebo.

Mm

Quod

- 10 Quod sciat uiam meam, probabit me, et sicut aurū
egrediar.
- 11 Gressum eius apprehendit pes meus, uiam eius ser-
uauī & non declinaui.
- 12 Præceptum labiorum eius, nō recedam plusquam
solita mea occultaui eloquia oris mei.
- 13 Porro ipse in uno, & quis reducet eū, & anima eius
desiderat ac facit. (eo)
- 14 Quia p̄ficit id quo mihi opus, & id genus multa cū
- 15 Propterea à facie eius terreor, confidero & formido
ab eo.
- 16 Et deus molliuit cor meū, et omnipotens terruit me.
- 17 Quia nō sum excusante tenebras, & (quia non) ante
me cooperuit caliginem.

C A P V T

XXIII.

- 1 **Q**Vare ab omnipotente non sunt abscondita tē-
pora, & noscentes eū non uidēt dies eius.
- 2 Te riminos apprehendunt, gregem rapiūt
& pascunt. (uiduæ.

- 3 Asinū pupillorū abigunt, in pignus accipiūt bucculā
- 4 Declinauerunt pauperes à uia, simul latuerunt pau-
peres terræ.

- 5 Ecce (sicut) onagri in deserto (qui) exeunt ad opus suū,
ita mane surgūt ad discerptionem, (à) solitudine sibi ci-
bū

bum & adolescentibus.

6 In agro pabulum suum metunt, & uindemiam impij succidunt.

7 Nudum pernoctare faciunt absq; ueste, & non est operculum in frigore.

8 Acopia aquarū ex montibus humectantur, & absq; opculo amplexatur petram.

9 Rapui ab ubere pupillum, & super pauperē pignus acceperunt,

10 Nudum amandant absq; uestimento, & famelicorum abstulerunt manipulum.

11 Inter areas ipsorum oleum exprimūt torcularia calcant, & sitiunt.

12 De ciuitate uiri gemiscunt, & anima occisorum uociferatur, & deus non ponit in (corde suo) orationem.

13 Illi sunt inter osiores luminis, nō agnoscunt uias eius, nec sedent in semitis eius.

14 Sub diluculum surget homicida, occidit pauperē & inopem, & in nocte erit sicut fur.

15 Et oculus adulteri obseruat crepusculum ut dicat, non uidebit me oculus & in abscondito faciem pauit.

16 Perfodit in tenebris domus, interdū obsignant eas, nescierunt lucem.

17 Sed pariter diluculum eis umbra mortis si agnouerit (quis) terrores umbræ mortis.

- 18 Leuis est super faciem aquarum, maledicetur portio earum in terra, non respiciet in uiam uinearum.
- 19 (Vt) terra arida & æstus rapi ent aquas niuis (ita) infernus eos qui peccauerunt.
- 20 Obluiscetur eius misericors, dulcescet ipse uermi, ultra nō erit in memoria, & cōfringet sicut lignū impius.
- 21 Affligebat sterilem quæ non peperit, & uiduæ nō benefaciebat.
- 22 Et prouehebat fortes in uirtute sua, surgebat & non credebatur uitæ.
- 23 Dabant ei pro fiducia & saluificabant, & oculi eius in uiaseorum.
- 24 Exaltati parum & ipsi non (comparuerūt) & pauperes facti sunt, & sicut omnes obturati sunt, & sicut uertex aristæ succi si sunt.
- 25 Nunquid non (ita est) iam quis mendacem me dicet & ponet in nihilum uerbum meum.

METAPHRASIS HUIUS ORATIONIS.

- 2 **F**ateor quod usq; in hunc diē, animus ille meus cōsolatione destitutus, sermones alios quā amaros nesciat, & licet eiulādo pergā, manus tamen huius quæ me affligit grauitatem eiulādo & ingemiscendo neutiq; expresserim. Itaq; quemadmodū is qui magnā uim passus est, multū opto, ut scīa ubi nā sit thronus dei iudicātis, ut celerīmo cursu ad inuentū illū contendā, causam illic meā oratiōe meditata

5 meditata copiosa, & nihil qd' afferre oportet omittēte actū
 6 rus, & cogniturus, quæ mihi q̄q; respōsurus sit ē diuerso, tra-
 ctaturus enim me est non seueriter, & pro sua potentia, sed
 7 benigniter. Nam quum quisquis innocens est magna cū
 fiducia, coram illo cōparere audet, haud iniuria & ego id
 opto, & me perpetuo liberandum confido. Atq; huius uoti
 8 compos non sum: quocūq; enim me siue ad orientem, siue
 ad occidentem, siue ad septentrionem populosum, siue ad
 austrum solitudinibus uastum, uerto, nusquam iudicē con-
 9 spicio, nondum enim uult hominum opera reuelare, & no-
 tum facere mundo, quod uitæ meæ innocentiam approbet,
 10 nondum uult ostendere, & ex tribulatione hac egressum,
 auro quod ē camīno ignis educitur purgatiōrē, & quod ha-
 11 ctenus nihil mihi gratius, quàm uias dei eligere, sequi, ob-
 seruare, tanto studio nē ad dextram, sinistram uē deflectā,
 12 tantaq; religione, assuetum iugo eius occalluisse, ac summa
 perseverantia nō recessisse, & nec cibi, nec potus, ulliusq;
 rei tantam habere curam, atq; ut thesauros eloquiorum dei
 in profundo cordis arcano occultē & conseruem. Quā-
 13 uis autem tanta fiducia appellem ad tribunal diuinum, à tī-
 more tamen dei, non sum alienus. Scio eius immobile iudi-
 cium, scio immutabiles promissiones, scio potentiā incon-
 14 cussam, nemo illū à pposito suo auocabit, nemo deterrebit,
 faciet, quicquid uoluerit. Poterit qui antea in me multa cō-
 tulit beneficia, addere multo plura, quod si cruciari decre-
 15 nerit, poterit ex promptuario suo inexhausto multa etiam
 alia, infligere grauius præmentia. Vnde interim à facie eius
 16 etiam contremisco, & formido plurimum. Non est enim
 mihi cor saxeum, sed multis plagis cōmolitum, terrorisq; ca-
 pax. Et si in nullo alio, certe in hoc terruit omnipotēs de-
 17 us, quod me non antea ex hoc mundo abstulit, quàm tan-
 tarum calamitatū tenebris implicitus sum, & quod ab hac

me caligine non praeferuauit, proinde hinc bene cōscius bene fido, & iterum illinc illius maiestatem reuerens, nō mediocriter contremisco.

CAPVT XXIII.

NEqueo itaq; nunc o Eliphaces tecum sentire, quasi nunc iudicet mundū deus: facit em̄ perinde ignoret, quā hic gerant, imō quā veri iusti tanta patiantur, & impij impune, ac feliciter uiuāt. Nōne uides, ut terminis suis nō cōtenti, alienos inuadunt, aliorū pecora in alienis pascuis absq; metu pascunt, uiduā ac pupillis nō parcunt, aīnū quo miselli uectitant, & bucculam cuius lacte illa se & suos sustentat ut raptos abigunt. Pauperes non solū non benigne salutant, sed etiā ē uia tanto fastu detrudunt, ut nusquā occurrere audeant, turmatiq; se ad illorū occursum occultent. Nōne uides, ut primo diluculo, sicut indomiti onagri in tesqua properant se & pullos suos impinguaturi, ita illi ministris stipati praedatum eunt, quo magno in luxu familiam suam alant. Ecce statim ut seges luxuriare incipit, demetunt ex pauperū agris, pro suis iumentis pabula, & innocentissimos quosq; primos incōmodant, tardius, im
 7 pīs suae farinae hominibus molesti, tametsi ubi necessitas
 8 urget nullis propicij. Quoties spoliāt inopes, & absq; ueste ac operculo dimittūt, etiā in mediā bruma. Quoties nudos in hymbribus uidere licet, saxis se applicantes, ut uel ali
 9 qua ex parte minus madescant, quā tegentē se totos scopulum nō inueniāt. Relinquunt nonnunquā pupillis, à de
 10 uastatis parentibus, fragmenta quādam ac minutia, sed nec illa quantū uis parua, à rapacissimis illis tuta sunt, exiguntur
 11 etiā ab his qui nihil debent pignora. Adde his barbarā inhumanitatē: Ludus illis est, si frigore tremuli, incedāt nudi, & spicilegiōrū manipulos, famelicis rapiant. Hoc quasi p iure quodam extorquent, ut pauperes oleum illis in trape
 tis

tis, & mustū in torcularibus exprimāt, sicutq; interim ac fame
 laborent, dum quod canibus, & iumentis præstatur, homi-
 12 nibus negat. Et sunt id genus tyrannides quàm plurimæ in
 ciuitatibus, in quibus nonnunquā multi optimi uiri in car-
 ceres coniiciuntur, proscribuntur, flagellātur, & uarijs tor-
 mentis occiduntur. Licet autem hidu multumq; ingemi-
 fcant ac orent, deus tamen quasi contemptus illorum preci-
 bus, & fauens aliorum impietati, tantam sœuiciam non re-
 13 primit. Et tu dicis hic iudicare deum quosq; pro suis meri-
 tis? Quem dabis ex horum tyrannorū numero, cui in uo-
 tis sit, sicut mihi, adire tribunal dei? Nōne omnes ofores sūt
 lucis, & lucidas uias fugiant, & in semitis non obscuris, &
 testes admittentibus sedere caueāt? Tenebras enim amāt;
 Quod si hominum iudicia formidāt, quomodo coram deo
 14 comparebunt. Facile hoc docebunt exempla. Homicidæ
 enim obscuro adhuc diluculo pauperem nihil cogitantem
 adoriuntur & occidūt. Furibus, nox quod obscurior hoc gra-
 15 tior. Adulteri crepusculum obseruantes, faciem suam pal-
 16 lijs inuoluunt, ne uideantur. Qui parietes effodiunt, licet
 interdiu designent, quo in loco irumpere uelint, noctis ta-
 17 men ministerium deligunt. Nōne hi omnes lucem de-
 testantur, & est eis ipsa umbra mortis non tam horribilis,
 atq; illucescens diluculum, & facinora eorum detegens,
 & si quis illis obuius fortassis ueniat, terribili morte inauspi-
 18 cator est. Conspēti enim, fugam ineunt, ueloci carina
 in rapido flumine citatiores, tanta pernicitate, ut agris suis
 tanq; maledictis, uale non dicāt, & nō circūspiciāt, an cultæ
 19 sint ipsorū uinæ. Iam quale tu illorū sup̄ terrā iudiciū dixe-
 ris. Etenim nō raro, molliore mortis genere intereūt, nō diu
 ægrotātes: Sepulchris enim inferunt, sicut aquæ niuis à terra
 arida

arida in magno aestu, silenter imbibuntur, nec multam misere-
 20 rendi materiam amico dabunt, uermibus autem integram,
 Deerit honesta quidem illis memoria, sed ut lignum pu-
 21 tridum, minimo cum dolore conterentur. Et hi sunt qui
 uxores suas infocundas, quibus sola sterilitas pro calamita-
 22 te sufficebat, uarijs contumelijs afficiebant, uiduisq; nihil
 beneficij impendebant, nec miserebantur. Hi sunt, qui
 quos iam ad summa fastigia, sua prouehabant, mox à digni-
 23 tate, leuissimam ob causam deturbabant, & nunquam de uita
 securos esse sinebant. Hi sunt, qui acceptis multis donis,
 24 tulit, sustulerunt. Quam paruo tempore concesserunt illis
 latari? nonne eos iterum in egestatem redegerunt? & sicut
 alios cum quibus nihil habuerunt foederis compescuerunt,
 & leuiter ut summitatē aristæ capita eorum amputarunt?
 Et quale tyrannis hisce super terram iudicium? nonne &
 ipsi in sepulcris honorifice clauduntur, sicut reliqui mortu-
 25 tis genere occubunt. Annon hæc ita habent, ut dixi. Quis
 hæc uana dixerit, quis mēdacij redarguet? Vera enim sunt.

Iobus in hac oratione in iocunditatem suam descendit, ex eo quod coram iu-
 dice causam agere cupiat. Impij enim lucem & iudicium dei formidant.
 Porro quamuis bene fidat de deo, nihilominus tamen addit se diuinam ma-
 iestatem reuereri. Ad hæc in uigesimo quinto capite, contra Elephacem di-
 sputat, deum in hoc mundo non iudicare, & ostendit tyrannos maximos non
 nunquam felicissime & in magna quiete mori, quos præ omnibus oportet
 26 bat affligi.

2 Etiam hodie amarum] Excusat hoc uersu, quare tam querulam &
 amarum orationem proferat, & dicit in causa esse doloris magnitudinem,
 eo quod manus grauata est super gemitu, id est, manus ac uolentia percus-
 fio

flor dei, quæ ipsum affligit, grauata est, & non retrahitur, sed semper ex-
torquet gemitum: Vnde plus est quàm si diceret, manus grauior est gemitu,
ac ciulatu meo. Interim dicens hodie etiam, ostendit amicos consolatio-
nibus suis nihil proficere. Etiam hodie $\alpha\omega\delta\kappa\alpha\iota\upsilon\omega\upsilon$, repetit in posteriore lemi-
stichio. Et pro manu mea, expono, manus quæ me affligit. Græcis iterum, ut se-
re per totum librum diuersa legit dicens, tametsi impietatis eum nō arguam:
 $\alpha\gamma\alpha\delta\alpha\iota\omega\delta\alpha\epsilon\delta\tau\epsilon\iota\kappa\chi\epsilon\iota\rho\delta\sigma\mu\omicron\upsilon\epsilon\lambda\epsilon\gamma\chi\iota\sigma\mu\omicron\upsilon$ Etia scio, quod ex manu mea
redargutio mea. Placet sensus, vult enim dicere: scio me ex his quæ facta iudi-
candum, & non ex his quæ uos obijcitis.

3 Utinam scirem & inuenirem] Innocentiam suam defensuras, quia obic-
ta erant ei immiser cordia, iniustitia, & impietas, prouocat ad tribunal dei,
dicens, se certum, quod si illo iudicetur sibi copiose causam suam agere se ab-
soluendum. Utitur autem ambage uerborum hoc loco non superflua: ea enim
indiat desiderij sui uehementiam. Quippe ut uolentiam passus, inquit, nū-
quis sibi indicare posset iudicē, reus omnino fugeret, ipse inquit, neq; hoc si-
cto animo, sed magno desiderio: non enim declinare uult, sed inuenire, & in-
gredi ad præparationem eius, id est, ad solium eius, quod magnifico instructū
ornatu, iudicaturum indiat. Vnde proprietatem Hebraicæ uocabuli reliqui, R.
Mose exponit locū quē præparauit ut in eo iudicat omnes gētes. $\alpha\gamma\alpha\delta\alpha\iota\omega\delta\alpha\epsilon\delta\tau\epsilon\iota\kappa\chi\epsilon\iota\rho\delta\sigma\mu\omicron\upsilon\epsilon\lambda\epsilon\gamma\chi\iota\sigma\mu\omicron\upsilon$
enim Hebræis augustius quiddā signat, quā si simpliciter dicas solū. Proinde
& Chaldeus uertit: Irem usq; ad habitaculum domus sanctificationis eius.

Innocens iudicium
nō expauescit,
sed inquit.

4 Disponerem coram eo] Nō erubescerem inquit, nec pauide loquerer, nec
defutura essent mihi argumenta, sed apte & absq; confusione, sicut male con-
fiscij solent, proponerem omnia & copiosis agerem obiectionibus. Reprehensi-
ones hic non sunt redargutiones de iniustitia, sed rationes & coniecturæ cui-
dentiores quas & Philosophi uocant $\epsilon\lambda\epsilon\gamma\chi\omega\upsilon\sigma$. Neq; acedere possum eo-
rum sententiæ, qui iterum blasphemie arguunt hanc beati uiri orationem, quā
à mera sanctimonia proficiscatur. Nam si sanctimoniam hominis à fiducia expē-
dimus, qui cum fiducia partim diuinæ misericordiæ, partim bonæ conscientie,
ne simulare putentur, ad aduentum iudicis caput suum alacriter extollunt, ob-
uiam ituri, utiq; sancti sunt.

Reprehensiones

5 Sārem uerba quæ] Græcus legit : γ' volūp δ' ἐ' ἀ' μαρτὰ ἀ' ἐ' π' ε' : Sārem autem sanationes quas dicit. Vocat nimirum uerba consolatoria & absolūtia, ἀ' μαρτὰ & ostēdit optimæ sp̄ei esse, tametsi Symachus purius nobiscū uerterit γ' μαρτὰ : Sunt qui fidenter & impauide suam causam agunt, sed ad aliorum obiectiones trepidant. Iam Iobum nec illæ perterrituræ erant, si tranquillo animo considerasset ac expendisset eos.

6 Nunquid in multitudine] Occurrit tāte obijāentibus. Annon temeritas est, audere se potentiſsimi iudicis, ubi de ipsius iusticia agitur, tribunali cōmittere, et respondet se propterea nō sic terreri, ut iudiciū horreat, nihilq; minus se timere, quā ne deus sola sua potētia ipsum opprimat. Habes in uio uersu, Interrogationē Subiectionē & Rationē. Interrogatio est: Nunquid in multitudine roboris cōtenderet mecum? Hoc est num sic opprimit sua potētia, cōtē pro iudicij ordine? Sequitur Subiectio ac responsio. Non, hoc est, absit ut hoc de deo sentiam. Vides non blasphemum Iobum? Subiungitur causa:

Sed uel ueruntamen ipse ponet in me] Vt exponit R. Leni: Per misericordiā suā, ponet in me uirtutē subsistēdi ante maiestātē suā, & psequēdi causam meā. Durior est aliorū uersio, nec ita Hebraicæ ueritati uicīna. Vnde haud mirū, si placidū sermonē ac sp̄ei plenū, cōtētiōsiorē imperiosiorē ac blasphemū reddāt. Veteres Latini post Hieronymū: Nolo multa fortitudine mecum cōtēdat, & ne magnitudinis mole me premat, proponat æquitatem contra me. Ne oterici: Nunquid multa fortitudine cōtendet mecum? Non sic insurgat contra me, proponat æquam rectitudinem secum. Et alij non multo secus. Chaldeus nobiscum sentit, posterius hemistichium, hoc est, subiectionem cum ratione sic reddens: **לא צרם הוא ישויתגרא בי** Non ueruntamen ipse ponet saptrū in me. Quemadmodum in Esther legimus ei copiam loquēdi factam ubi Persarū rex uirga saptri annuit, sic & hoc loco figurate diuinā clementiam insinuat.

7 Ibi rectus disceptat] Ibi in loco iudicij non formidandum iusto. Datur enim recto ac pio loquendi, defendendi, redarguendiq; copia. Affirmat & pro sententia hoc ponit, non dubitans & postulans. Dicit igitur
quum

quum hac spe iusti fruuntur, utiq; & ego absolucndus essem, liberans animam
 a iudicis potentia. Quid in his dictis impium, uel blasphemum? Quare igitur
 tur aliò rapiuntur? Disceptandi enim uel reprehendendi uerbum, fiduciam
 magis sonat quàm impatientiam uel sinistram de deo existimationem. Quod
 si hoc in Iob uellamus, taxetur etià quod Iohannes & alij habent dicentes:
 Si cor nostrum non reprehendit nos fiduciam habemus coram deo. Et quare iu-
 bet Christus ut attollamus capita nostra ad aduentum suum?

8 Si ad anteriora iero] Dicit aliquot uersibus, quod quàm diu uersatur, sup
 terrà hoc se uoto non potiri, & non inuenire solū iudicis. Quo dicto obscurius
 indicat, nondū esse tempus iudicij, & sic Eliphacen confutat, quod ex ala-
 mitatibus & prosperitate huius seculi nondum reuelantur opera hominum
 iusta & iniusta. Non dicit: si iero in cælum, uel infernum, ibi enim iudicia
 dei reuoluant, sed quatuor partes orbis nominat, & sic totum mundum intelli-
 git, & nusquam ibi reperit deum iudicem. Describit autem iuxta Arabiæ
 & Palestinæ situm. Ibi enim Oriens anteriora, Occidens posteriora, Septen-
 trio sinistram, Meridies dexteram occupat. Græcis iterum secus legit, &
 magis ad tempora respiciere uidetur, quàm ad angulos orbis, quæ lectio non
 uideo ut cum pietate Iobi constet, nisi sententiam elidat extraneam.

9 Si ad sinistram in opus eius] Septentrionem sinistram ut dixi uocat,
 & ibi opus dei. Vide enim si ab Arabia ad Septentrionem respicias, ter-
 ras populosissimas, utpote Assyriam, Armeniam, B. sam, Græciam, & Euro-
 pæ magnam partem. Quod si in Meridiem inde spectas, multæ solitudines
 Aphricæ & Aethiopiæ occurrent, proinde ibi occultari deus signanter dicitur,
 & non operari ut ad Septentrionem. Porro, si iero à cōmuni repe-
 tendum à superiori uersu. Et non dicit: Non apprehenditur, ut uertunt,
 sed est ~~וידעו~~ uidebo ab ~~וידעו~~ uidit, non ~~וידעו~~ apprehendit.

10 Quod sciat uiam] Pulchre coheret præcedenti uersui, non uidebo
 illum, id est, non cognoscam illum, quod sciat uiam meam, hoc est, ut iudicem,
 & declaret se approbare uiam meā. Nam aliàs uidit, hoc est, cognouit ubiq;
 ut conditor & deum omnium. Hic autem cōmunis loquendi mos est. Sic do-
 minus ait: Non noui uos qui utiq; impios quos damnat nouit, sed non nouit,
 quos non absoluit, sed condēnat ut alienos à se, Sic & Iob ignorantem deum

diat, & querit ut doceat, non aliam ob causam, quam ut iudicem publicum et non oculum constituit. Sic & de Sodomitis in Genesi diat: Desendit dominus ut uideret ciuitatem ac turrim.

Probat me sicut aurum] Hoc est, ut iudicio dei manifestetur, quod quauis tot tribulationibus, explore ac discutiatur, propter innocentiam tamen meam sic ut aurum excoctum, purus inueniar, ac declarer.

Dei praecepta ut
amplexanda.

- 11 Gressum eius apprehendit] Intellectus horum uersuum planus est, si superioribus iungatur. Sic enim inueniret iudicem, innotesceret, quam obseruans fuerit praeceptorum dei, quomodo pes eius apprehenderit gressum uel uestigium dei, & non superbiorum huius seculi. Hebraeus diat: Pes apprehendit in uestigium. Nos praepositionem commodius omittimus. Ceterum hic uidere licet, qua religione amplexari debeamus praecepta dei. Primum eliganter, et pes apprehendat uestigium dei. Apud deum enim charitas, misericordia, iustitia, illas uirtutes, etiam si natura quodammodo abhorreat, ut optimas eligamus, non quae ratio uel mundus dicat: & ita apprehendamus, ut rem mordicus retinendam & non derelinquendam. Secundo uiam eius seruare deat, parum alioqui est incespisse, nisi & pergas, & sicut apprehendisti retineas. Tercio inutile erit pergere, si subinde euageris, & deflectas nunc ad dextram, deinde ad sinistram, nunc seuerior contempta aequitate, nunc indulgentior neglecta lege.

- 12 Praeceptum labiorum eius] Quarto perscuerandum, & nec in aduersitate a praeceptis eius recedendum. Quinto facienda sunt haec magnostudio, quali scilicet diligentia alij thesauros seruant, & sui corporis aram gerunt. Praeceptum labiorum eius, quidam putant dici legem Moysi, quam & ipse norit. Alij legem naturae quam nihil prohibet hic accipere: est enim illa a labijs eius, id est a summa ueritate cordibus hominum inscripta. Intellego autem sic per eclipsin uerbi: Praeceptum labiorum eius exijt uel datum est. Et non recessi] Alij repetunt seruauit, praecceptum, alij repetunt: Non declinaui a praeccepto, & sic quidem Hebraei literatores. Iudicet lector: Quia enim initium noni uersus est, eiusmodi repetitio, ubi non est iudicium eiusdem assus, non est admodum elegans.

Plusquam solita mea] Hieronymus Graecum, malum interpretem sequutus dicit:

dicitur in sinu meo, non est enim בְּחִסִּי in sinu meo sed בְּחִסִּי à statu
to meo, id est plus quàm mihi statui, & in usum meum quotidie ordinaui, nam
וְעַתָּה etiam morem ac cōsuetudinem significat. Insinuat enim maiorem sibi
eloquiorum dei quæ manifestata sunt, curam esse, quàm cibi corporalis. Hæc
expositio magis quadrat illa Neotericorum, uertentium, ultra quam manda
tum est. Cessat enim quæstio, quare Iob gloriatur se fecisse plus quàm manda
tum. Nihil enim ille tale gloriatur.

- 13 Porro ipse in uno] Alteri obiectioni obuiam it, dicentium, quod deum
non timeant, qui iudicium illius non formidant: & respondet, scita confide
re deo, ut nihilominus timeat, quod etiam superius responderat. Vocatos
in iudicium de nullo non unum respondere posse. Timorē enim hunc cha
ritas & fiducia nō excludunt, imō timor ille charitatem ornat. Dicere igitur
uult. Quoniam scio deum in uno esse, id est, in una sententia perstare, &
non mutabilem sicut mutatur homo, cui nunc hoc, nunc illud placet, & ut
perstat in sententia sua, omnipotēs est, & quicquid uoluerit, facit: nemo enim
uoluntati eius resistere potest, præterea & ego in manu dei sum, potest me
cum agere, sicut figulus cum luto, quare igitur non timerem illum. Itaq; in
hoc uersu & sequentibus quinq; Dicit se non alienum à timore dei. Quis
enim non iure timet eum, quem & angeli reuerentur.

Et anima eius desiderat & facit] Id est, quicquid uult facit:
וְאִנְשָׁא דִּלְהָא דִּלְהָא dictum est.

- 14 Quia perficit id quo] Iterum est hic דָּרַךְ solitum meum, & quod
mihi deputatum. Iam hoc uel ad beneficia, uel flagella referri potest, & cer
tum est de utroq; recte dici, quod id genus multa apud ipsum sint, & dare
fortasse iam olim decreuerit: Vnde prædestinatio eius quoniam immutabi
lis est, nemo sapiens est qui deum non timent. Respicit enim & Iob ad immu
tabile propositum dei: proinde lectio illa magis congruit quàm eorum qui le
gunt. Deus solus est; Nam licet hoc uerū sit, & aliquo modo huc referri que
at, clarius tamen dicitur deum in uno perdurare, quàm ut obscurari hoc di
ctum debuerit. Sed hunc uersum. R. Mose iungit superioribus, qui dicunt
Gressum eius apprehendit &c. cō quod deus adiunget ipsum, ut ultra possit
illa facere, & concedat ei ad hoc necessariam gratiam. Et id genus multa
N 3 cum eo]

euco] Multa enim magna fecit mihi in formatione animæ, & conseruatione eius, ut ille dicit. R. Abrahā refert ad aduersa: quod magis placet, tametsi quia generale dictum est, de prosperis & aduersis capi potest,

15 Propterea à facie eius] Hæc sciens & considerans non solum terreor, sed etiam formido ac contremisco: Causam metus puta. R. Abra. nō quod Iob sibi timeat à peccatis, sed quod is timor debetur sapientiæ ac maiestati diuinæ. R. Mose uero, ne sit in ipso peccatum per quod affigatur:

16 Et deus molliuit cor] Ne essem absq; timore, deus duriciam meā comolliuit, & me satis admonuit, hisce plagis. Omnipotens enim deus me terret, ut licet nihil mihi conscius sim, nihilominus tamen metuum.

17 Quia non sum excisus] Per hoc me terret, quod tantas calamitates mihi intentauit, quod nō sum excisus, id est, mortuus sum, ante faciem tenebrarum, id est, ante quam incidi in has misérias, & quod non caliginem abscondit deus à facie mea, ita ne uiderem eam felix fuisset ante hac ærumnositatem, & tunc forsā habere poteram, utpote non timens deum. Nunc autē sic eruditus in magna fiducia, deum non possum non multum timere.

CAPVT XXIII.

QUARE ab omnipotente non sunt] Et in hoc uersu hallucinantur, tam nostri, quā Hebræi. Hebræi ascribunt Iobo, quod senserit, deum nō curare particulares & mutabiles huius mundi res, & propterea dixerit rogans, quare ab omnipotente nō sūt abscondita tēpora, quasi dicat, uere tēpora, id est, particulares huius mundi causæ à deo negligūtur. Latini ueteres à blasphemia abhorrentes, interrogationem omiserunt, neoterici quidā cum blasphemia eam reddunt. At ego nec interrogatiuā cōmittere, nec blasphemiam hoc loco ascribere san. to ausim, hanc opinor esse mentē. Quare omnipotenti nō sunt abscondita tēpora, id est, Quare deus nunc iudicat sicut nobis amicis meis uidetur. Dicuntur enim deo res esse absconditæ & dicitur longe hinc proficisci, dum nondū iudicat, ut ostendi paulo superius. Hæc expositio magis quadrat. Probat enim deū non esse nunc iudicem, primū quia pij grauius multa hic serant, impij uero licet flagitiosissimi, suauiter & uiuū & moriuntur.

Abconditi deo.
Deum longius
proficisci.

1 Et nescientes] Hoc est, pij qui deum nouerunt, & toto corde amant, & optime

optime sentientes de deo, nequaquā hoc uidēt & cognoscūt dies suos, hoc est, nondū iudicātur. Sic & Paulus d' ē pro iudicio. Et crebro in Prophetis Prope est dies do. xini, iustos igitur hic nō oportebat affligi, sed quis nō uidet quāta patiantur, quomodo igitur hęc affligi, id est, iudicat deus

- 2 Terminos apprehendūt] Enumerat nūc & impiorū flagitia aliqua ad quę deus cōnuere uidetur, & sic illos nōdū iudicat, ut subdit. q. lucē ac iudiciū dei illi maxime fug. āt. Primum inter crimina est, limitū apprehensio, hoc est alienarū hereditatū occupatio, quę limitibus ac terminis distincta sunt. Qui dā uerterūt, terminos abiciūt, qd prohibitiū, Deut. 19. & 27. sic & Græcus ὁσέβει, δ' ὁσέβει ὁ πρὸς τὸν ἄλλοιαν Impij autē terminū transgressi sunt.

Impiorum crimina.

Tyrānorū gra phica descriptio

Gregē rapiunt] Abigei sunt, & pascunt, nihil sibi timentes, & forsā alieno pabulo.

- 3 Asinū pupillorū abigit] Non simpliciter rapiunt, sed rapine addunt magnā immisericordiā, nā & maxime necessaria, & afflictis auferūt. Pupilli enim & uiduę miserales, asini autē inter iumēta uiliora sunt. Et uacca necessarijs usibus seruit, ut illis se miselli alant. Iam immisericordiā est, tam necessariā rem in pignus accipere, quā lex ante noctē iubeat restituere, sed maior iniustitia est, in pignus postulare, si nihil debeatur. Hęc crudelitas nō rara hodie est, ut defunctis maritis, pecus pręstātissimū uiduę, tyrannis pręstent, etiam si nullū pręter unicā uaccam possideant, etiā illa auferitur, licet, siue pupillis mendicandum, siue pereundem sit.

- 4 Detruferūt pauperes] Accedit immisericordię maximus fastus, nam quū expilent misellos, nequaq̃ bonis & placidis uerbis tractant, ac cōsolantur, sed toruo uultu terrent, & ex itinere quo ipsi ambulāt, incedere non sinunt, tantoq̃ fastu ferociūt, ut illorū aspectū & occursum miseri fugant.

- 5 Ecce onagri in desertū] Aggrauat peccatū asiduitas & studiū, q. in unū hoc incumbūt, & quotidie, primo diluculo prędatū pergūt, sicut onagri pastum uadūt, ita illi prędis inuigilāt, ut se & familiā suā pascant, magno cum luxu, unde & obuiatibus nō parcutunt. Solitudinē uocat locū, in quo sibi ac suis de cibis spiciūt: amant autē latrones solitudines, in qbus minus deprehēduntur.

studium & asiduitas peccatū aggrauant.

Solitudo.

- 6 In campo pabulum] Non solum se & suos pascunt, sed etiam pecora. Pabula enim afferunt ex alienis agris demetentes ללל proprie migma est ex feno & auena, accipe pro quolibet pabulo. Duo

hic uerba sunt וְרִקְצִירָא וְרִקְצִירָא alterū רִקְצִירָא prius ad messes pertinet, post-
 terius, ad tardiores fructuum collectiōes, utpote ad uindemias & pomilegia ac
 commodatur, quo indicat illos primos & postremos prouentus rapere. Di-
 cit autem: Vineam impij uindemiant, quod quidam uerterunt: Vineam im-
 pie acquisitam uindemiant. Hebræi autem exponunt, quod impijs tyranni alii
 Lupus lupi alte- rans non come- dit carnem. quando parant, & primum innocentes & bonos depradantur. Vtunturq;
 hac parœmia הוּאֵל לֹא יֹאכַל מִבֶּשֶׂר זֶאֱכָאֵר Lupus non co-
 medet de carne lupi alterius.

7 Nudum pernoctare] Iterum uaria immisericiordiæ genera ponit. Ve-
 stare oportebat nudos, illi etiam male uestitos spoliant. Exaggerat hoc, dum
 et nocte non habent, quo se tegant, & in medio frigore, & in magnis pluuijs,
 8 & nec tegmen à scopulis habent sub quibus bestia nonnunquam dehindun-
 tur, sed nudi nudis petris incumbunt.

9 Rapuerunt ab ubere] Vel cogunt matres ad seruicia, nō tantū tēporis à
 labore relaxantes eis ut lactent infantulos, uel ut alij uertunt: rapuerunt
 מִשֵּׁר אֶל וַאֲסִיתָא pupillum, id est, ab illis quæ parentes deuastati: eliquerūt
 in hereditatem, uel à uasitate, id est, præ nimia rapacitate, ut sic etiam car-
 dem ob auariciam non solum uiduis, sed etiam mendicis pauperrimis ue-
 stes rapiunt in pignus, & nudos amandant, Similem quoq; crudelitatem ex-
 10 ercent, rapientes manipulum, quam multo labore in spicilegio pauperes fr-
 melici comportarunt. Pignora auferunt, licet nudi abire cogantur, & mani-
 pulos licet inopes fame pereant.

11 Inter arcas ipforum] Est & alia tyrannis, quod pauperes coguntur
 laborare diuitibus sicut Pharaon Israhelitas cogebat, proprio sumptu: Et
 sunt tyranni tam duri illis, ut nec permittant de musto silientes bibere, imò
 nō sinunt ad fontes recurrere, licet oleum eis exprimant in trapetis, quod
 est in arcis eorum שִׁרְרָא dicunt Hebræi. Quam immisericiordiā prohi-
 bet lex, nam & os bouis trituantis non est infrenandum.

12 De ciuitate uiri gemunt] Cōplectitur, nūc in summa esse multa alia iniu-
 sticiarū genera, unde uiri in ciuitatibus ingemiscūt, nunc ab usurarijs, nunc
 ab iudicibus iniustis, nūc à tyrannis male uexati. Dicit: Anima occisorū uocife-
 ratur, id est, uox occisorū, uel sanguis occisorū sicut à belis de terra clamat.

Et deus

Et deus non audit orationem illorum, non ponit intelligi in corde, id est, non considerat, hoc est, non iudicat, & fiat perinde ac nesciret.

- 13 Illi sunt inter ofores] Non iudicat illos deus, qui maxime iudicandi, hij enim lucē ac iudiciū fugiūt: Nullus horū tribunal dei requireret, fiat ego. Sūt enim inquit, ofores, uel ut Hebræus dicit rebelles lucis, amatores autem tenebrarum. Timent enim ne opera ipsorum manifestentur. Qui enim male agit ut inquit dominus odit lucem. Quidam lucem exponunt legem, uel deum. Et est Lex quidem Lux, item & deus lux mundi sed in proposito rectius de iudicio intelliges, ut sequentia testibuntur.

Deus. Lex. Iudicium. Lux.

Non agnoscunt uias eius] Intelligo lucis, Latibula magis querunt, quā propatula loca. Ita etiam non sedent in semita eius, scilicet lucis mar. quam is impudentur et gloriose impij sunt, nolunt tamen reprehendi, & hinc est odium mundi in ministros Christi. Iusti autem filij lucis dicuntur, & opera iusta, arma & opera lucis, contra impij filij tenebrarum, & opera mala opera tenebrarum.

- 14 Sub lucem surgit homicida] Aliquot exemplis docet, amatores tenebrarum esse impios & lucem odisse. De homicidis inquit, quod ad lucem surgant, id est, quando oritur lux, prædo occidit, qui nocte contentus fuisset rapina. Surgit ad occidendum. Ideo autem occidit, timet enim ne manifestetur a rapinam passo, & si non esset metus lucis, & iudicij, forsitan non occideret. Fur enim in nocte furatur, & quia se latere putat, & ignotum, non occidit. Vnde & Christus Luc. 22. dicit. Hæc est hora uestra, ludæis se noctu capientibus.

Impij tenebrarum amatores.

- 15 Et oculus adulteri] Vide id ipsum in adultero quare noctem querit, & crepusculum. Nonne & Dauid. Vriā occidit, ut adulterium latere posset. Sic dicit hic. Et in abscondito faciem ponit, hoc est, inuoluit pallio, ne ab alio quo agnoscat.

- 16 Perforat in tenebris] Exemplum & de fure ponit. Is irrumpit in domos noctu, licet die signo quodā notet, ubi noctu insinungere per parietes possit. Et subdit.

Nesciunt lucem] Intellige omnes impij, hoc est, non probant, non amant lucem, sed ut sequitur nihil magis detestantur ac abhorrent. Sed pariter diluculum] Tam grauis illis est lux, et manifestatio ipsorum,

00 ut ipsa

ut ipsa mors. Ita execrantur omnes à quibus agnoscuntur & deprehenduntur. Et quomodo illi iudicium requirerent. Imò mox ut produntur fugam incunt, & omnia relinquunt.

- 18 *Leuis est super faciem*] Hoc est, quia timet prodire in lucem, nauigo fugit, & ita leuis est super aquas. Vel ut. R. Mose: est sicut res leuicula sup aquis quæ cum flumine celeriter defluit.

Maledicetur portio eorum in terra] Id est, à patria sua tanquam maledicta esset fugiunt, uel ut Rabi Abraham: fugiunt per terram desertam, quæ maledicta censetur. Declinant enim à terris frugiferis & fertilibus, & sic quoque non respiciunt ad uiam uincarum, in quibus multi laborant, uel ut alij exponunt festinando, ne proprias quidè uincas olim tã gratas, ut cultæ sint spectant, sed de sola fuga cogitant.

- 19 *Vt terra arida*] Nunc confirmat non esse illis impijs iudicium super terram: nam licet multum peccarint, leuiter tamen & quasi absq; dolore moriuntur. Versum hunc quidam de pœnis infirmi exposuerunt, & propterea impios aiunt, timere iudiciũ, quia aliquando ab ardore diuini iudicij perden di sunt, licet diu feliciter agant. Vetus editio habet. Ad nimium calorem trãseunt ab aquis niuum. Ibi de calore & frigore argutur. Porro hoc uult: *סרי* hoc est terra sticulosa, & *חם* calor solis rapiunt aquas niuis, ut lente transcat, ac euanescat, ita infernus, hoc est, sepulcrũ eos qui peccarunt.

- 20 *Obluiscetur eius misericors*] Pro misericors dicit Hebræus *רחם* quod matricẽ signat, & ad miserationẽ transfertur, id est uir misericordie uel uxor. Suauius inquit, morietur, quã ut ad misericordiã moueat, & adhuc quasi uegeto corpore uermium esca, & illis dulcis erit. Et sic quidè cessabit iniquitas eius, uel uir iniquitatis, ut lignum putre, quod absq; multa uicocidit, nam & impius ille obdormire uidetur.

- 21 *Affligebat sterilem*] Cum admiratione lego hæc, quasi dicat. Nō est mirũ, quod tales uiri impij sic occubunt. Affligebat uxores suas steriles, non miserabantur uiduis, infidiabantur omnibus, & nullis fidem seruabant, et quæ si iusti fuissent mortui sunt.

- 22 *Et prouehabat fortes*] Eæ hij erant, qui sua potẽtia quos uolebāt, ad summos honores promouebant, & paulopost iterũ deieciabāt.

Surgebas

Surgebat] Idem impius qui paulo antea benefecerat, insurgit cōtra exaltatū. Et nō credebatur uitā] Id est, ut fortes periclitaretur de uitā, qui beneficia magna acceperāt. Proinde dabāt illi sublimati munera impio, ut saluifant, et liberetur. Atqui ipius ipse nihilominus respiciebat in uias eorū, id est, querebat occasiones occidēdi, nec fidei nec beneficiorū nec fœderis memor.

24 Et exaltati parū] Si contingat impio occasio ad perdendos eos qui exaltatū, mox tollūt & occidūt, ita ut nō ultra cōpareant, & ad pristinā redeāt egestatem, & sicut omnes alij, cū quibus nō inierat fœdus obloqui nō audēt, sed tacentes porrigunt ceruicem, decollanturq; ut aristæ summitates tantaleuitate. Alij uersum hunc exponunt, de ipsis tyrannis, quod post paruam exaltationē imminuātur, & sicut alij homines sepulcro claudātur, & maturo genere mortis ut aristæ maturæ hinc deccdāt. Atq; ob hoc nō potes discernere inter sortem iustorum & impiorū. Quomodo igitur dices hic iudicare deum.

25 Nunquid non ita est] Colligit. Est igitur ut dixi, iam non esse tempus iudicandi, & eadem fors est iustorum & impiorum. Atq; hæc ueriora sunt quā ut redargui possint.

CAPVT XXV.

1 Et respondit Bildadus ille Suhitas, ac dixit.

Disputationis tertiæ. Oratio tertia, Bildadus tertio loquitur.

2 Nunquid dominum & pavor cum eo, qui facit pacem in sublimibus suis.

3 Nunquid numerus expeditis eius, & super quem non surget lux eius.

4 Et quantum iustificaretur homo cum deo, & quantum mundus erit natus fœminæ.

5 En usq; ad lunam non lucebit, & stellæ non erunt mundæ in oculis eius.

Oo 2 Quanto

- 6 Quanto minus homo uermis, & filius hominis,
uermis rubicundus.

METAPHRASIS HUIUS ORATIONIS.

- 2 **S**Ima iestate diuinam, ut maxime reuerēda est, sancte
reuereris, debes etiam sapientiā, iusticiāq; illā summā
obseruare religiosius. Idem enim qui tam potens est
3 sapiētissimus etiam est. Videre hoc potes in tot an-
gelorū siderumq; millibus, in quibus nihil discors, nihil in-
cultum, nihil tumultuabundū. Omnes illi deo subsunt ac
4 seruiūt, suamq; ab illo lucē se accepisse cū hymnis & gratia-
rū actionibus testātur. Quomodo igitur tu qui fragilis ho-
mo, & ex infirma muliere natus suspicaris, quod in te puni-
5 endo aberret, teq; iustū ac mundū pronūciādo deū iniustū
ac inmundum constituis? Esto autem quod iustus nonnū-
quam patitur, nihil hoc iusticiæ eius præiudicabit. Annō
& in cœlis lunam suam ferre deliquium mox iterum clarā
prodeuntem, & stellarum claritatem aliquantisper à nubiū
caligine intercipi uides, & nemo in hoc deum incusat, quasi
6 indigne cum illis agat. Quid igitur male audit, si hominē
iustum aliquantulo tempore affligat, mox denuo refocillā-
dum, qui tamen non est nisi fragilis & horrorem afferens,
uermis, si recte eius spectes humilitatem.

- 8 Et respondit Bildadus] Breuis est oratio, sed haud facile sensum crues,
nisi ad peculiare Bildadi dogma recurras. Iustum autem deum esse asserbat,
etiam si aliquantisper, hominem in speciem iustum affligat: nam eundem mox.
refocillat, etiam in hoc seculo. Quamuis satis confutatus fuerit, ex his quæ Io-
bus asseuerauerat, iterum tamen eadem nititur fulcire, exemplo lune & side-
rum, quæ & ipsa nonnūquam nobis uidentur obscurari, sine præiudicio sapi-
entiae.

entiæ ac iustitiæ dei, quid mirum igitur si & homini hoc accidat. Primis uersibus sapientiæ ac iusticiam dei in genere uindiciat, postremis duobus addit illas saluas, etiam si quid in creaturis impurius & imperfectius uideatur, hoc est etiam si aliquantisper periclitentur.

² Nunquid dominum & pauor] Nonne inquit, ille qui facit pacem in sublimibus, hoc est, miram sapientiam suam declarat, in tam stabili, tamq; concordis summarum uirtutum ordinis cōditione, is uere metuendæ potestatis est dominus. Pauci ex regalis qui super terram agunt, sine dissidijs gubernant, etiam si ex eodem utero nati si atres sint. In cœlis autem quum sint tot principatus potestates, dominationes, ac throni, summa tamen in omnibus est concordia. Est itē consonantissima in cœlestibus orbibus harmonia, e qua conditoris sapientia deprehenditur, in nulla re aberrantis. Vere maximus dominus & metuendibus, qui ordinem illum inuariabilem, tantis creaturis præscribit ac conseruat, imò non esset omnibus formidabilis nisi & summa suo arbitrio moderaretur. Qui igitur illum timent ut dominum, ipsi quoq; fatebuntur cum multo sapientissimum.

Raro absq; dissidijs res publicæ gubernantur.
In cœlis concordia summa.

³ Nunquid est numerus] Si pauci essent ministri dei, qui ut milites expediti, in omne opus eius quocunq; mittuntur, parati sunt, minus forsitan reluceret eius sapientia, sed non sunt nobis numerabiles eius exercitus. Stellas enim numerare non potes, sicut Abrahamæ dicitur, multo minus angelos alios, de quibus Daniel ait, Millia millium ministrant ei, & decies mille myriades assistunt ei. Ceterū ut sunt illi numero plurimi, ita & obedientissimi, & lucē diuinæ sapientiæ, in se ipsis relucantem habent, deumq; iugibus laudibus glorificant.

⁴ Et quantum iustificaretur] Quid igitur prætexet uel obijciat homo apud deum, quod in aliquo opere aberret deus, ut sic redarguens homo iustus & mundus appareat, sicut tu Iobe tibi uideris, deus autem minus iustus, & sic etiam minus mundus. Profecto si iustus est ac potens in cœlestibus, nequaquam iniustus in his terrenis. Non uult dicere hominem omnino esse contemptibilem apud deum, sed compescere uult iobum suam iusticiam proferentem, & sic ut Bildado uidebatur, in mundicia deo si præferentem. Tacet igitur inquit homo & suam iusticiam, nequaquam diuinæ præferat.

Deus iustus.

⁵ Ecce usq; ad lunam] Tacite obiectioni respondet, & suam sententiam
00 3 roborat.

roborat. Dicere enim posset. Recte nobis caelestia ante oculos poneres, & cū terrenis illis cōferres, si eadē imutabilitas esset in terrenis illisque in caelestibus. Illa suum ordiē seruāt beata, haec nulle casibus obnoxia, siq; deq; ferūtur. Respondet etiā aliquid mutabilitatis in coelo comperiri. Sunt enim eclipses lunae, & abscondūtur stellae, nubiū tegumento ab oculis nostris occultatae. Quae iuxta imperiti uulgi opinionem dicta sunt, Hebraeis ita enarrantibus. Sūnt Phisici, ut lunae lumen occultetur, at qui testantur sacrae literae Eclipsen factam moriente Christo tempore plenilunij, praeter naturae ordinē, proinde tam sol quā luna, ac ceterae stellae, aliquid mutationis admittunt, quantum ad naturam suam attinet, sicubi conditori placet. Imō hoc & de angelis summis dicere licet. Alij uerterunt. Eae ultra luna non lucet & c. Hoc est in comparatione dei tanquam summi luminis praesentia omnia obscuratur, quanto minus homo qui uermis & putredo obscuratur. Indicat autem, non carere ratione etiam si luna aliquantisper amittere uideatur lumen, quod statim reparat, nec idcirco deus aberrat. Vnde consequitur, quod nec in homine errat, qui iuxta corporis sui rationem stellis inferior est, & uermibus comparandus. Est autem mens Bildadi ut supra patuit, quod deus paulopost probatum iustum in hoc mundo sit remuneraturus.

CAPVT XXVI.

ET respondit Iob ac dixit.

Disputationis tertiae. Oratio quarta, Iob nono loquitur.

Quem uiuisti imbecillem? (quem) seruasti
brachium infirmum.
Quantum consilium dedisti insipienti? &
ordinem dei, docto uotum fecisti?

Cui

- 4 Cui annunciaſti uerba: & anima cuius exiuit ex te:
 5 Mortua formatur ſub aquis & uicinis illarum.
 6 Nudus infernus coram eo, & non eſt operimentũ
 7 perditiõni.
 8 Extendit aquilonẽ ſuper inane, ſuſpendit terrã ſuper
 9 nihil.
 10 Ligat aquas in nubibus, & nõ ſcindiť nubes ſub eis.
 11 Tenet uultũ ſolij, expãdit ſuper illud nubem ſuam.
 12 Præcepto terminum dedit cõtra faciem aquarum,
 13 uſq; ad conſummationem diei cum tenebris.
 14 Columnæ cœli contremiſcent, & obſtupeſcent ab in-
 15 crepatione eius
 16 In uirtute ſua ſedat mare, & in intelligẽtia ſua per-
 17 cuſſit fortitudinẽ.
 18 In ſpiritu eius cœli pulchri, formauit manus eius
 19 ſerpentẽ uectẽ.
 20 Ecce hæc partes uiarum eius, & quàm parum, uer-
 21 bum auditum in illis, & tonitruum fortitudinum eius
 22 quis intelliget?

METAPHRASIS HVIVS ORATIONIS.

- 2 **E**tiam tua oratione ieiuina, nullum adiutabis infir-
 3 mũ, nullum ſeruabis inbecillem, nulli inſipienti cõ-
 4 ſules, nulla parum eruditio ſapiẽtiã addes. Arbitra-
 5 ris ne, qđ loquaris homini uerba iſta trutinare neſci-
 6 ent? Erit ne qui ſuere afflictuſ, quẽ cõſolabit ſermo ille tuus.
 Nouimus

Nouimus & nos diuinæ potētiae mira opera, ad consolandū
 hijs quæ à te producta sunt, multo accommodatiora. Age nō
 à summis sed ab infimis ordiamur. Quid uilius, seminum
 5 quæ aut in aquis latent, aut in terris recondita, putredine: &
 quā mirifica & præclara inde educuntur: nōne hinc margarita,
 corallia, aurum, argentum, fruges & innumera: Nihil
 6 enim, uel in abditissimis à deo ita absconditū, ut non pareat
 imperanti. Iam si ex semine mortuo tam grauidæ surgunt a-
 ristæ, & ex putredine prodeunt tā præciosa, neq; nos in mor-
 te spem resurrectionis abijciemus. Neq; terrebit nos etiā si
 7 pulueris nostri semen dispereat ac euascescat, quandoquid-
 em summo omnium opifici, nulla in rebus aut creādis aut
 conseruandis materia opus est. Vnde enim ille, cœlum
 ac terram condidit: Nōne inane est super quod conspi-
 cuum illud nobis aquilonem expandit: nōne inane etiam
 id super quod fundamentum terræ iactum: Maius autem
 nobis fidei incrementum concedit, quod uidemus illum o-
 8 mnia sua opera sic instituisse, ut ex eis magna ad nos redeat
 utilitas. Mirum ut aquas in nubibus tanquam in utre cō-
 stringat, ne simul depluentes diluuiō terram deuastent, &
 iterum solis æstus ferre non ualentibus, ut uelamentum ex
 9 illis throno suo quī cœlum est prætexat. Est & hoc inter
 beneficia eius computandum, quod in salutem nostrā, ma-
 10 ris impetus, præscripto termino perpetuo, refrenat undiq; et
 11 ubi dies longior, & ubi nox productior. Quamuis autē
 interdum terreat ita ut & colūna cœli, mōtes ac terra in quā
 contremiscant, mareq; miris fluctibus intumescat & læuiat.
 12 Eadem tamen potentia tumidum mare tranquillat, & sere-
 nantibus uentis, ornatum cœli conspiciendum exhibet cum
 13 pulcherrimo illo draconis sidere, inter uras duas caudā suā
 interponentis, ut ex hoc benignitatis pignore longe ampli-
 14 ora nobis polliceamur. Sunt enim uisibilia hæc, ineffabilis
 eius

eius potentia & misericordia, tenues quidam sibi ac parua uestigia, tonitrua, certe & plena maiestatis illius summa præconia si proferantur, nequaquam humanæ mentis angustia capere poterit.

1 Et respondit Iob] Refutatur Bildadi sermo, utpote ad consolandum iniunctis. Iobus autem de operibus dei loquitur copiosius, & ita ut multo amplior sit ei a consolationis materia suppetitur. Vnde in metaphrasi anagogicas attexere a Iobus sum, partim quod sic loqui uoluit Iobus, ut ex dictis suis maior quæ ex sermone Bildadi consolatio hauriatur: quod non feret si nuda opera dei sine rationatione spectes: partim quod ipse concludit, illa tenuia esse quæ dicit, insinuans nimirum illa mysteriorum tonitrua in eis recondita, quæ malui in nostram etiam consolationem annotare, quàm licentiosas quorundam sequi allegorias. Porro non conuertit hic sermonem ad deum ut quibusdam placet, nouas hic Iobi blasphemias exaggerantibus. Neq; Bildadum arguit, quasi deo fortissimo, ut infirmo patrocinetur, quod tamen uerisimilius. Sed iuxta Hebræorum enarrationem Bildado loquitur, cuius orationem primis uersibus infusam asserit, & mox etiam ipse dei potentiam ex operibus alijs colligit.

2 Quem inuisti imbecilem?] Hoc est ô Bildade uerba tua, neq; me neq; alium similiter periclitantem iunant ac consolantur. Quid enim consolationis est infirmo, si potèntium robur illis prædicas, sicut tu de angelorum ac siderum potentia, numero, pacis ac lucis narras? Dic potius, ut deus humilia & abiecta exaltet & reparet? Imbecilem & infirmo brachio se dicit, eò quod propter uarias ærumnas, semetipsum ut supra testatus est consolari non poterat, alioqui fortissimus athleta dei erat.

3 Quatum consilium de disti insipienti] Nunquid doctior uel eruditior sermonibus tuis redditus sum, quasi dicat: Minime, iam enim antea noui, quæ tu mihi proponis.

Et ordinem] Ordinem uerti ex Hebræo תַּיְשָׁבֵּת quod etiam supra habuimus. Alij aliter reddiderunt. Sanctes sapientiam, Breuius potentiam, Hieronymus: Prudentiam tuam ostendisti plurimam Græca δὲ ὑμῶν Rabi Abraham, quæ est Thuschia, id est, lex ordinis dei in rebus inferiori-

bus quā docuisti iuxta tuas cogitationes. Dicit autē quod neq; sapientē, neq; insipientem docuit. וְרַבִּי Vnde & Rabini à multitud. ne scientiæ. Verti: Docentur enim & sapientes ut sapientiores euadant.

4 Et anima: uis exiuit] Id est, cuius spiritus ut iterum spiret ex te, id est, per eloquiū doctrinæ tuæ resuscillatus est ac reuixit. Quomodo & de Iacob dicebat Gen. 45.

Operū dei enumerationem cōfirmat.

5 Mortua formantur] Enumerat & ipse opera dei, maiori confirmatione spei. Primum ostendit deum à conditōe rerum, deum, ex nihil & ab ætissimis summa facere. Secundo à dispositione rerum conditarum, docet in omnibus deum utilitatem hominis attendere. Tertio declarat deum aduersa in p: prospera commutare. Quibus locis pusillanimes ac territi mire eriguntur. Et non à summis ināpit, sed ab infimis & contemptissimis, utpote ab his quæ in terra ac aquis iacent corrupta semina, & ut immundæ putredines, & algæ habitæ. Hæc enim רַבִּי, id est, mortua appellantur, & diuina uirtute formantur, tam in aquis quā in uicinis illarum aquarum, id est, campis & montibus. Vnde enim conchilia in quibus uniones, & corallia, Vnde metalla auri & argenti: Vnde è stercore agri sterilitas. Hanc expositionem sequens uersus comprobat.

Infernus & perditio.

6 Nudus infernus coram eo] Infernus & perditio loci infimi dicuntur, in quibus deus operatur, hinc enim metalla eruantur. Dicit igitur, æque format illa deus ac cognoscit, ac ea quæ supra lunam sunt, de quibus tu Bildade philosophatus es. Hic mediocriter exercitatus mentis oculos habens facile resurrectionem sibi promittit, maxime admonitus à Paulo Primæ Corinthiorum decimo quinto: Stulte tu quod seminas non uiuificatur nisi mortuum fuerit, & hoc quod seminas non corpus quod nascatur seminas. Et inf a: Seminatur in corruptione & resurget incorruptibilitate. Ad Romanos quarto: Vocat deus ea quæ non sunt, tanquam sint qui uiuere facit mortuos. Expositio magis mihi arridet, quā ea quæ Rabi Mose ponit iungens superioribus: Numquid uerba tua profunt mortuis, uel sub aqua uel sub terra. Alij pro mortuis uerte, unt: Gigantes, ex parte sequenti Græcum qui sic habet: μέγαντες μεγαλή, σονται ὑπὸ κατωθεν ὕδατος καὶ ὑπὸ γειτόνων αὐτοῦ : Numquid gigantes

Gigantes obſetricum opera producantur ſub ſubtus aquam & uiana eius.
 Brennius Lulherum inuitatus exponit Gigantes, ingentia ate in mari, per quos
 deſcribantur potentes tyranni terre, hi cum ſuis à iudicio dominidolent. Græ
 aſcholia ſpem magis roborant in hunc modū: *μη ἀκκτ κρδπρέντες ἐν τῷ
 κατὰ κλῦσιν γ' ἔγεντες πᾶσι ἀντιβιάζουσιν ἐν τῷ ἀντιβίῳ θεός ἐ
 σεν ὁ μετ' ἐξουσίας καὶ τοῦτο νεκροῦς ἐνίσχισι*: Num conſumpti in di
 luuio gigantes iterum uiuent ſua uirtute. Deus eſt qui cum poteſtate etiam
 mortuos uſat.

- 7 Extendit Aquilonem ſuper] Docet etiam olim deum ex nihili creaſſe cæ
 lum ac terram, nullaq; ſibi ad formationem materia opus. Extendit aquilonē;
 & ſuſpēdit terram, ſuper nihilum. Quoniam orizon aquilonaris nobis uide *Aquilo p cælo.*
 tur, & australis deprimatur, & inde ab aquilone ad meridiem iuxta Ariſtote
 lem longitudo cæli eſt, ſiquidem imaginemur hominem dextra cælum ab ori
 ente in occidentem uoluere, quomodo Poëta de Atlante finxerunt habere
 te caput in aquilone, pedes in meridie, recte igitur per aquilonem cælum
*Vi cælū ſuper ni
 hilū expanſum.*
*Diuina uirtute
 omnia ſacta.*
Inane ſiue uacūū
*In ſeminis utili
 tatē cūctā diſpo
 ſita.*
 ſuſtendit *ἀρχιμῶς* accipimus. Iam quod diat expanſum cælum ſuper nihili, nū
 propterea ponderoſum ſulamento egere uult, ne cadat, ſed naturales uirtutes
 quibus ſuis in locis manent corpora, à diuina uirtute proſaſa ſignificat. Vt
 enim motus uiolentus ab humana poteſtate ita naturalis inclinatio, à diuina
 uirtute quæ naturæ prināpiū prodiit, ut ratio omnibus modis uiuatur, & po
 tentiam dei diſſeat Porro iuxta ſcripturas deo tribuere quàm naturæ inclina
 tione multo ſanctius fuerit. Ingrati Phyſiā quidam, perpetuo opera nū
 di ſpectantes conditorem nunquam agnoſcunt gratias agentes, quaſi ſalict à
 ſe res ſine deo ſint. Quod autem hic inane uel uacuum legis, ſcās iuxta
 uulgi opinionem ſcripturam ſolere loqui, quod ſpaciū illud aëre plenum ua
 cuum uocat, & ſuper hoc eſt cælū & terra, quæ ut ex nihilo prodiderūt ita à
 nulla alia re quàm deo portantur, Philoſophus ſubſtantijs ſeparatis id accē
 ptum ſerret.

Ligat aquas in nubibus] Secundo à diſpoſitione rerum in utilitatem ho
 minis mentē corroborat. Hoc enim uidere licet in aquis quæ ſupra et quæ circa
 nos ſunt. Continet enim deus aquas, dū uapores aſcendētes in nubes cōuertit,

retinetq; donec cœlesti ui sumpta ad fecundandam terram guttatim demittatur. In nostram itaq; salutem ligantur, ne pariter deorsum ruant, & terram ut in diluvio deuascent, sed stillicidijs suis inebrient terram.

- 9 Tenet multum solij] Solium dei cœlum est, vultus eius solij, apsis & ari-
uatura eius, hanc apprehendit & obtegit uelamento nubij, id iterum in nostram
recreationem fit, ne ab aestu solis pereamus, ut sit unus sensus, quamuis quidam
duos sensus sumunt, nempe quod in utilitatem hominis serenet interim
firmamentum, contignetq; ac solidet: nam & hoc **יְהוָה** Hebræis signif. cat,
interim autem nubibus cœlum obducit. Astrologi hinc colligunt, quod per fi-
guram stellarum & uirtutem, istis inferioribus insuat omnis uirtus generatiua
& corruptiua, quam diu mundus stat. Deus uero ut prima causa omnibus
quæ sunt, concedit, ut sint ac moueantur.

- 11 Præcepto terminum dedit] Sic etiam inferiores aquas deus disposuit ne
hominem lederent, dum suis fluminibus multas commoditates afferunt, et ar-
tis limitibus continentur ne effluant, etiam ubi dies productior uel breuior,
hoc est ubiq; Vel ut alij exponunt usq; ad cōsumptionē diei cū tenebris, id est
quandiu sunt lux ac tenebræ. Et alludit ad hoc Genesis primo: Congregentur,
aque quæ sub celo in unū locū & appareat arida. Aquæ iuxta ordinē natura
lē clementorū, undiq; terram obducturæ erant, sed dei beneficio portio terræ
in salutem nostram manet discooperta aquis.

- Columnæ celi contremiscunt] Tertia consolatio ex operibus dei: Quia
commouet terram, et turbat mare increpatione sua, id est, uentis suis: nam ma-
re agitatur ac seuit flantibus uentis, similiter & terra. Dicit Plinius libro se-
cundo: Neq; enim unquam intremiscunt terræ, nisi sopito mari cœloq; ad cō-
tranquillo, ut uolatus autū non pendeant subtracto omni spiritu qui uehit, nec
unquam nisi post uentos cōditos scilicet in uenas & cauernas occulto eius affla-
tu. Neq; aliud est in terra tremor quàm in nube tonitruū, nec hiatus aliud quā
cū fulmē erūpit incluso spiritu luctante, et ad libertatē exire nitente. Columnæ
celi dicuntur, terra ac montes, quibus iuxta puerilem opinionem cœlum in-
cūbere uidetur. R. Slomo dicit alludere ad tempus tonitrus, & tunc ea quæ
sub celo cōtremiscūt, signif. cat aut uult omnigenos motus, & inquietudines
quæ super terrā, quibus deus partim suos exerceat, partim impios flagellat.

11 In uirtute sua sedat] Id est, deus sua potentia serenitatem inducit, & sedat superbos maris fluctus, quos uocat fortitudinem, quam intelligentia percipit ut intelligere & uelle dei summæ potentie esse cognoscatur. Alij uerterunt: Diuisum est mare, quo magis potentia & misericordia dei innotescit, non solum enim mari fluctus suppressit sed etiam transitum præbet, prior expositio simplicior ac melior.

13 In spiritu suo] Id est, non solum turbationem pellit, sed etiam serenitatem & summam amenitatem inducit spiritu suo, id est, uoluntate, uel etiam uento nimirum aquilonari qui sudificus est, ac serenator, ut iterum ornatus ælorum diu ac noctu conspicuus fiat, quem antea prohibuerat, & uidetur serpens uectis, uel ut alij uertunt tortuosus. De serpente hoc, ut inæptas allegorias omittam, uarie tradiderunt. Chaldeus dicit Leuiathan, alij Delphinus & Cetos, qui cælo sereno in mari ludunt, alij Galactiam, alij imaginati sunt esse motum Planetarum in circulis Deficientibus, quasi tortuosus draco esset, quoniam zodiacum interfecit, unde caput & caudam draconis uocant: Sed magis placet esse constellationem Draconis in polo arctico conspicuam, quæ omnium iucundissima est. Videre enim licet, ut ad polum caput & ceruicem monstrat stellis, os, oculos, & aures exprimentibus. Et deinde alij quasi maculis & spiris, depingentibus. Curuat autem se primum & dein circumiens Vrsam minorem, eam cauda sua tanquam uectis interposita, ab Vrsa maiore separat in hanc firè figuram.

Pp

3

Est

Est & alius Draco australis in celo, sed is rarius uidetur. De septentrionale igitur accipi decet. Inde autem colligimus post fluctus huius celsissia gaudia nobis reservari.

- 14- Ecce hec partes uiarum] Hec quauis magna diuinae potestatis indicia sint, quatacūq; tamen iure parua reputabūtur, & uix tenuis sibilus ad ingēs tonitruum: Nihil itaq; tam atrox, quod fides ipsa non tolerare possit, sic se in operibus potentiae dei exercens, maxime adhibito promissionis uerbo.

CAPVT XXVII:

- 1 **E**T addidit Iobes magnificare parabolam suam & dixit.

Sophares nunc iuxta ordinē differere debebat, sed contemptiorē arbitrat̃ Iobem, quā ut eum responso dignetur, id quod subinde faciunt conuicti heretici. Itaq; quā causam suam non stabiliret, Iobes ad omnes sermonem suum uertit, infractus adhuc, illisq; iuramento testatur se quam diu uiuat non subscripturum, accusans eos qui tam temere innocentem accusare, & iudicia sapientiae dei quae imperscrutabilis est inuadere audeant. Deinde alio sermone, asserens exemplum suum, docet nequaquam sic iudicandum hominibus. Magnificare parabolam posui, ubi habet tollere parabolam, uult enim nequaquam ueritatis assertorem, uictum, sed magis fortem ac disertū sub finem, deq; rebus suis eximie loquentum.

Disputationis tertiæ oratio sexta,
Iob decimo loquitur.

- 2 **V**ixit deus qui amouet iudiciū meum, & altifimus qui amaricat animam meam.
- 3 **O**mnī tempore quo habitus meus in me, & spīritus dei in naribus meis.

Si loquen

- 4 Si loquentur labia mea iniquitatē, & lingua mea
si meditabitur dolum.
- 5 (Absit à me, si iustificabo uos donec expirauero
non amouebo simplicitatem meam à me.
- 6 Iusticiam meam apprehendi, & non mollis ero, nō
obiurgabit cor meum super diebus meis.
- 7 Erit sicut impius, hostis meus, & qui insurgit con-
tra me sicut iniquus.
- 8 Quæ enim expectatio hypocritæ si auaritiā se-
ctatur, ubi rapuerit deus animam illius.
- 9 Nunquid clamorem illius audiet deus, quando ue-
nerit super eum tribulatio.
- 10 Nunquid in altissimo oblectabitur, (&) inuocabit
deum in omni tempore.
- 11 Docebo uos (ea quæ) in manu dei, (&) quæ cum
altissimo non cælabo.
- 12 Ecce uos omnes uidistis, & propter quid uanitate
euanescentis & dicentes.
- 13 Hæc est pars impij cum deo, & hæreditas tyranno-
rum (quam) ab altissimo sument.
- 14 Si multiplicati fuerint filij eius, in gladium erunt,
& soboles eius non satiabuntur pane.
- 15 Reliquiæ eius in morte sepebuntur, & uiduæ eius
non plorabunt.
- 16 Si congregarit sicut puluerem argentum, & sicut
lutum

lutum præpararit uestem.

17 Præparabit & iustus induetur, & argentum innocens diuidet.

18 Aedificat sicut araneus domū suam, & sicut umbra culū (quod) fecit custos uineæ.

16 Diues dormiet & non congregabitur, oculos suos aperiet, & nulla erunt.

20 Apprehendent eū sicut aqua terrores, ut nox furabit eum turbo.

21 Sustollet eum uentus & ibit, & in turbine cōmouebit eum de loco suo.

22 Et mittet super eum (plagas) & non parcat, à manu illius fugiens fugiet.

23 Plaudet super eū manibus suis, & sibilabit super eum à loco eius.

CAPVT XXVIII.

1 SAnè est argento egressio, & auro locus (quo) conflant.

2 Ferrum de puluere sumitur & (de) lapide excoquitur æs.

3 Finem posuit (deus) tenebris & omni perfectioni, quam ipse probat, lapidem tenebrarum & umbræ mortis

4 Auxit flumē cōtra accolā, obliuioni datæ sunt (aquæ) à pede, exaltatæ sunt plusquā homo, motæ sunt.

Qq

Terra

- 5 Terra è qua exit panis, etiam sub ipsa conuersio est
sicut ignis.
- 6 Locus Sapphiro lapides suis, & pulueres auri habens (fit)
- 7 Semita quã nescit uolucris, & non aspexit eam oculus uulturis.
- 8 Non calcauerunt eam filij leonis, & nõ iuit in ea leo.
- 9 In filicem misit (deus) manum suam, conuertit à radice montes.
- 10 In petris flumina excidit, & omne preciosum uidit oculus eius.
- 11 A confusione fluctuum flumina ligauit, & absconditum exire faciet in lucem.
- 12 Sapientia autem unde inuenietur; & ubi locus intelligentiæ:
- 13 Nescit homo æstimationem eius, & non inuenietur in terra uiuentium.
- 14 Abyssus dixit non in me est, & mari dixit non est mecum.
- 15 Non dabitur aurum thesauri pro ea, & nõ ponderabitur argentum in permutatione eius.
- 16 Nõ æstimabitur cum massa auri, Ophir cum Onyce precioso & Sapphiro.
- 17 Non æstimabilem facient eam aurum & Cristallus; & (non) permutatio eius cum uase aureo.

Coral

- 18 Corallia & Gabis non commemorabitur, & preciosa sapientia plus quam uniones.
- 19 Non æstimabilem faciet eam Smaragdus Aethiopia, cum massa anri puri non æstimabitur.
- 20 Sapientia autem unde ueniet, & ubi nam locus intelligentia.
- 21 Et occultata est ab oculis omnis uiuentis, & à uolucres cæli abscondita est.
- 22 Perditio & mors dixerunt, auribus nostris audiui mus famam eius.
- 23 Deus intelligit uiam eius, & ipse scit locum eius.
- 24 Quia ipse ad fines terræ aspicit, sub omne cælum uidet.
- 25 Vt faciat uento pondus & aquas ponderet in mensura.
- 26 Dum facit ipse pluuiæ legem, & uiam choruscationi (&) tonitruis.
- 27 Tunc uidit & scripsit eam, præparauit eam, & etiã probauit eam.
- 28 Et dixit homini: Ecce timor domini est sapientia, & declinare à malo intelligentia.

METAPRASIS HUIUS ORATIONIS.

Igitur per deum illū uiuentem ac altissimū, cui nondum
 placuit innocentiam meam, aperto iudicio reuelare, tam-
 2 et si animam meam multiphariam affligat, iuro sancte,
 quo ad uiuero & his armis fruar. Nūquam me iniqua &
 3 dolosa uestre sententia, qua me ut impium condemnatis, &
 4 in hoc seculo iustorum remunerationem ponitis, subscriptu-
 rum, assensurū ue uel lingua uel labijs. Procul à me absit
 ut amplexer quā uos dicitis quoad uiuero. Hactenus hone-
 5 stius uixi, quā ut adulando aliorū male dicta iusta cēfuerim.
 Et ab his moribus meis recedā minime; Seruabo em̄ deptā
 6 semel simplicitatē, & conscientia uitaeq; mea maculas inuri
 non sinā, unde postea cor meū moriscās mihi ipsi onerosus
 sim, quod tam male instiuerim uitā. Quin potius ut plane in
 7 deū impios, & in homines iniustos auersabor omnes qui mi-
 hi in hoc aduersant, & his quā à me sancte asserta sunt refra-
 gātur. Satiū em̄ hoc mihi fuerit, quā cum eis hostē dei con-
 stitui, & tandē eternis adiudicare supplicijs. Quid em̄ certū
 8 us, quā id genus impios hypocritas, qui auaritiā magis
 quā iusticiā sectant, ubi ex hac uita per deū exacti fuerit
 9 uniuersa spe simul destitui, imò etiam si in hoc seculo obru-
 erint illos afflictiones, frustra ad deū clamabunt, quāquidē
 nō toto corde ad deū conuertunt, neq; in illo fiduciam bea-
 10 titudinē ue suā collocant, sed paulisper dūtaxat, dū affligū-
 tur obsequiolo ficto eū sibi demereri & propitium reddere
 student. Atqui ego certius quiddam de diuinorū iudicio-
 11 rū sapientia, iustorumq; remuneratione, habeo quod dicam,
 & docebo, tam pspicue, ut omnes uos uisuri sitis me indubi-
 12 tata ptulisse. Neq; superflua erit admonitio mea, qua multū
 egeris, qui tot uana perpetuo nobis inculcare nō desinitis dū
 13 in hunc modū sermocinamini, nimirū meam calamitatem
 cauillātes, et dicitis. In hac statim uita, deus iustus iudex, im-
 pīs

14 pijs ac tyrannis, hanc suam portionem & hereditatem di-
 metit; nempe, si numerosa sobole stipati fuerint, illā gladio
 fameq; interimar, & si quæ reliq; supfuerūt, eas peste absu-
 15 mar, nec matrū, nec uxorū lacrymis deplorandas, nec hono-
 16 rificis sepulturis honestandas. Sin immensam aurī, argētīq;
 17 uim cōportarint, & fastidiosam uestimentoū copiam con-
 18 gesserint, ipsis quidem labor erit in parādīs illis: futurū autē
 19 ut alijs, iusti scilicet hisce uestibus induātur, & innocentes in
 20 usum suum pecunias multo sudore collectas distribuāt. Si
 21 militer licet maximis sumptibus, ac sollicitudinibus prator-
 22 ria sibi extruxerūt, breuī tamen omissuri sunt ea, & nō diu-
 tius fruuntur eis, quā araneus tela sua, aut uinearum custos,
 umbraculo quod tumultuario construxit. Nec longāui-
 erunt, nec leniore morbo hinc migrabūt, sed ante diem de-
 cumbent, relinquendi ab amicis & facultatibus suis, tūc in-
 uadent eos, lōge atrocissimi terrores, & latalis ægritudinis
 infestabunt impetus, mox à ualidissimo mortis uento cui
 resistere non poterūt, à loco suo abripiētes, uapulantes pla-
 gis & doloribus plurimis, ut uelint nolint quā citissime hinc
 fugere cogantur. Deridentibus interim & exhibantibus
 eos mortalibus cunctis, qui pauloantea tam gloriosos &
 superbos cognorant. Et hæc quidem uos iudicatis, non at-
 tendentes multos impios plurimis pijs in hac uita felicius
 ac tranquillius etiam in ultimam senectam usq; agere.

CAPVT XXVIII.

1 **A**T ego nunc quamdiu uiuimus, iudicia dei abscon-
 ditissima esse asseuerarim, nihilq; illis esse abstrusius.
 2 Nam licet in terra & aquis lateant multa, nō tamē ita latēt,
 quā hominibus interdū manifestent, p̄dente ea, aut homi-
 num industria, aut temporū accessione; Diuina autē non sic
 indagabilia sunt. Metallī scrutatorū & aurifabrōrū opera,
 argentū & aurū quæ in terræ uisceribus sordida claudebant,
 Qq 3 effodiuntur

3 effodiunt & mundant. Sic ferrū acies, ex luto & lapidibus
erunt hominū studia: sic quæ in profundissimis iacēt te-
nebris, deo cunctis finem ponēte, ac nullū infinitū cōstitu-
4 ente, prodeūt ac probant. Ipsum quoq; tempus multa sub
hominū oculos profert, unde toties camporū facies mutari
5 uidemus, ut ubi nunc aqua est, post aliquot annos fertilis
futurus est ager, & ubi nunc ager ferax frugū, compariturū
sit solū sulphure foetens, uel ignē exhalans, & ubi nūc mon-
6 tes & uastæ solitudines, aliquatīs post hæc seculis, uidebunt
horti ac planicies: recedente autē uel aquarū, uel soli sup̄fi-
7 cie, plurima conspicua erunt. Harena em̄ & nudati montes,
sapphiros & ramenta auri ostendent. Et quædā tam auia, &
8 semota sunt deserta, ut etiā ignota sint bestiis rapacibus, ac
uolucris solitudinē quærentibus, in illis erumpant interdū
9 flumina, quæ & uberrimos agros cū miris prouentibus effici-
10 unt, & iterū siccant flumina, & alui sui thesauros nō am-
11 plius occultant. At non ut corporalia ista, ita & diuinā
sapientiam inuenire licet, ut iudicare de illius operibus pos-
12 sis. Dic em̄ ubi gentium illā inuenies, quo in loco requies,
13 quum sese nondū reuelet: nullo precio appreciabilis est, &
quādiu hic uiuitur, p̄fecte non possidet. Si ad abyssos in-
14 fimas & trans mare p̄fiscaris, aurūq; multū obtuleris, ut tibi
demonstret, respondebūt tibi. Quid in illam nobiscum
15 quaris, nō hoc se loco demonstrabilē esse uult, frustra aurū
16 ex thesauris offers, frustra argentū in cōmutationē pendis,
17 frustra massas auri Indici, Onychinos & sapphiros, cristalli-
na, & aurea uasa cōmonstras, frustra Corallia & Gabes ac
18 margaritas cōmemoras; nam licet hæc preciosa sint, ac rara
multo tñ rarior ac p̄ciosior est sapientia, etiā si adiudicas illis
19 Topazios & Smaragdos Aethiopicos cū maximo auri pon-
20 dere, nihil numeraueris. Et qd facietis? ubi nā inuenietis,
unde p̄dabit, Nemo mortalī illā oculis uidit, ut demōstret,
etiam

22 etiā si sursum in celū si possibile esset cū uolucris uolasset,
 & angelis se annumerasset. Quare mortē ac infernū, id est,
 eos qui olim hinc migrarūt, qd respondebūt aliud, quā fate
 ri se ignorantia suā, & se quoq; ex fama plurima audiuisse
 23 de illa, sibi uero in aspectū fuisse, Deo autē soli notam. Nobis
 mortalibus pauca admodū scire datū, deū nihil latet, q uno
 24 obtutu oēs fines terrā, & quicqd sub celo est aspicit. Quid
 25 uentis leuius, & qs nouit unde, uel q flent, at deus illorū pō
 dus etiā pbat, & aquarū stillicidia numerat, ut in mensura
 sua dent pluuiā, choruscationesq; & tonitrua in hoc mode
 26 ratur. Ex qua re leuicula, quāta in alijs eius maiestas cogitā
 da licet animaduertere. Neq; noua & hesternā est hāc diui
 na sapiētia, sed ante oīa secula deo familiaris fuit, qui oīa tūc
 27 probe cognouit, in libro suo descripsit, omnibusq; modis
 q; iuste sūt exactissime expēdit, atq; adeo noluit hoīes ē ter
 28 ra genitū sublimius quā par est scire, & curiosius altiora se
 indagare, sed cōtentus sit ille hac sapiētia, ut deū ac iudicia
 ei, reuerēat, & i hoc prudētē ac intelligētē declarat, ut à ma
 lorecedat, quē & uos si feceritis, nō ita me insectabimini.

2 Viuit deus] Ab iuramēto & deuotione exorditur, quo magis seria &
 augusta sit oratio, ualdeq; aduersariorum detestatur, quasi illis assentiri, sit
 grauissime periclitari. Est autē modus iurādi fr̄quentissimus in scripturis, &
 inde sanctos nō abhorre a iuramētis cōtra Catabaptistas nostros. Neq; est
 cōtra illud Math. 5. Ne oimino iuretis. Implere nos uult Christus legē, quā
 uere impletur, si cor absq; hypocrisi fuerit, & ueritatis amātissimū, quē admo
 dum & irā fōmit ē cordibus eradens, sincerā cōmendabat charitatē. Pha
 risaei sanē alieni à ueritate & fide erāt, neq; in eis erat, est, & nō. Alioqui cer
 tū est nō esse simpliciter malū nomē dei nōiare ac inuocari, nihil enī eius glo
 riā praeiudicat, imō ad gloriā eius facit si cū iusticia & iudicio in testimoniū
 ueritatis pferatur. Iam hic iobo maxia cura erat uindicāda gloria dei, quā
 periclitaretur, si nō esset aliud iudiciū q in hoc mūdo. Signāter addit: Viuit
 dominus q nō amouet, ut testetur q timeat deū, q. n. iā grauissimā dei manū
 experiebatur

experiebatur, & cuius anima sic affligebatur, quare abiecto timore peieraret. Ita autem dicitur amouere iudiciū, non quod sit iniustus, sed quod non reuelat quale sit iudicium, dum habetur afflictus pro inimico dei, qui tamen amicus.

- 3 Omm tempore, quo] Iunge sequenti uersum, ut sit ipsum quod iuramento affirmet: Dicere uult: Si unquā quamdiu uixero, loquar iniquitatem &c. periphrasis est uitæ, sine flatu & halitu non uiuimus: flatum autem uitalem, spiritum dei uocat, a deo inspiratū Adæ, & hominibus datum. Colligere quidā hic uoluerunt triadis mysteriū, sed prodesset summa sacramenta certissimis ac firmissimis scripturæ testimonijs asseuerare, ne exteris ludibrio exponamur, רי ab initio huius uersus, quod Græci reddunt ὅτι, & Latini nonnunquā quod commode omitti potest.

- 4 Si loquentur labia] Hoc est, si recantaro & secus docuero quā antea uobis subscribendo: hoc enim foret loqui dolum & iniquitatem, id est, mentiri. Hac autem contentione seipsum roborati ne a recta uia declinet, ne uel his impugnantibus crucem abiciat.

Absit à me] Heb. non simpliciter dicit, sed absit, ut res pollutissima, & imitū mihi sit, sicquē detestationē repetit: Si uos iustificet, id est, uos talia dicētes.

- 5 Non amouebo simplicitatē] Non sunt hæc & sequentia hypocritarum more dicta, qui sibiipsis multū tribuunt. Neque ualet hic locus pro asserenda nostra iusticia, uindicandisquē lib. arbitrij uiribus in præiudiciū gratiæ. Neque enim illa possibilitatis humanæ sunt, nisi spiritu dei agamur. Contendit autem Iob ut peruersum iudiciū aduersariorū cōdemnet. Pro simplicitate alij perfictionē reddunt, quos non ualde taxo, ut supra dixi.

- 6 Iusticiā meam apprehēdi] Id est, pertinacissimo mentis proposito sectatus sum, fortiter cepi, Non ero mollis, id est, non ero remissus, neque sinā uires meas imminui. Et opus in tanto agone gratia quæ robur suppetit.

- 7 Non obiurgabit cor meū] Hoc est, non sinam, ut male mihi conscius fiam. Alij in præterito exponunt. Videtur magis apposite in futuro, ut Heb. habet רחמך quod plus est quā reprehēdet. De minoribus enim quis reprehenditur, de quibus tamen non obiurgatur iure: Est & infirmitas nostra inexcusabilis, tametsi propterea obiurgabilis non sit.

Supr dicbus meis] Scilicet male collocatis.

Erit sicut

7 Erit sicut impius hostis] In hac causa inquit: mihi aduersari non parum fuerit: est enim pietati & iustitiæ ipsi aduersari. Adungere autem & credere talibus, nequaquam modestiæ uel humilitatis fuerit, sed contemptus pietatis. Veritatis confessio, propter auaritiâs non omittitur. In alijs palmâ habeat humanitas, modo ueritati cedat. Quæ uera charitas est, cõgudet ueritati. Hostem & insurgentem in se, uocat contradicentem sibi, etiam si alias amicum se simulet. Græcus etiam poenæ meminit, quasi dicat. Absit ut talibus cõmunicem quibus tanta poena debetur, ne etiam ipse poenæ fiam reus: dicit enim ὁ μὴ δὲ ἀλλὰ ἐλυσσεν οἱ ἐχθροὺς ὡς περ κατὰ πόλιν τῶν ἀσέλγῶν καὶ οἱ ἐπ' ἐμὲ οἱ ἐπ' αὐτῶν ἀμεινοὶ ὡς περ ἡ ἀπὸ δαίμωνος τυραννίῃ. Veruntamen sint inimici mei sicut subuersio impiorum, & qui insurgunt contra me sicut interitus tyrannorum. Viderint igitur qui humano metu à ueritate desciscunt, quantum periclitentur, & quibus morem gerant, nempe hostibus nō amicis, ijsq; perniciosissimis, etiam si parentes, si fratres, ac necessarij sint.

8 Quæ enim expectatio] Addit quanta poena sit eorum qui aliud ore protestentur, aliud edocti, quos recte dixeris hypocritas, & eiusmodi omnes auariciam sectantur: nam licet non expectent pecunias ab ijs quibus adulantur, expectant tamen fauorem. Accipiunt autem illi hic mercedē suam, à deo nihil expectant, quem tam parui faciunt, ut homines ei præferre non dubitent. Vbi igitur à deo sublatus fuerit spiritus eorum, quæ nam illorum spes? nulla utiq;. Pro rapuerit animam, quidam uertunt requiescere fecerit, uel fortunauerit animam, sed mecum faciunt Rabi Mose & Abenezra. Est enim hic הוּא deductum à הוּא quod exuere & extrahere significat, quemadmodum à pedibus calcei, & à gladio uagina. Sic & alibi à corpore tanquam ab ergastulo educitur anima, & iterum tanquam expoliatur ueste. Qua ratione, humani spiritus ingenium, aliquanto felicius cognoscitur, quàm si Aristotelici εὐτελέχεια actum solum definiat organici corporis. Rapta autem anima hypocritæ quæ deum sateri coram hominibus crubuit ad iudiciū, quid respondēbit? quid sperabit? quid expectabit? Et non so'um post hanc uitam, sed etiā nūm quando periclitatur, non habet hypocrita, quo se conuertat, & si frustra Rr deū implorabit.

Aueritate non
declinandum.

Auariciam se-
clantur hypocrī-
tæ.

deum implorabit, in quem nullam spem posuit : non enim exaudiet deus eum, qui non uero pectore & cum fiducia, quam oblationem uocat, orauit, quique non orat, ut deo det gloriam, sed solum eo spectat, ut à presente molestia eripatur, creptus autem iterum peccet, & mundanis se oblectet, contemptis celestibus. Hæc peculiararia hypocrisis sunt, bene igitur à tam perniciosa consuetudine abhorret, qui simplex & rectus erat.

- 11 Doceo uos ea quæ] Confortatus secum, ad docendum illos aggreditur. Primum promittens de quibus nam docturus sit, nempe de sapientia et iudicijs dei. Hæc enim sunt ea, quæ in manu dei & cum altissimo, quia ea non
12 pro hominum opinione, sed pro suo arbitrio dispensat. Et non abscondam, id est, libere dicam, non partem proferens, partem abscondens. Liat uos uidetis ipsi remita se habere, quod impiorum quidam etiam in hoc seculo iugi prosperitate fiuntur, tamen si hæc uaniloquia conualatis, vel sic expone. Tam aperta dicam, ut negare non possitis. Quid autem si sic exponas. Vos omnes uidetis, id est, omnes uultis esse uidentes, ac Propheta, & nihilominus tam uana docetis.
- 13 Hæc est pars hominis impij] Ab hoc uersu usque ad finem huius capituli recitat quæ illi uane docent, negantes prosperitatem impijs in hoc seculo usque sub finem uite concedi. Et sic principio opinionem eorum reiectaneam ponit, quam statuebant esse à diuina sapientia, & alioqui iusticiam dei non subsistere censebant. Itaque non sunt hæc ex mente lobi dicta, ut testatur Rabi Mose Neruam. Quod nisi obseruatis non inuenies germanam huius loci expositionem. Non est autem rarum scripturæ interficere aduersariorum uoces. Illi enim future uite rationem non habentes, ad sola præsentia spectabant, & propterea iudicabant, ut iusticia dei seruetur, necesse sit tyrannos & impios, hisce pœnis, quas portionem & hereditatem eorum uocat, in hoc mundo flagellari.

- 14 si multiplicati fuerint] Quinq; ponit, in quibus impiorum beatitudo
Quibus potissimum hic potissimum admirabilis est, nempe in filiorum multitudine, in opum abundantia, in bona corporis ualitudine, in ædificiorum magnificencia, et nominis celebritate. Hæc tamen omnia externa bona sunt, & uere beatum rededere nequeunt, etiam si simul adsint omnia, quod etiã sepe accidit. Illi autem
arguunt.

arguunt quasi filij impiorum, morte pereant præpropera, uel gladio in bello, aut à iudice ob flagitia trucidandi, uel non satiandi pani, id est conficiendi famæ, uel si qui gladio & fame non intereant per dend i morte, id est, peste, et sic absq; honore sepeliendi, ita ut ab uxoribus suis uiduis non deplorcantur, uel quod ab eis non multum diligantur, uel quod non tam crudeli morte migrarent, ut hij quos gladius uel pestis absorbit. Palam autem est hoc nō de omnium impiorum posteritate uere dici.

- 16 Si congregari] Negant & diuitias licet grandes corrascrint, impijs Impij diuitias eō
duraturas, sed à bonis & innocentibus dispensandas. Et uide quā oppositè, gregat. Pij utā-
impij tribuit congregationem & præparationem, quæ non sine labore con-
tetur & dissoluantur
- 17 tingunt, comparatq; argemum & uestes eorum luto, cuius scilicet nullus est
usus. Iustis uero & innocentibus, usum et dispensationem, uti impij nihil præ-
ter laborem reportent. Porro est etiam uidere liberales impios, & diuitia-
rum usu haberi felices.
- 18 AEdificauit sicut aranea] Eadem sollicitudo uana, impij est in cōstruēdis
palacijs: sicut enim araneus sese euiscerat telam suam conficiens, quæ tamen
breui momento dissipatur, ita impius magnis sumptibus ædificat, uel breui de-
struenda, uel ab ipso paulopost non inhabitanda, sicut etiam umbraculum qd'
tumultuaria opera fecit uinearum cultus, breui uindemiæ tempore exacto, in-
habitorem non habet. At non semper deus impios ita iudicat; occupant
enim arces inexpugnabiles multis sæpe seculis. Diues iacebit. Negant impijs
- 19 etiā longioris æui incolumitatē, ac leuiorē mortem, quod etiā ipsum nemo sa-
tis circūspectus, constanter uerum affirmabit, licet non unquā cūeniat, idem ta-
men & pjs accidit. Obijciunt illi Diues impius scilicet iacebit, & decumbet
nec congregabitur, id est non curabitur à filiis, nec sepelietur cum patribus.
Ita Esa' æ quinquagesimo secundo. Vñ i misericordiæ colliguntur. Et tunc tan-
dem aperiens suos oculos, quos hactenus peccatum clauserat, uidet omnia ne-
na esse, scq; ab omnibus institui.

- 20 Apprehendent eum sicut] Tunc terrores mortis sicut aqua
diluij apprehendent eum, & conscientiam grauissimæ mortis concucient,
iam in iudicio dei manifestandam. Eandem uolentiam signat in nocturna
turbine, quæ uiolenter aufert ac subducit. Vnde & in sequenti uersu dicit.

Ventus suscitauit eum, est enim Hebraeis **רוח** ille omnium uehementissimus & maxime sians, nec sinet ultra hic uiuere. Sunt qui hunc uersum referant ad uolentiam mortem, ut si à lictore ducatur, qui multis plagis accelerare facit: at non opus est glossare hoc. Morbi enim uolentie metaphoricæ hæc bene ascribuntur.

- 23 Plaudet super eum] Impij etiam gloria peribit, ignominiosus enim erit quem omnis obseruabat. Veruntamen etiam hoc non est perpetuum, fit enim sæpe, ut hypocritæ pro sanctis colamur. Proinde omnia hæc dicta sunt ex aduersariorum ore, in sequenti autem capite suam sententiam ponit.

CAPVT XXVIII.

Omnia quæ in terra aut aqua uiuent, uel humana industria, uel tempore manifestantur.

Sane est argenio egressio] Duo diat in hoc capite. Primum, quod omnia quæ in terris & aqua latet, aut humana industria, aut temporum successu manifestari permittit deus. Secundum, quod diuina sapientia nullo modo sit perscrutabilis uel apprehendibilis, sed soli deo nota, proinde sapientia hominis est timere deum, & arcana eius non indagare. Principio igitur uidemus quomodo ex abditis terræ uenis, hominum industria eruit aurum et argentum, cõflat, purgat. Idẽ uidemus in ferro et ære ex puluere & lapidibus mineralibus fieri. Hæc quidem admirabilia sunt, sed nõ similiter succedit, si diuinæ sapientie arcana perscrutari conitumur.

- 3 Finem posuit tenebris] Hoc est, non enim infinitum deus facit, & ad tenebras ac ad consummationem, ac finem pertingit potest, & probant ipse consummationem, lapidem tenebrarum, & umbræ mortis, id est, abditissimos lapides, qui in fundamento terræ sunt, ipse nouit, ac probabiles facit, & sunt qui tales producant. Græcus sic legit **τάξιν ἔθετο σκοτεινὰ καὶ τῶν πέντας αὐτοῦ ἐξ ἐκρινέσθαι λίθος σκοτεινὸν καὶ σκία θανάτου**. Ordinem posuit tenebris, & omnem terminum ipse scrutatur, lapis tenebra et umbra mortis. Vbi annotant, **ἐν πᾶσι τὰ ξιν δὲ δὴ κεκεῖν ὁ θεὸς μὴ μόνον τοῖς μεγάλαις ποιήμασι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔντελεσι, καὶ τῶν αὐτοῦ ἀφόρισεν ταῦτοις ὅθεν ἡ τούτων προαγγελία ἐστὶ καὶ γένεσις, καὶ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν**.

ρον κτλ. τὴν διαβολὴν σοφώτατος ἐργάσατο καὶ γίνεται τοῦ
 των περίληψις τε καὶ ἀνθοφαίρεσι καὶ τῷ ἀνισότητος ἰσότητος.

In omnibus ordinem dedit deus non solum magnis creaturis, sed etiam in uilioribus et loca segregauit eis. Vnde eorum productio esset ac generatio, et noctis dieiq; successione sapientissime effecit, et fit horum permutatio ac uicissitudo et inæqualitatis æqualitas. Et addunt.

Εἰπὼν πᾶσι πῶς ἔρασ
 αὐτοῦ ἐξεκρεβάτῃται ἐπ' αἰῶνι καὶ αὐτὴν τὴν ἐν βύθῳ σκοτίζῃ καὶ
 κροῦτομενον λίθον καὶ τὴν τοῦ θανάτου σκίαν ὅτι πάντα εἰς ὅσον ἐξε
 ταῖς. Vt dixit omnem terminum ipse scrutatur addit, quod et ipsas quæ
 in abyſſo tenebras et latentem lapidē et mortis umbram, qui omnia nouit ex
 quirat. Hæc quidem ille. Sed simpliciter sic expone. Deus posuit lapidem tenebrarum
 et umbræ mortis, id est, abditissimos lapides, finem tenebris et
 perfectioni, id est, in fundamentis, quam tamen perfectionem, etiam ipse pro
 bat et probabilem facit.

4. Auxit flumen contra acrolam] Dicit nunc quomodo illa arcana reuelantur. Solent enim incrementa flumina in uicinas declinare ripas, suo aluoc relicto, ubi tunc multa reuelantur, quæ antea fuerunt incognita. Quod dum fit, peregrino et acrole fluminis, molestum est. Et addit in plurali, nunc obliuioni dati sunt à pede, id est, nunc uadabiles sunt, et ob siccitatem transiri possent pede non tincto, nunc iterum exaltantur ultra quàm ut ab homine possint transiri. qua uicissitudine multa reuelari contingit.

5. Terra è qua exit] Id est, etiam sub ipsa terra frugifera ex qua exit siumentum, et cibus, latet sulphur et est longe alia terra, estq; conuersio sicut ignis: Vnde deſſa altius terra, reuelatur, non unquam terra saligna uel sulphurea, quæ non est sine igne.

7. Locus Sapphirum] Iunge tres uersus. Sæpe montes in quibus emittitur sapphirus et lapides eius preciosi, aurumq; multum, conuertitur in semetā, ita de solatam, ut nec à bestiis maxime solitudinem amantibus calatur, in accessaq; sit uolucris et feris.

8. In silicem misit deus] Et inde iterum aliam mutatio ē manu et potētia dei, montes transferuntur ac dissiliūt, erūpūntq; ex eis flumina, quæ uici-

Rr 3 nos campos:

10 nos campos irrigant & frugiferos faciunt. Et sic iterum multa reuelatur quæ
 11 multo tempore latuerant. Idem autem deus iterum flumina cohibet à suis flu-
 ctibus, ut abscondita prodantur.

12 Sapientia autem unde] Hæc altera pars est huius capituli, qua asserit
 diuinam sapientiam, minime indagabilem homini. Nulla peregrinatione ad
 illam peruenies, nullis thesauris emere poteris. Res corporales quantæcunq;
 sunt alicubi reperiuntur. Sapientia alterius rationis fuerit, illius nec locū nec
 precium indagabis. Frustra proficisceris ad Bragmanas, ad Athenas, ad Hie-
 rosolymitas etiā si mare traicias, & abyssū ingrediaris, cœlū nō mētē muta-
 bis. Neq; gymnasia, neq; curiæ, neq; tēpla, neq; monasteria, neq; stiliæ sapienti-
 orē reddent. Inter Sapientiā et intelligentiā hoc interest. Sapientes sunt, qui
 iam edocti sunt. Intelligentes qui capiūt quod edocēturi, & docibiles sunt.

13 Non inuenietur in terra] Terra uiuentium presens seculū est, ut Esa.
 Terra uiuentiū. quinquagesimotertio. Abscessus est à terra uiuentium. Psal. centesimo decimo
 Sapientia pretio quarto. Placbo domino in regione uiuorum: Et uicesimo sexto. Credo uidere
 non emittit. bona domini in terra uiuentium. Vnde etiam Exo. 33. Nō uidebit me homo et
 uiuet. De iudicijs uero dei, apud Rhomanos legimus. O altitudo diuitiarum
 sapientiæ & scientiæ dei, quā incōprehensibilia iudicia eius, & imperuesti-
 gabiles uie eius. Quis cognouit sensum domini. Et 1. Corin. 13. Videmus nunc
 per speculum in enigmate etiam accepto spiritu, tunc autem facie ad faciem.

Abyssus dixit] Prosopopeæ sunt sermonem mire exornantes: ut nec in
 terra nec in mari dicatur inueniri.

15 Non dabitur aurum] Ut ostendat sapientiam nullo precio uenalem: do-
 nū enim dei est, imò ipse deus, multa auri gemmarūq; nomina cōgerit, quibus
 homines omnia parari putāt. Auri quinq; nomina habes רבב generale no-
 men est auri, בתם massas auri significat אנפיר ex India uel Ophir,
 Auri nomina. alij obrizum aurū dicunt. פז, aurū purum, סגור aurū recōditū, quod
 in thesauro absconditū Inter gēmas ponit שהם, onyx, gemmā uolūt, quæ
 humani unguis speciē refert. Est autem onyx marmor apud Plinium lib. 3. 6.
 capite 7. ספיר Sapphirū dicunt aerij coloris aureis punctis collucentē,
 ונובית Cristallum à transparente uitrea puritate, nix est concreta, ut no-
 men habet gelu concretum, ראמות Corallia quidam uertunt. גבירש

Iaspidem

Iaspidem, alij gemmā albam, ut Leucopetalon Hebræi simpliciter dicūt esse gemmas preciosas פנינים Vniones uel margaritæ טופז Topazium quidam, alij smaragdum uolunt, ille apud Trogloditas, hic apud Aethiophas frequētiōr, acriter quidē uiridis sed nō ita purus ac cōcolor. Pli. lib. 37. cap. 5.

- 21 Et oculata est ab oculis] Addit ad sapientiæ illius persētā noticiā, non solum eos qui uiuunt in terris, sed nec angelos & eos qui olim mortui perfecte acēdere. Per uiuentes accipe eos qui in terra agunt, sicut supra terram uiuentium appellat. Dicens autem, & à uoluce cœli absconditam: illud iuxta Rabi Abraham, ad angelos cœlestes qui & ipsi plerāq; mysteria ignorant, tametsi faciem patris speculentur. Neq; necesse est, ut beati in deo omnia cognoscant sicut quidam scribunt, de defunctis, quod in speculo dei uideant omnia quæ hic gerantur uel cogitētur, sed satis fuerit eis scire sine quo ream noticiā beati esse nequeunt. De angelis testatur, idem Dionysius de cœlesti Hier. cap. 6. Hinc etiā est quod apud Esa. Seraphin facies suas uelant.

- 22 Perditio & mors] Synecdoche, id est, hij qui in infernum pridem descendērunt, hoc est, sepulti ac mortui sunt. Et illi dixerunt, quod audierunt ab alijs hominem non posse diuinā sapientiā comprehendere quæ soli deo nota est. Tametsi magis arridet, et si etiam ipsi fateantur, se non eō peruenisse, ut de his asserre quid certius possint, sed tantum norunt, quantum alijs commemorantibus didicerunt. Arguit igitur, si illi non arrogant sibi hanc scientiā, multo minus hoc nostrum fuerit illis minime conferendi.

- 23 Deus intelligit] Hoc autem didicerunt, soli deo iudicia sua nota esse, is scit uiam & locum & quo spectet, quibus modis & ubi nam agat, uel ubi moretur. Pater enim cognoscit filium, quem dicimus sapientiā dei, qui & eandor est lucis æternæ & impressa imago substantiæ illius. In filio se totum conuētur pater, quia tota natura sua est in ipso. Et placet quod legimus deus intelligit uiam illius sapientiæ scilicet tametsi cā ab ipso natura nō diuelamus, in diuisa tamen unitate, conspicuæ sunt inconfusæ hypostasēs. Patri enim notissimus est filius, hoc est, sapientiā,

Filius sapientiæ
Patris.

- 24 Quia ipse ad fines terræ] Probat à minore, nā si illa īferiora quæ quasi fortuita uidētur, diuinā puidētiā nō effugūt, ut qā pils noster nō excidit citra uolūtātē patris, utiq; et nos ei curæ sumus. Oīa itaq; ei præsētia cē et eo modē atē gubernari:

gubernari patet, quia & uenti quibus nihil leuius, & nesciatur unde uel quo fissent, habent constituyente illo suum pondus, & minime pluuiaum stille, suam sortiuntur mensuram, si uel pluuia uel chorisatio uel tonitrus, quæ uocæ dicuntur future sunt. Fuit enim hæc propter homines, et nos nescimus ea. Hoc magis. Definiunt Philosophi Venum esse uaporem terrenum, aerem transcendentem, & cum fortiter impellentem, Huic pondus datur, dum exussandi et ascendendi præscribitur terminus, ita & aqueis uaporibus quantum ascendere debeant, suus limes positus est.

27 Tunc uidit & scripsit eam] Tunc, id est, ab initio & ante omnia secula. Illud enim nō, id est, erat, eternum est, & nequit dari tempus, quomā multum præcesserit illud. Tunc & erat. Neque enim dicere poteris: Erat quando non erat, quando non iam uiderat sapientiam, & scripserat & præpararat secū. Non quod sic pueriliter de deo imaginemur, quasi in operibus suis deliberatione, uel externo exemplari habeat opus, sed intra suam naturam, fecunditatem illam habet, & simul uult ac producit, et hoc loquendi modo sapientia eius omnibus modis perfectissima ostenditur. Ita Proverbiorum octauo. Dominus possedit me initio uiarum suarum, antequam quicquam faceret. Et Sapient. nono. Affuit tunc cum orbem terrarum faceres, et sciebat quid esset placitum in oculis tuis.

28 Et dixit Adæ] Etiam ab initio homini mensuram scientiæ statuit, uolensque illum sobrie sapere, cohibuit à ligno scientiæ boni ac mali. Quod & omni homini dictum est, cui satis est, reuereri deum, & sic ambulando in præceptis eius ab inhonestis cauere. Vnde & sapiens Ecclesiastici sexto. Time deum, hoc est, omnis homo. Velle sublimiora super se sapere, superbiæ indicium est, quæ semper recedit gratia, timoris autem domini comes est humilitas, humilitatis uero gratia. Hæc satis perstringunt temerarios illos uiros, qui tantum de diuinis iudicijs pronuntiabant, et innocentem Iob condemnabant, quod nequaquam fecissent, timore diuino præditi.

ET addidit Iob magnificare parabolam suam & dixit.

Disputationis tertiæ oratio sexta,
Iob undecimo, differit.

Quis ponet me, sicut diebus pristinis, sicut diebus (quibus) deus custodiebat me?

Quam fulgeret lucerna illius super caput meum (&) ad lucem eius ambularem (in) tenebris.

Sicut eram in diebus sementis meæ, & in congregatione dei super tabernaculum meum.

Quam adhuc altissimus mecum, in circuitibus meis adulescentes mei.

Quam lauarem itinera mea butyro, & petra exprimebat mecum riuos olei.

Quam egrederer portam ad tribunal, in platea parare sedem meam.

Videbant me adolescentes & occultabatur & de crepiti surgebant (ac) stabant.

Principes differebant in sermonibus, & manum ponebant ad os suum.

Vox principum occultabatur, & lingua eorum palato
Ss ipsorum

ipsorum adhærebat.

11 Quum auris me audiret, beatificabat me, & oculus
uideret testificabatur mihi.

12 Quia eripiebam pauperem à uociferatione, & pupillum
cui non erat adiutor.

13 Benedictio perituri super me ueniebat, & cor uiduæ
exhilarabam.

14 Iusticiam induebam & induebat me, sicut pallio &
cidari iudicio meo.

15 Oculi erant cæco & pedes claudicanti ego.

16 Pater ego pupillis & causam quam nesciebam inue
stigabam.

17 Et conterebam molares impij & ex dentibus eius
excutebam prædam.

18 Et dicebam: In nido meo expirabo & sicut harenā
multiplicabo dies.

19 Radix mea aperta ad aquas, & ros morabitur in mes
se mea.

20 Gloria mea innouabitur meū, & arcus in manu
mea innouabitur.

21 Me audiebant ac timebant, flebantq; ad consilium
meum.

22 Post uerbū meū non iterabant, & super eos stillabat
eloquiū meum.

23 Et expectabant me sicut pluuiā, & os suū aperiē
bant

bant pluiæ.

24 Ridebā apud eos, & non credebant, & lucē faciei meæ credere non faciebant.

25 Probabā uiam eorū, & sedebam in capite, & habitabam sicut rex in militia, quando lugentes consolabar.

CAPVT XXX.

1 **A**T nunciſerunt ſuper me iuniores me, propter dies quorū renuī patres ponere cū canibus gregis mei.

2 Etiam uirtus manuū illorū quid mihi (profuiſſet) in ipſis perierat tempus.

3 (Qui) ob penuriā & eſuriem (ſolitudo facti fugiebāt) in ſolitudinem, in locum tenebroſum, deſolatum ac deſertū.

4 Qui ſuccidebant herbā iuxta uepres & radicem iuni perorū ut ſe cale aciant.

5 Qui è medio expellebantur (quum) uociſerarentur (homines) contra eos ſicut, (cōtra) furē.

6 In ſſura torrentiū ut habitent, in cauernis pulueris & petris.

7 Inter uepres rugiebant, ſub rubis congregabantur.

8 Filij ſtulti, etiam filij abſq; nomine, humiliati pluſq; terra.

6 Et nūc canticū eorū ſum, & factus ſum eis in puerbiū

Ss 2 Abomin

- 10 Abominātur me, elongantur à me, & à facie mea nō
retrahunt sputum.
- 11 Quia neruū meū soluerunt, & humiliarūt me, & frenū
de ore meo relaxarūt.
- 12 Ad dexteram adolescentia florens insurrexit pedes
meos impulit, & parauit super me semitas contritio-
nis suæ.
- 13 Euellit semitas meas ut perderet me, ascendit non
ut me adiuuet.
- 14 Sicut eruptio (aquæ) lata uenit, in calamitate ob-
uoluit se.
- 15 Conuersus est in me terror, persequitur sicut uentus
spontaneam meam, & sicut nubes transiit salus mea.
- 16 Et nunc in me effunditur anima mea, apprehendūt
me dies humilitatis meæ.
- 17 Nocte ossa mea perfodiuntur ubiq; & tali mei qui-
escunt.
- 18 In multitudine uirtutis (dolor) fecit uariari uesti-
mentum meum, & (sicut) ora uestimenti accingit me.
- 19 Obijcit me luto, & comparatus sum sicut puluis
& terra.
- 20 Clamo ad te & non respondes mihi, sto & (non) con-
sideras me.
- 21 Conuersus es in crudelem mihi, in robore manus
tuæ aduersaris mihi

Eleua

12 Eleuasti me, super uentum equitare me fecisti, & dissoluisti meam compagem.

23 Quia scio, in mortem conuerteres me, & in domum deputatam omni uiuenti.

24 Veruntamen non in tumultu mittes manum, nunquid in contritione sua, habebunt clamorem.

25 Annon plorabam cum duris die (an non) stagnabat anima mea (cum) egeno.

26 At bonum expectaui, & euenit mihi malum, expectamq; diem, & euenit caligo.

27 Intestina mea feruescebant, praeueniebant me dies afflictionis.

28 Moerens incedebam absq; calore, surgens in ecclesia clamabam.

29 Frater eram draconis & proximus filiarum struthionæ.

30 Cutis mea nigrescebat super me, & os meum concalescebat ab æstu.

31 Et fiebat in luctum cithara mea, & organum meum in uocem flentium.

CAPVT XXXI.

1 **F**oedus pepigi oculis meis, & quid considerabo in puella.

2 Et quæ (mihi) portio dei desup, & quæ mihi) hæreditas altissimi ab excelsis.

S s 3 Annon

- 3 Annon contritio impio, & alienatio operantibus
iniquitatem.
- 4 Annon ipse uidet uias meas & omnes gressus meos
considerat.
- 5 Anierim cum mendacio, & properarit ad dolum
pes meus.
- 6 Appendat me in trutinā iustitiæ, & sciat deus simplicitatem meam.
- 7 Si declinauit gressus meus à uia & post oculos meos
iuit cor meum, & in manibus meis adhæsit macula.
- 8 Seminem & alius comedat, & germina mea eradicentur.
- 9 Si seductum est cor meum super muliere, & ad ostium
proximi mei insidiatus sum.
- 10 Molat alteri uxor mea, & super ea genua flectant
alii.
- 11 Quia est scelus, & est iniquitas iudicium.
- 12 Quia ignis est (qui) usq; ad foueam deuorabit, &
in omni prouentu meo radices extirpabit.
- 13 Si renui iudicium seruo meo & ancillæ meæ dum
contenderet ipse mecum.
- 14 Et quid facerem, quando surrexerit deus, & quādo
uiscerari, quid responderem illi.
- 15 An non in utero fecit me factor illius, & formauit
nos in utero unus?

Si prohibui

16 Si prohibui à desiderio pauperes, & oculos uiduæ
consumpsi.

17 Et comedi buccellam meam solus, & nō comedit
pupillus ex ea.

18 Quia à iuuentute mea (pupillus) creuit mecum,
(& fui ei) sicut pater, & à uentre matris meæ duxi eam,
(uiduam.)

19 Si uidi pereuntem absq; ueste, & absq; operimen-
to inopem.

20 Si nō benedixerūt me lumbi eius & de uellere oui-
um mearum (non) calefactus est.

21 Si extuli super pupillum manum meam, uidens in
porta adiutorium meum.

22 Latus meum ab humero cadat, & brachium meū
à canna conteratur.

23 Quia terror apud me contritio dei, & pondus eius
(ferre) non possem.

24 Si posui aurum spem meam, & auræ massæ dixi
fiducia mea est tu.

25 Si letatus fui, quod multa potentia mea, & quod
multum inuenit anima mea.

26 Si uidi lucem quod luxit, & lunam preciose ince-
dentem.

27 Et seduxit se in abscondito cor meum, & adhaesit
manus mea ori meo.

Etiā

- 28 Etiam hæc est iniquitas iudicis nonne negarim de
um excelsum?
- 29 Si lætatus sum in contritione aduersarij mei, & ex-
ultauī quod inuenit eum malum.
- 30 Et non posui, ut peccet guttur meum, ut petat ma-
ledictionem animæ illius.
- 31 Annon dixerūt uirī tabernaculī mei quis dabit de
carne eius, non saturamur.
- 32 Foris non iacebit peregrinus, portas meas uiatori
aperui.
- 33 Si occultauī ut Adam peccatum meum, quo ab-
scondam in gutture meo peccatum meum
- 34 Si expaui multitudinem magnam, & uir contem-
ptibilis familiæ terruit me, & tacui non egressus foras.
- 35 Quis dabit mihi audientem me. Ecce signum me-
um Altissimus humiliāuit me, librum ergo scribat uir
contentionis meæ.
- 36 Profecto super humerum portabo illum, ligabo il-
lum pro coronis mihi.
- 37 Numerum gressuum annuntiabo ei, ut princeps
aggrediar eum.
- 38 Si contra me terra mea clamauit, & simul sulci
eius fleuerunt.
- 39 Si uirtutem eius comedi absq; argento, & animā
possessorum eius contristauī.

• Pro tritico egrediatur cardinis, & p hordeo Lolium.

• Perfecti sunt sermones Iob.

METAPHRASIS PRÆSENTIS
ORATIONIS.

- 2 **A** Genunc iterum meo exemplo lique scat, prospera
& aduersa, promiscue in hoc seculo bonis innocen-
tibusq; uiris obuenire. Audite enim quā felix olim
fuerim, & quanta repente exciderim felicitate, etiā
in offensa innocentia. Eram sanè non uulgariter felix, pro-
babar deo, pbabar hominibus, nec extollebar felicitate, atq;
adèd in illa, confirmatus mihi esse uidebar. Felicitas inquam
mihi erat, qua non optarim maiorē. Atq; o utinam pristina
illa iterum mihi contingat, quando deus ipse, custos meus
factus, tantam mei curam gerebat, ne uspiam offenderem.
- 3 Ipso enim cuncta illustrante, nedum lucernam praeferente,
nihil tenebrosū ac difficile erat, sed lucida et facilia omnia:
- 4 Utinam redeat superior illa ætas, quando tabernaculum me-
um propitius protegebat, & me reuerendum cunctis facie-
bat. Tunc in circuitu adolescentulæ alacres, certatimq; mi-
5 nistrantes stabant. Eratq; tanta omnium rerum abun-
6 dantia ut & plateæ, per quas incedebam, butyro ac lacte pro-
7 luerentur, & petræ, olei riuos profunderent. Tanta item
præditus eram autoritate, ut si quando iudicaturus, in pu-
8 blicum progrederer, omnium oculi in me uno obseruando
occupati essent. Pueri ineptientes ac lusitantes depræ-
hensi, præ erubescencia delitescere quærebant, maiores
autem natu ætateq; reuerendi, assurgebant mihi, licet iuni-
9 ori, stabātq; ad ministrū parati. Quin & principes uiri, qui

T t alijs

9 alijs silentium imperare, redarguereq; solebant, ad praesenti-
am meam obstupescabant, & admiratione pleni, ori suo ma-
10 num admovebant, obedientiamq; testabantur. Qui mi-
nus bene consci, clam & silenter abscedebant, & in semo-
11 tissimos recessus se conferebant. Ceteri uel iusticiae opera
spectantes, uel sapientiae uerba audientes, laudes meas de-
cantabant, & beatum me praedicabant. Videbant enim in
12 tanta fortuna nihil me insolentiores fieri, sed misericordiae
iusticiaeque magis esse deditum. Pauperes qui uim a potenti-
oribus patiebantur, liberabam, uiduas & pupillos quibus
patrocinari nemo dignabatur, ab impugnantibus eripiebam.
Proinde me benedicebant, qui alioqui perituri erant, reso-
13 cillabanturq; destitutae ab omnibus uiduae. In summa, iu-
14 dicio iusticiaeque quibus totus distinebar, nihil mihi antiqui-
15 us gloriosiusue erat. Alijs oculus, alijs pes, alijs manus e-
ram. Caecos in uia dirigebam, lapsos erigebam, infirmos
16 ducebam, indoctos erudiebam, miseris & humilibus sola-
cio eram, totus usui proximorum expositus. Paternam eo-
rum qui nihil rependere poterant, sollicitudinem gerebam,
17 & aliorum qui interpellare me non audebant, necessitates,
ut plenius cognoscerem, curiose sciscitabar. Adhuc tyran-
norum & omnium iniustorum, qui sanctos persequen-
tur, malleus eram ac fulmen, omnemque eorum uim ac poten-
tiam disperdebam, potestate mihi superne concredita ab-
uti nollens. Hac sic se habentibus pollicebar principatum
18 meum fore diuturnum, quietosque ac innumeros annos, imò
19 ipsam immortalitatem etiam expirans, & sicut arborem ad
aquas plantatam non deficiens aqua reparat, demessasque
herbas continuus ros resuscitat, ita & mihi assistens gratia
20 uires consolationemque longe maiores reddet. Euasurus enim
sum multo gloriosior, robustior ac potentior, imò planè im-
21 mortalis. Et ut ad priorem sermonem regrediar. Inuidia
etiam

21 etiam uicta, obedientia reuerentiaq; magis studiosi compa-
 2 rebant subditi, nemo oblatrabat, nemo præceptum præuari-
 cabatur uariabatur, sed ut terra pluuiæ auida est, ita illi expe-
 ctabant, quid nam imperarem. Etiam si quid per iocum
 23 dixissem, liberali simplicitate gaudebant sibi obediendi da-
 34 tam occasionem, & uel in ipsa facie alacritatis notas præse-
 ferebant, meq; ne contristarer cauebant diligentissime. Pro-
 45 babam enim studia eorum, & ueluti exercitu stipatus
 princeps, quotquot poteram consolabar, hilarioresque
 à me abire sinebam. Audistis in quantam euectus fu-
 erim gloriam, audite etiam in quantam deductus sim hu-
 militatem,

CAPVT XXX.

1 **N**Vnc enim ille ego qui tam gloriosus admirabi-
 lisq; apud utros primarios eram, quam ridiculus
 factus sum. Parum esset si principes qui pridē
 obseruarant riderent, rident me pueri & nebulo-
 2 nes uilissimi, quorum parentes, nedum ipsos, ad custodien-
 dos gregum canes non admisissent. Efforminati enim sunt,
 molles & ad omne opus bonum inutiles, qui omne ætatis
 3 suæ tempus pessime prodegerunt. Propter miseriam &
 4 inopiam solitudinem quæsierunt, ut sordidum inde uictum
 5 pararent, nempe urticas in cibum & iuniperos in focum.
 6 Imò pleriq; ex urbibus propter flagitia eiectionis & explosi, in
 7 syluis aliquādiu oberrarūt, uti hominū abominatiōes, stul-
 8 tissimorū parentū, stultiōres filij. Ii in quā nūc me dēdēt, nō
 9 uulgariter, sed cū puerijs, cū ladorijs, cū carminibus, imò
 10 me abominatur, & tanquā a pollutissimo se elōgant, aut
 11 appropriāt faciē meā cōspuētes, & ludibrio habētes, sumētū
 12 ex me faciūt, qd subiugāt, & immisso freno nūc laxiore, nūc

T t 2 arcitore

arctiore, pedibus trudent, in lutum conculcant, & uia qua
incedendum dirumpunt. Nihil etiam omittunt, quo me
perdant, nihil attentant, quo me solentur. Quidam etiam ex
14 illis, humiliatum me initinere, apponunt se uelut aqua erū/
pens tantū repellentes quantū alij propellentes. Et hæc illi qui
dem. Vt autē ego in me sim affectus, nunc dicēdo psequar.
15 Hei quantis in terroribus, doloribusq; uitam traho. Animā
hinc inde uarij tentationum turbines, ut stipulam disijciunt,
& quasi nubem in eo dem loco subsistere non sinunt, adeo
nulla salutis spes manet salua. Si quæris ut anima habeat:
16 en nunc intraseipsam colliquefcit, & apprehensa ab ærum
17 nis, ac misera, effundi se facit. Sin de corpore rogas. Ecce
ossibus ac neruis afflictis scilicet ac pforatis, neq; nocte qui/
18 es datur. Tantus autem est internus dolor, ut calore hu/
19 miditatis sudorem exprimente, uestem nouo colore in uisā
mutet, imō ipse dolor, ut ora uestimenti me circundat, meq;
ita omnino luridum & pulueri assimilem reddit, ne uel uita/
20 le quippiam in me appareat. Iam ut et de deo loquar, quā/
ta inde, unde cæteris consolatio, mihi doloris exaggeratio.
Clamo enim ad te o deus, & nec exaudis, nec licet diu ante
testem orans, paupertatem & afflictionem considerare di/
21 gnaris. Et non solum non consideras, sed etiam crudelior
inde efficeris, hostiliq; ac fortissima manu aduersaris, exal/
tans me in sublime, ut in profunda deiectum ruina grauio/
22 re collidas. Quamuis autem sciam mortem, & paratum
23 uiuis omnibus sepulcrum, euitare me non posse, una tamen
24 consolatio est, quod post mortem in sepulcro affligere ces/
sabis, & erit clamori illi maximo finis. Hæc autem amici
25 animo aduertite cui accederint, certe non in delitijs agentī,
uel immisericordi, nam & misericordiam colui semper, &
delittas magnifeci nunquam. Plorauī super ærumnosos,
26 & super egenos stagnum lacrymarū produxit anima mea,
& nihilominus

26 & nihilominus pro luce ac felicitate, aduersitas ac caligo ob
 27 uenit. Et ne simulationem fuisse putes, tanto dolore illis
 compatiebar, ut intima mea uiscera, sicut olla feruens, aestua-
 28 rent, dum suscepta in me aliorum infelicitate, ante diem æ-
 rumnosum me faciebam. Adhuc mœrens ac pullatus, &
 tremulus, mœror enim calorem imminuebat, incede-
 29 bam, & præ dolorum magnitudine, in medijs turbis causam illo-
 rum agens, eiulabam ac uociferabar, modulis tam lugubri-
 30 bus, ut Strutijs & Draconibus, quos inedia uel sitis in deser-
 to exanimat conferri potuerim. Testabantur hanc meam
 anxietatem cutis mea undiq; nigrescens, et ossa aestu are-
 31 scentia. Sic ut cum plorantibus plorarem, citharam & ly-
 ram, quibus in gaudijs utebar ponebam, & in luctum, ac la-
 mentum conuertebam.

CAPVT XXXI

1 **E**T adhuc uos calamitates meæ offendūt, quasi ppter
 immisericordiam meam mihi accidant. Cogitis i-
 gitor ut amplius glorier. Quid eorum quæ inter ma-
 2 la habentur non caui diligentissime? quid permisi
 memorijs meis? Nonne legem posui oculis meis, ut ab o-
 mnī uanitate se auerterent. In uirgine quid consideraui qd
 3 reprehendas merito? Quod si secus egissem, sat scio, nihil
 expectādum mihi, aut præmijs, aut hæreditatis, à summo deo,
 4 sed contritiōē & crudelitātē, quæ à deo aliena impijs & ini-
 quis debetur mihi deberi. Et sunt mea omnia deo maxi-
 me comperta, nouit uias ac gressus meos, non uereor iudi-
 6 cium illius. Testis enim est simplicitatis meæ, quæ nec do-
 5 lum nec mendacium sectata est. Execror me ipsum si uia
 7 approbaui, & sic opus meum coinquinans manibus meis,
 T t 2 uel dona

8 uel dona recepi, uel quæ non mea sunt, inuitis dominis con-
tractaui. Execror in quâ me ita ut ærumnosus sim, & meam
9 quoq; sementē alius comedat, arbusculæq; meæ stirpitus era
dicetur. Si autē castitati uxoris proximi insidiatus sum, stul-
10 te cor meū seduci permittēs, fiat & mea uxor adultera. Et
11 enim adulteriū scelus multo flagitiosissimū ac inexcusabile,
12 quod sicut ignis omnia hominis bona semel deuorat. Ad
13 hæc si seruo ancillæ meæ litiganti iniquus & crudelis fui,
14 quid prætexā, ubi deus qui me ac illos cōdidit, ad iudican-
15 dum surrexit, & de factis meis rationē petierit? Certe si etiā
16 in externos parū misericors fui, uel negās res cōcupitas pau-
17 peribus, uel uiduā diu postulare sinēs, uel panē solus come-
18 dēs pupillo nihil cōmunicans. (Fui autē à puero pupillorū
pater & uiduarū dux) uel nudū nō uestiēs, & de ouīū mearū
19 uellere nō calefaciēs, nec ad benedicendū prouocās, uel cer-
20 tus me fore in iudicio uictorē, nūquā cōtra pupillū aliquid
21 attentās dispereā, & latus meū ab humero, & brachiū à cor-
22 pore decidat, & nec ipse alicubi adiutoriū inueniā. Deū em̄
23 altissimū cuius maiestātē effugere nō possū, timeo & præ o-
24 culis habeo. Similiter, si fiduciā meā in auro posui, si lætatus
25 sū, multiplicatis opibus, & affulgēte huius mūdi prosperita-
26 te, & ita decepto corde supramodū diuitias magnifeci & su-
27 pramodū admirādo, inexcusabilis maximi criminis arguar,
28 negarimq; deū omnia desuper spectantē. Et ut meæ diuitiæ
29 me nō inflant, ita si in inimicorū meorū calamitate lætatus sū
30 uindictæ audius, atq; etiā labijs meis ut unquā illis maledice-
31 rē, nō caui, sed ut seruis in illos fauēdi copiā permisi, tāetsi
32 debacchari in eos, insatiabili uoracitate cuperēt, si etiā inimi-
33 cos meos peregrinos, & uiatores nō recepi, si peccatū meū
34 fateri erubui, si præ pusillanimitate, uel multos uel paucos ti-
35 mēs, ne redarguerē aliorū scelera, domi me cōtinui, etiam sic
meritas luā poenas. Vtinā esset qui audiret & conscriberet
in libro

36 in libro mea siue bene siue male gesta, quādoquidē in signū
humiliauit me deus, quā nō pūderet me horū. Male habe-
am, si illū nō palām coram omnibus gestem, & quasi coro-
37 nis ornatū, gloriē. Nihil ab ullo celarim, sed ut princeps im-
perans, & lucē amans, omnes gressus numerari faciā. Ad-
38 do his omnibus unum. Si contra me ut oppressorem pau-
39 perum tellus clamat, & sulci conqueruntur, quasi aut inde
fructus gratis comederim, aut animas dominorum contri-
starim, alicunde iusta contra me oritur querela, aduersa mi-
40 hi sint omnia, & pro hordeo lolium, & pro tritico spina mi-
hi oriatur. Videte igitur qualia uestra iudicia, & quem
iudicetis. Et sic sermones suos absoluit Iob.

Quis ponet me? Sicut olim, pseudo Apostolorum doliis Paulus,
ita nunc aduersariorum improbitate Iob noster, suarum laudum
percenfere encomium cogitur. Quia enim illi asserbant san-
ctum uirum propter peccata sua sic affligi, quasi peculiare
sit deo, impiorum duntaxat felicitatē in hoc mundo suaderē, tēpestiuo ser-
mone illos decipi ostendit, suū ipsius proponēs exemplū. Hac occasione scilicet
apposite docet, quæ uirtutes, cum qui publicis muneribus fungitur, & cum
qui priuatus agit ornent. Iob enim in utroq; uiuēdi genere honestissimū se fuisse
declarat. Qualem se in magistratu gesserit habes in hoc. 29. capite: qualem
autē quum priuatus uiueret. 31. explanat, licet etiam illæ quæ ibi narrantur
uirtutes, etiā principibus conueniant. Incipit igitur & primo proponit, quā
fuerit in magistratu suo, & hominibus ualde charus: deinde opponit humilita-
tem & cōtemptum, dignitati, in quā incidit, et in qua olim uersatus est. Postre-
mum testatur hoc sibi innocenti euēnisse.

Quis ponet me? Non orditur sermonem puerili uoto, optando, ut pri-
mini dies redeant, sed hoc loquendi tropo declarat, quam felix olim fuerit.
Felicitatem autem suam acceptam fert deo, qui illi custos erat ne offenderetur,
lux ut incunde ageret, & fons bona omnia sup̄editans. Non est enim beatus
quem satellites ac aræ, custo diunt, sed quem deus seruat, seruat autem uel so-
lo fauore

Quæ in princi-
pe maxime optā-
da.

Beatus quem De-
us custodit.

lo fauore uel etiam per angelos præcipiens illis, ut custodiant in omnibus uis suis. si dominus pro nobis quis contra nos. Diat igitur. Quam si lix eram olim quum deus me protegeret, non quum abundarent omnia. Optat pristinis diebus similes, sed cum custodia dei. sine qua non sunt optabiles.

3 Quum lucret lucerna illius. Nonnumquam non offendimur ab alijs, & satis custoditi sumus, sed præcipitamus nos ipsos propter ignorantiam in focas: prædicat autem Iob, non solum se custoditum ne ab aduersarijs ledetur, sed etiam sibi sapientiã à deo concessam, ne sua ignauia percat. Quod nimirum, unũ cū doctrina uerbi acceperit, ut feliter omnia aggredieretur. Hinc Parare lucernã. est quod parare lucernam scriptura usurpat, pro felicem euentũ in rebus omnibus assequi. Utinam Christus lux mundi, sit gloriatio, & lucerna capitis nostri, & nihil incommodabunt nos mundi tenebre.

4 Sicut eram in diebus. Etiam adolescentem me protegebat & illustrabat deus. Dies enim semetis & hyemis, ut hebræus habet יָמַי uocat dies adolescentiæ, in quibus disciplinæ ac artes discendæ, assuescereq; oportet bonis operibus & uirtutibus. Bonũ est enim uiro cū portauerit iugũ ab adolescentia sua. Magnũ autẽ donũ dei est, nec per puericiã labi. In cõgregatione] id est, dũ congregaretur & cõsultaret, etiã in tabernaculo meo, id est, mecum deus. Etiam tunc habebam magistrum, & admitterbar ad consilia & societatem dei דוד significat hebræis, cum arcanum consilium tum congregationem.

5 Quum adhuc altissimus. Ad felicitatẽ non sufficit à periculis esse, nisi & bonis abũdes. Dicit igitur quũ adhuc altissimus, ut Græci dicũt. ὕψιστος imò abũdantissimus, q. hebræus in uerbo יָרֵחַ indicat, omnes adolescentes ac fortiores, et qui aliàs ad rebellionem primi fauore diuino erāt prõptissimi et ad seruiendũ morigeri, stantes in circuitu et expectãtes quid eis imperetur, & omnũ etiã aliarũ rerũ ubertas suppetebat, quantã nec sperare quis audeat: Eã pulchra hyperbole profert, ut pro luto in plateis sit butyrũ, & mel è petris profluat. Sic & Mose. Sugere cū fecit mel de petra, & oleũ de saxo durissimo. Quidã exponit hic petram trapetũ, eò quod Palæstini sic exprimant oleũ, sed quisquis Palæstinorum mos sit, hyperbole aliud sonat. Nec me latet quosdã Heb. nomen יָרֵחַ a uisitate deducere, atqui bonitatis, roboris, & abundantie nomina deo magis congruunt.

Quum

7 Quñ egrederer ad] Vidimus ex predictis, quid potissimum in prin-
cipe apud deum optandum, nempe quod habeat deum a se dem, magistrum,
directorem, & fautorem. Deinde ultra spectandum, qualis apud homines esse
debeat. Sit igitur non contemptibilis, id quod uel ob uitæ leuitatem, uel fami-
liaritatē indecorū accidit, sed in magno honore habeatur, & ex regis uirtu-
tibus authoritatem sibi paret. Sanè scriptura principes uiros magnis titulis
honestat, nunc deos, nunc angelos dei appellando, & quod imaginem dei se-
rant, cauens ne à quopiam contemnātur. Est autem eorum ut iusticiam & mi-
sericordiam, ueritatēq; ac pacem, quæ diuinæ uirtutes sunt possideant. Dicit
igitur & hic sibi honores fuisse, eosq; meritos. Non enim ut alij, uasabat ludis
& uenationibus, chorcisq; ac scortationibus, sed ad iudicandum progredieba-
tur, non hoc alijs comittebat, sicut hodie ferè uilissimis sua munera assignant
iudices & Episcopi, sed ipse iudicabat. Sæpe dictum est portas in scripturis
pro iudicijs accipi. Vbi tribunal uertit iuxta R. Abrahā ex פֶּתַח hebraico:
alij uertunt ciuitatem.

Principem qua-
lem apud homi-
nes esse oportet

Portæ.

8 Videbant me adolescentes] Vere magna authoritas est, quam omnis
ætatis, sexus & ordinis homines communiter suspiciunt, sicut Vergilius de-
scribit:

Ac ueluti magno in populo cum sæpe coorta est
Seditio, seuitq; animis ignobile uulgus,
Iamq; faces & saxa uolant furor arma ministrat
Tum pietate grauem ac meritis si forte uirum quem
Conspexere silent, arrectisq; auribus astant,
Ille regit dictis animos & pectora mulcet.

Adolescentes plerumq; honorē negant, utpote ludis dediti & petulantes, hūc
autem grauem uirum aduenientem horrescunt, & latitant sibi male conscij.
Decrepitos si non assurgant, ferè senij infirmitas exasat, huic tamen ob hono-
rem assurgunt & debilibus genibus stant, scientes plus honoris magistratui
quàm annis deberi.

9 Principes differebant] Non solum reuerendus erat uulgo, sed etiam ex
nobilitati, & principibus uiris, qui alioqui liberrimi sermonis erant, ij tan-
quam in loco infimo essent, sufficientes beatum Iobum, non obstrepebant ser-
monibus

monibus eius, sed expectabant donec interrogarentur, manumq; ad os suum ponebant, non solum silentes, sed protestantes coram tanta maiestate sibi silendum. Et ita suo exemplo ad obseruantiam illius cunctos provocabant.

10 Vox principum occultabatur] Non audiebantur alij presente Iobo.

11 Quum auris audiret me] Nemo me uel audiebat uel uidebat, qui meas laudes non deprædicaret, beatumq; me non diceret, non adulando palpantes, sed uirtutibus commoti.

12 Quia eripiebam pauperem] Authoritatem sibi à principalibus conciliatam uirtutibus dicit. Magistratus enim non solum quia imperat, sed quia diuine imperat, dei gerit imaginem, deiq; minister est, in bonum bene agentibus, & in iram male agentibus. Vide igitur ut exercuerit misericordiã in bonos licet pauperes, qui quum oppressi iniuste ab alijs uociferarentur, & nec patronos nec aduocatos habebant, ab alijs liberabantur, & qui alioqui perituri erant, auihore, & protectore Iob euadebant, deumq; benedicebant, qui talem illis excitauit defensorem, sic & uidue, ab omnibus destitute, consolationem apud Iobum inueniebant.

13 Fiduciam inducibam] Sectabar iusticiam & inueniebam eam, studebam iusticie, multaq; mihi exercendi illam obueniebat occasio occurrerebant cæci, claudi, pupilli & plurima miserabilium turba, quos nequaquam cõtemnebam, sed ipse omnia factus omnibus, tanquam pater eos fouebam. Vel expone, hõne stabar iudicio meo ut pallio ac cydari, id est, regijs ornamentis. Hoc autem reges ac iudices maxime ornat, si quod recte pronunciarunt & dijudicauerunt, strennue exequantur, sicut & nude sententiæ inutiles sunt contendentibus, iudicemq; contemptibilem reddunt.

15 Oculi erant] Reliqui ut Hebræus habet, duali numero usus, sicut & pedes dualiter pferat, quo maior diligentia significetur. Nobilissimū iudicis officium est animaduertere in flagitiosos etiãsi accusatores desint, & modis omnibus inuigilare ut pax consistat publica, nulliq; quauis ærumnoso, à potentioribus cõculcentur ac obterantur. Est hoc peculiare Christianis, ut percussi in maxillã unã, porrigant percutienti alterã, & nõ accusent. Quod si iudex resuscit, maleficiat, si non ex mero suo imperio, reũ persequitur & punit. Sãt nonnũquam iudex uel minimo sumptu indagare potest, quis nã pauperẽ affixerit, licet aũ pau-

Quibus uirtutibus magistratus authoritatem sibi conciliat.

Maximū iudicis munus.

peri

peri sit ignotus, perquirere debet iudex & esse oculus pauperis. Vnde sub-
dit: Causam quam nesciebā inuestigabam. Hoc est, liat non accusarent affli-
cti, per exploratores tamē indagabā, nō aut ut quidā faciunt, qui incertis & mi-
nimis suspicionibus, moti suspectos rapiunt ad quæstiones ac tormenta. Inuestigat
uirtutē Iob, sed nō adhibet Phalaridis taurū. Sic Sapiens monet: Priusquā in-
terroges non uituperes quenquā, & quū interrogaris corripere. In Deut. legi-
mus: Diligēter rei ueritate comperta, si inueneris certū esse quod dicitur &
abominationē perpetrātā, percuties ciuitatē illam in ore gladij. Parit enim
pœnitudinem præps iudicium, ut in Theodosio palām fuit.

17

Et conterebā molares] Hic uerus iudicū est usus, ut minime parcāt impijs
potētibus, quibus tanquā leonibus sunt molares dētes ad cōterenda ossa forti-
sima, id est, robur ad affigēdos pauperes, ut liat uidere hodie quosdā ex pro-
cribis, quibus impune est deglubere suos pauperes. Ita iura hodie araneorū
retia uis cōparantur quæ uestre perrumpūt, nō aut muscæ, & ut Poëta didit:
Vexat cēsura colūbas. Hic aut iustus iudex apposit se magnanimitē potētissi-
mū, & sicut Abraham quatuor regum prædam, ita & ille prædam à paupe-
ribus raptam, quam in dentibus certam habebant auferrebat. Hec est uera iu-
sticia, qualem ex Chrysippi dictis describit Gellius libro Dcāmo quarto, for-
ma & filo uirginali, aspectu uehementi ac formidabili, luminibus oculorum
acribus, neq; humilis, neq; atrocis sed reuerēde cuiusdam tristitiæ dignitate.
Ex cuius imaginis significatione intelligi uoluit iudicē, qui iustitiæ antistes est, o-
portere esse grauē, sanctū, seuerū, incorruptū, inadulabilem, contraq; mores
impios nocentesq; immisericordē atq; inexorabilē, erectūq; & arduū ac potē-
tem uictoriae maiestatis ætatis ueritatisq; terrificū. Sunt aut uerba Chrysippi hæc
παρθένοσ δ' εἶναι λέγεται κατὰ σὺμβολον τοῦ ἀδιδόχου εἶναι
καὶ μηδ' αὐτὸν ἐν δειδόναι τοῖς κακουργοῖς μηδ' ἐπὶ προσέσθαι μήτε
τὸ ἐπιεικὲς λόγος μήτε παραιτήσιον καὶ δέσιον μήτε κολλήκειον
μήτε ἄλλο μηδ' ἂν τοιοῦτοις ἀκολουθῶσιν καὶ στυγρῶν γράφεται
καὶ συνεστῆκός ἐχούσα τὸ πρόσωπον καὶ ἔντονον καὶ δειδόμενον
ἐλπίσσει, ὥστε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμπόσειν τοῖς δ' ἀδικαίοις

Vu 2. θάξσοσ

θάρος τοῖς μέγας πρὸς φίλους ὄντας τοῦταιούτα προσώπου:
τοῖς δὲ ἑτέροις προσάντους. Virgo autem esse dicitur, ut significatur esse
incorrupta, & minime credere improbis, uel admittere blandos sermones, uel
deprecationem, uel petitionem, uel adulationem, uel aliud tale quiddam. Ad
hec postea pingitur tetrica, & habens constantem & immobilem, acriterq; spe
stantē faciē, ita ut iniustus terrorē, iustus uero fiduciā immitat, & erga illos qui
de se habet ut amica, erga hos uero ut inimica.

- 18 Et diabam in nido] Redit ad felicitatem suam, quam indies magis ac ma
gis confirmandam, sperabant, ideoq; summam sibi securitatem ac quietem
pollicebatur eternam. Malo enim exponere ad ductum fidei de resurrectione
& spe eterna. Quod nisi facerem, parum differret sermo eius ab aduersa
riorum sermone, siquidem non prospiceret ultra ea quæ in hac uita sunt, id
quod Sadducei solent, non attolentes se ultra ea quæ corporeis oculis, auribus,
tactuq; ac gustu capiunt, qui etiam euacuabunt tropo hanc scripturam,
ne resurrectionis spem admittant, sic explanantes. Licet multum egrotem,
& tantum non expirem, adhuc spes est, ut confirmer, uel sicut arbor ad flu
men uel gramen in contritione, & non confirmer solum, sed etiā ad pristinam
gloriam redeam ut in maiori autoritate habear quā unquam antea.

Phœnix.

Mihi autem plus significare uidetur. Diāt enim: Expirabo in nido, id est,
lecto, & sicut harenam multiplicabo dies, id est, uiuam innumeros dies, hoc
est, in eternum. Hanc enim spem & misericordiā iusticiamq; suam, per graciā
dei implendam confidebat. Accedit autem huic mee sententie Græcorū se
ntio: ἡλικία μου γὰρ γεράσει ὥσπερ στέλεχος φοίνικος πολὺν
χρόνον βιώσω: Actas enim mea senescet, sicut truncus phœnicis multo tempo
re uiuam. Intelligo de auc Phœnicæ, cuius corpus truncum uocat, cō quod
auisilla, nido ex thure ac myrrha, alijsq; aromatibus, tumultu suo corpo
ri morituro parat, ut inde surgat, sua ipsius instauratrix. Et hinc
nimium est, quod Hebræus legit: In nido & non in lecto. Ne hanc
meam expositionem putes nouam, obseruatam scias etiam antea à Philip
po quodam qui commentarios Hieronymi in iobum locupletauit. Ve
tus

tus translatio habet : sicut palma multiplicabo dies *φῶνις* enim & pal-
mam & auem significat. Est autem & palma apud Plinium inter annosas
arbores, & iuxta Aristoteli infatigabili quantolibet onere prematur.

- 19 Radix mea aperta] Parabolis parabolis iungit. Radix mea aperta
est, id est, licet sicut arbor præ se semine putrescā: attamen repullulādi & resurgen-
dis spes est propter aquas diuinæ gratiæ, quæ animam meam fouebit. Vide-
mus enim iuxta aquas putridarum arborum radices repullulare. Adiungit
& secundam parabolam: Ros morabitur in messe uel de messeione mea, hoc
est, licet sicut granum demetatur, ob perpetuum tamen rorem, qui morabitur
super me, reuircscam & non totus disperibo.

- 20 Gloria mea innouabitur] In resurrectione enim uita morti, gloria ma-
gna, ignobilitati, uel parue gloriæ qualis hic est, & robur infirmitati succe-
det. Expirem licet, non expirabit mecum gloria, sed uere gloriosus ero, &
immortalis euadam. Arcus enim, id est, robur in manu, hoc est, potestate meæ
manus penetrare faciet, & inuictum se declarabit. Sarsberiensis in poly- Palma uictoriæ
cratico suo, hic admiratur in hisce uersibus frugalitatem uiri, qui suis opibus
contentus, & alienis non inhians, ita in lectulo suo mori desideret cum inui-
cta iusticia: uictoriæ enim symbolum palma.

- 21 Me audiebant ac timebant] Hæc ad superiora referenda sunt, non ad
proxima. Confirmat enim quæ supra dixit, docetq; non solum in publicis iudi-
cijs, sed ubiq; honorem sibi impensum. Vide autem bonorum auditorum con-
ditiones, primum diligenter, & cum reuerentia auscultant: secundo non ob- Auditorum bo-
strepunt, sed silent; tertio ut terra compluta, fructum afferunt. Sed & bono-
rū conditiōes,
doctoris officia expende, ut talia consulat, quæ non debeant uariari, ne fabu-
lis & nugis auctoritatem suam minuat, ne multiloquio inutili oneret, ut &
ipse eloquium stillare dicatur. Ob hanc enim rationem eloquium stillanti plu-
uiæ, quæ terram ad proficendas fructus fecundat, quod Græcus bene obser-
uat dicens ὥσπερ γὰρ διὰ τῶσα πρόσδε ψομὴν τὸν ὑπότον οὕτως
οὐτοι τὴν ἐμὴν ἀλλήαν. Sicut terra sitiens expectans pluuiam, ita hi
meum sermonem.

- 24 Ridebam apud eos] Adeo studebam grauitati, ut si quando per iocū
V u 3 quid

quid dicerem, non putantes me iocatum, nihilominus obtemperabant, tanta erat morē ingerendi alacritas, Cauebant etiā summopere, ne lucem faciei meae deicerēt, id est, ne in minimo me cōtristarent. Lucē, id est, leticiam faciei, quae in ea tanquam lux refulget. Sic in Psalmis oratur: Faciem tuam illumina super nos, id est, benignum te exhibe.

25 Probaban uiam illorum] Pulchre comitatem grauitati iungebam: Intelligebant enim, quod omnes uias ac studia ipsorum obseruarem & explorarem, si qui inhonestius agerent, & proinde sciebant mihi non facile illudi, quia mihi calliditas erat potestati iuncta. Sunt qui contemnuntur, & odio habentur, quia obseruant & iudicant, auctoritatem nullam habentes, alij etiam odio habentur, quia potestati non coniungunt benignitatem, imò in crudelitatem uertunt. Iob callide omnium mores obseruabat, & sedebat in capite, id est, in primo loco, ac uelut rex in exercitu habitabat ut nō quidem tyrannus, sed ut consolator lugentium, Graecus dicit ἐν ποροφόρῳ id est, inter praecipuos milites. Hebraei צררר id est, in accincto & instructo exercitu. Tanta cum maiestate, ut omnes timerent, & tanta cum benignitate, ut omnes mœrentes qui me accedebant bilariores dimitterem. Quae sanè uere regia uirtus.

CAP V T XXX.

AT nunc luserunt super me] Nunc magno uerborum ambitu, hyperbolicaq; exaggeratione ostendit quā cōtemptus ac deiectus sit ex tanto celsitudinis fastigio, & in se cōmonstrat, quid etiam alijs uel optimis possit accidere. Triplicem autem ponit molestiam, primam quā ab aduersarijs, secundam, quā a semetipso, tertiam, quā a deo accipiebat. De aduersarijs conqueritur, quod se mire irriserint & paruicerint, quod ei multis nominibus onerosum, nempe quod uilissimi, & multis contumeliarum generibus, & magno impetu, & quod tam infirmum affligebāt. Et quid implex &c. quis? Morabatur uir ille ronchos & sannas, uanaq; hominum iudicia. Non inquam, quod a iusticia sanctum auerterint, uel patientiam eius fregerint, sed

sed quod contristari ipsum etiam id quod magnos homines, nempe ingrati-
tudo eorum, quibus benefacere cupiunt & benefaciunt. Contristari uirtu-
tis contemptus, & publica seculi pestini licentia. Hoc nimirum etiam Lo-
thum in Sodomis cruciabat. Itaque irrisores suos ignominiosos & uiles fuisse
dicit, à uili parentum origine, & ab ignauia & humilitate ipsorum propria.
Ita etiam uidemus quotidie sanctis & eruditis uiris, inertissimos, & impro-
bissimos insultare. Nec est possibile, quod talibus, alij molesti sint.

Propter dies] Hebraismus quantum ad dies attinet, ut supra Cap. 32.

Quorum renui patres] Id est, olim, non dignatus essem patres eoru-
canum meorum pastoralium cura. Canum in scriptura magna uilitas est, ut:
Non est bonum sumere panem filiorum et dare canibus. Quanta igitur uilitas
eorum, quibus canum custodia non cōcreditur, uel cubile apud canes. Adeo
nihil erant olim patres derisorum,

2 Etiam uirtus manuum] Incertum an de patribus uel de filiis loqua-
tur, sed nihil periculi ad utros referas. Dicit ergo tales, & sibi ipsis & alijs
fuisse inutiles. Ad quid mihi, inquit, uirtus manuum illorum intellige prodes-
set? In ipsis perierat tempus, id est, nullo tempore bene usi sunt. iuuenes fu-
erunt ignaui, & non strenui, senes uero deliri & non sapientes. Hierony-
mus uertit. Vita indigni erant. In eandem sententiam Græcus ἐὼν αὐτῶν
ἄωλετο σιντέλει super ipsos perijt consumatio κατὰ κακοσύνη-
τος, id est, consummatus est interitus eorum, hoc est, Sibi magis inutiles fu-
erunt, imò extreme perniciosi ac pestiferi. Varietas uersionis accidit pro-
pter dictionē חלל Græcus uidetur legisse ἵνα quū sit ἵν het litera nō multū
abfinit. Si per ἵν legitur est consummatio, sin per ἵν est senium adhuc ui-
nax, accipitur pro ἵνα id est, tempore species pro genere.

3 Qui ob penuriam & esuriam] Tam famelici erant, ut nemo eos pe-
tendi panis gratia adiret, & ita fiebant solitarij, ac ipsamet solitudo, paupe-
ribus inaccessa. Quin & ipsi tam honesti non erant, ut in conspectum pro-
dirent hominum, & ab alijs poscerent panem, sed male sibi conscij fugie-
bant in solitudinem, & non simpliciter in solitudinem, sed in tenebricosam,
uassissimamq; ne uideantur.

Qui

- 4 Qui succidebant herbas] In genere uerti herbam. Hebræus habet *בילור* quod nonnulli uertunt urticam, alij maluā. Sed apparet esse sylue stris herba, Græcus *ἄλυσ* reddidit, quā Dioscorides libeo primo Rham no similem esse dicit, sed sine spinis folijs latioribus, quam sint oliuæ, quæ & in cibum colliguntur, nasciq; iuxta sepes & maritima. Et Græcis & Hebræis à sale deriuatum nomen habet.

Radicem iuniperorum] Verti iuxta. R. Leui, ut se caleficerent, sciens alios aliter reddere, nempe in cibum eorum, quod non damno, quamuis alia expositio magis placet. Confugiebant enim ad gelida loca, in quibus calore habebant opus, præ pauperie autem cōgregabant iuniperorum radices. Dicuntur autem iuniperacei carbones diu conseruare calorem,

- 5 Qui è medio expellebantur] Non simpliciter erant fugitiui, sed ob flagitia sua è medio ciuitatum expulsi, & magna hominū uociferatione sicut fures explosi & ciecti. Errāt & sancti, quibus non est dignus hic mundus, nonnunquam in montibus & cauernis, sed horum alia est ratio. Græcus *ἀτμους καὶ ἀπαυλισμένους καὶ ἐν δαίμοσι πάντος ἀγασθῶν* Inhonoratos & ignominia notatos ac indigos omnis boni. Magis autem paraphrasten quam interpretem agit. Recentiores theologi uerterūt. Et quū de interiori euulsissent, iubilabant super ipsam quasi fur: sic exponentes, quod nacti radículas & herbas uiliores iubilando exultarint quasi fur thesauro magno rapto. Atqui nō quadrat exposito hæc. Fures furtum celand nō iubilant. Tutius sequimur Hebræos hoc loco.

- 6 In fissura torrentium] Miseri non solum hominum fugiebant aspectus, sed etiam in fissuris & cauernis se abscondebāt, siue illas aquæ impetu suo cauassent, siue in petris & puluere sponte natæ essent. Vel etiam imitantes onagros in deserto uagos & cibi indigos, non detrectabant in medios rubos ingredi, modo uel delitescant, uel cibum inueniant.

- 8 Filij stulti] In summa, inquit, irrisores mei, stultorum & malorum filij, ipsiq; ignominiosi, luto uiliores sunt.

- 9 Et nunc canticum eorum sum] Eorum, cum emphasi legatur, id est, talium. Ponit autem nunc uaria ludificationum genera. Semper autem obseruat

serua Iobum in se assumere qualia ferè in nocentibus accidere solent. Non simpliciter igitur, nec uno modo irrisus ac spretus fuit, sed multiphariam. Primo *Varijs ludificationum generibus* carminibus & prouerbijs. Threnorū 3. Fui risus omni populo & canticum tota die. Et Psalter: In me psallebant qui bibebant uinum. Sic Iulianus curauit carmina in Christum blasphema doari pueros in scholis. Et hodie solent bonos uiros sic infamare. Secundo execrationibus & cōspuitionibus, quæ pessimis fiebant: conspuiebant enim, readebantq; & abscondebant tanquā a pessimo homine. Id genus ludibriorū & Christi expers fuit. Tertio ludis theatralibus, ijsq; uarijs ut sequitur.

11 Quia neruum meum] Textus habet, solui in singulari, uerti tamen in plurali. Ceteri exponunt de deo, sed consequentia motiunt, ut de illis oribus intellegamus: faciēbant enim ludicrum ex sancto, agentes quasi inutile peius, nunc frenum immittentes, nunc extrahentes, & nunc protrudebant, nunc prosternebāt. Quod autem ludibria describit iterum ostendunt etiam sequentia.

12 Ad dextram adolescentia florens] Adolescentia florens, id est, ualidiores ex adolescentibus stabant ad latus, & ad iter urgebāt, pedesq; ad lapsum scandalizantes impellebāt. Vide quā licentiosa impudentia: Sic: Euellit semitas, id est, urgebant ut irem, sed ne possem semitam, corrumpebant, obiectis lapidibus & truncis. Et ueniebant in speciem quasi adiutori me, sed nihil minus agebant. Non solum enim non adiuuabant, sed etiam obfitebant ac impingebant, sicut erumpens flumen quod nullus cohibere potest, ita se obuoluebant. Et hæc simplex enarratio multo cōuenientior est, quā nihil huc attinentes allegorice quorundam nuge. Hinc enim discimus quanta sanctorum crux.

15 Conuersus est in me] Parum esset ab alijs sperni, traduci, & ludificari, si quis interim à doloribus esset alienus, & non in seipso affligeretur. Ostendit itaq; Iob illa sibi pessime habenti accidere. Solet fraterna consolatio mitigare dolores, sed reficit eosdem tam infrenis procacitas. Proinde dicit: Dum sic ludificor, omnis terror iterum conuertitur in me, & dolores mei crudescunt. Animam meam ut uentus persequitur & disijcit, ut secum consistere nequeat, & sicut nubes transeat. Vocat autem animam Heb. spontaneam & salutem, eo quod animæ salus & liberalis conseruatric est corporum

Spontanea.
Salus. Anima.

Vel expone, non est in me ultra libertas ut uelim aliquid, nec uis ut possim, ita persequitio totam animam absorbet. Obserua autem, ut gradus seruet in recensendis doloribus suis. Primum de anima dicit, quæ terroribus uexatur, & in se ipsa collescat ac effundatur. Deinde, corpus uarie cruciatur, postremum & uestes dolores testentur.

- 16 Et nunc in me effunditur] Sicut æra solis æstum non fert & liquitur, seq; diffundit, ita & anima tristior, ubertim profundit lacrymas & gemitus. Antea sperabat se multis seculis felicem fore, nunc cōpungitur & anxia est, & apprehendunt eam dies humilitatis, id est, ærumnarum & calamitatis, longe aliam sortem prædicente superiore felicitate. Deerat enim consolatio, tranquillitas, & animi lenimentum.

- 17 Noctē ossa mea perfranguntur] Similiter exterior homo, & corpus mire cruciatur, & quum animantia cætera noctu dormiunt, mea crura & tali, in quibus dolor maxime sentitur, sine omni quiete terebrantur, & saucia membra à uermium multitudine nexantur.

- 18 In multitudine uirtutis] Et ad uestes remittit, in quas doloris exudat magnitudo. Immutantur enim nonnunquam uestimenta, dum humore & sa-
Dolore & uesti
mēta immutātur
nis & ijs quæ calor exprimit aduruntur & fœdantur. Vnde inquit: In multitudine uirtutis, id est, dū grauius crucior, & multū doleo, fit ut indumentum nouum colorem accipiat. Insuper ipse dolor me ut ora uestimenti arcundat, sic ut cum exuere nequeam.

- 19 Obijāt me luto] Iterum dolori ascribit, quod tam infirmus sit, ut ædat in lutum, & luridus, facie ac facie à puluere lutoq; nihil differat. Et sic in se ipso declarat, quantis post summam felicitatem expositus sit cruciatibus & molestijs.

- 20 Clamo ad te &] Conuertit nunc se ad deum, & ab illo quoque negat se consolationem ullam accipere, & non solum consolatione caret, sed etiam crudelem experitur deum. Et quia de deo loquitur, ponit tamen spem future uite sibi relictam. Sufficeret dura illa tractatio patris, si nullus adesset dolor, nunc uide, quanta calamitatis augmentatio. Hoc poculum

poculum etiam Christus in cruce biberat, dicens: Deus meus ut quid me dereliquisti? Sicut & in Psalmo uigesimo secundo habetur. Blasphemia tamen dicere Christum blasphemasse, quum sic exclamaret: Conqueri ad nostram consolationem, se omni consolatione destitutum, potuit, male de patre, uel loqui, uel sentire non potuit. Ita hic licet multum clamet ac oret, diuq; persecueret, conqueritur se nec reffosum assequi, nec consyderari. Et nobis uide-mur, nec exaudiri nec consyderari à deo dum absconditur consolatio ut probemur, & ingeminemus preces. Aliter deus sanctos, aliter peccatores auersatur. His palam iratus, illis clam misericors est, sicut & ipsi uarie afflicti hi enim indignantur, illi miseriam suam narrant. Nota in hoc uersu ἀποκρίσεως repetendam negatiuam, ut legas sciti, & non consyderasti. Figura hæc frequens est in scripturis. Græcus hoc non attendens legit in tertia persona plurali ἐόπισσε, καὶ κατέβοντο: quasi alij eum admirati sint per seuerantem. Alij per conditionalem extulerunt. Mihi nostra hæc lectio magis probatur.

Deus pios eum
nānunquam ad
tēpus auersetur

21 Conuersus es in crudelem] Non solum preces meæ non mitigant, sed etiam exasperant te, ita ut crudeliter ac ἀνέλεμνον in robore manus tuæ, id est, ut Græcus uertit χειρὶ κραταίᾳ: manu ualida, aduersarium te mihi præbeas, me percutiendo ac flagellando. Et sic non solum licet miserrimus sim, apud te misericordiā non inuenio, sed etiam pessime tractor.

2 Eleuasti me, super] In hoc apparet crudelitas tua, quod quemadmodum is qui fragilem testam, in multa frustra uult confringere, eam in sublime sustollit, magnosq; impetu contra petram quampiam allidit, ut disiliat, ita etiam deus me eleuat in tantā altitudine m, ut uidear mihi super uentos ac nubes equitare, unde me tanta uideor, ut omnis membrorum meorum compages soluatur, nihilq; in me sani integri ue sit, Est autem hyperbole. Iterum habes dictionem חֲסִידָא quod aliās legem & congruentiam, hic membrorum significat compagem.

3 Quia scio in mortē] Tantaq; est misericordia tua erga me, ut persequi nō cesses, etiamsi aliquid uitale adhuc supersit, donec me consumas totū, ut planē sciam mihi moriendū, & eundū quo omnibus uiuentibus, hoc est, in sepulchrum.

Mors. Periphrasis enim sepulcri est, domus statuta omni uiuenti. Mors enim domus
natur in omnes qui ab Adam, atq; adeo ut Enochen ac Heliam ipsum, etiam si
ut amici dei translati sint, mortem euasisse dicere non ausim. Iam quod in e-
pistola ad Hebræos dicitur: Translatus ne uideret mortem, scias hunc autho-
rem, sua in scripturas sanctas religione, sic etiā Melkizedecem, sine patre ac
matre, nec initium nec finem dierum habuisse, scribere.

24 Veruntamen nō in tumultū Varie hunc uersum interpretati sunt. Græcus
ἀπορροδίουσα uertit: εἴγὰρ ὁφείλου δυνάμει ἐμαυτοῦ χειρῶτασ-
θαι ἢ δυνεῖσθαι ἑτέρου καὶ ποιῆσαι μοι τοῦτο: Vtinam enim pos-
sem me ipsam capere, aut saltem deprecatus alium & faciet mihi hoc: fortassis
dicere uult, quod nec ipse seipsum iuuare queat, nec alios qui iuuent, rogare,
adeoq; etiam crudeliter patrocinium sibi negare. Rabi Abenezra exponit:
Non est qui mittat manum suam ut me iuuet in sepulcro, & in hora contri-
tionis opulentia non prodest animabus. Sic enim exponit וַיִּשְׁמַע diuitias
uel munificentiam, quod alij uel clamorem uel orationem. Sic enim Rabi Mo-
se: Veruntamen ibi in tumulto sepulcri non mittet manum ut adiuet ac uiuifi-
cet eū, si in contritione que ueniet super se clamarint ac uoāferati fuerint ad
eum sepulti, inclusi enim nō redibunt in domū suam. Aliter R. Abraham & Le-
ui exponūt: Licet petat homo nō cuitabit mortē. Chaldaeus: Veruntamen non in
furore curabit plagā eius, si in tempore dolorū eius, suscipiet orationem corū.
Onkelus: Veruntamen nō ad fatū eius suscipiet plagā eius, si in peccatis eius
ponet clamorē. Eae omnes illi in hoc ferē concordēs sunt, nō esse liberationē
in morte, & tūc nec diuitias nec precēs redempturas, quin semel moriendū.
Nec meminerūt spei resurrectionis, quā tamē plausibiliter uetus Latina inter-
pretatio insinuat sic habēs: Veruntamen nō ad cōsumptionē corū emittis manū
tuā, & si corruerint ipse saluas. Nec temere lectio ista reprobāri potest, etiā si
Hebræorū magistri secus interpretentur. Mittere enim manū nō semp de auxi-
lio, sed etiā de uindicta et passione exponitur, ut manifestum est ex primo hu-
ius capite, et multis alijs locis. Exponere itaq; licet: Veruntamen non in tumultu
mittes manum, id est, non seues in mortuos, sed placaberis. Et deinde.
Nunquid in contritione sua habebunt clamorem? Id est, Nunquid ubi
semel conterentur, amplius clamaturi sunt, quasi dicat: absit. Vnde la-
timus

Semel moriendū

Mittere manū.

tinus dixit, & si corruerint ipse saluus. Tigurinae ecclesiae antistes, ut yvbyup narrat, quod ego per interrogationem, Sic enim praelegebat. At nemo ad usitatem addit manum, sed quos percuties oppressit, salutem eis affert, ut sit וַיִּשְׁמַח per aphoresin iob pro וַיִּשְׁמַח uel abundantia. Verissimile, enim quod sicut in alijs locis, ita hic quoque in maximis doloribus deo loquens, spe se confortarit iob, qui hic quidem super terram nihil expectare poterat, sed post hanc uitam, optima sibi pollicebatur, quam suam spem contra aduersarios, qui illam non curabant, probe inculcat. Hanc igitur expositionem libens sic amplexor, ut alias huic non contrarias, non multum refutem, imò approbarem, nisi tam uolenter fides abstraheret.

- 25 Annon plorabam cum duris] Hæc tertia pars orationis huius est, qua iterum suam testatur innocentiam, non tanquam princeps, sed tanquam priuatus, maxime autem ab immisericordia & crudelitate se excusat. Obijciebant enim illi aduersarij. Merito tibi durus est deus. Metitur tibi secundum mensuram tuam. Misericordes enim misericordiam consequentur, qui autem declinat aurem à pauperibus, & ipsorum oratio non exaudietur, Tante igitur obiectioni obuiat, Dicēs, immerito sibi obijci, eò quod tempore prosperitatis suæ ærumnosis, quos uocat duos corde, & egenis semper miserans fuerit, eisque ita compassus, ut toto corde cum illis fletet, alienam sentiens miseriam, & proinde hanc ob causam dicit hæc flagella non immisa, sed si cui bene sperandum fuit, ei erat maxime. Vnde & subdit: Expectaui bonum, id est, prosperitatem, & euenit malum, id est, calamitas, quod etiam repetit: Pro luce, id est, felicitati, uenit caligo, id est, miseria. Sicut etiam Esaias loquitur: Expectauimus lucem, & ecce tenebræ. Certe si hic expectanda retributio Iobo maxime debuisset euenisse. Paucos euenies ita misericordes: nam etiam si multas distribuunt eleemosynas plerique, non tamen alienas miseras, ut suas sentiunt.

Vt priuatus suus
Iob testatur in-
nocentiam.

- 27 In testina mea feruescebant] Alij referunt hæc ad dolores proprios Iobi, qui suo abunde sensu, mihi compassionis illius eximie testimonia essent uidentur. Testatur enim si condoluisse alijs, & intus in anima, & externis indicijs corporalibus, idque non uulgari modo. Viscera enim proprie attribuntur misericordiae, quæ sibi absque quiete in alienis calamitatibus feruisse

xx 3 dicitur,

dicitur, & quamuis res ipsius bene haberet, esseq; per se felix, praeueniebatur tamē dies exprijs doloribus at diebus afflictionis: in quibus ppter alios affligebatur. Qualis & Paulus erat dicens *τίς ἀσθενεῖ ἡμεῖς ἐσθ' ἐν ᾧ*. Experiūtū uiri misericordes quantū uiscera cruciētur, semper illis occurrunt, quibus compatiētur, semper habent pauperes, erga quos ut matres erga filios se habent.

28 Mœrens incedebam absq;] Etiam externo habitu declarabam, quum pullatus incederem, & ne quis fictionem putet, tremebam calore destitutus, adeo miserebar male habentium, neq; ullius me operis pudebat, quod ad consolationem eorum pertinebat, nam & in medijs ecclesijs & cōgregationibus magno cum ululatu alios desiebam, aliosq; ad misericordiam prouocabam, patrocinandī prouincia suscepta.

29 Frater eram Draconis] Nō sicut Ezechiel iunctus erat scorpionibus, sed misericordia uictus iungebat, se his qui amare eiulabant sicut Dracones, & ut Græcus dicit, sicut Sirenes ac Strutienæ, nec refugiebat miserabilē illū clamorē. Hier. dicit: Dracones ab elephantis, cum quibus pugnant uictos, miserabiliter lugere. Hebræi idem tradunt de Strutijs in deserto escam nō habentibus. Vnde & Micheas dicit: Plangam & ululabo faciā planctū uelut dracones, & luctum sicut Struthius. Quæ de Sirenibus traduntur fabulosa sunt. A meretricibus enim quæ nautas cantu & illecebris perdidierunt, Poëta monstra illa marina finxerūt. Acheloi & Calliopes filias. Fuerunt qui eiusmodi aues in India dicāt quæ disperpant eos, quibus somnum cantu acciuerunt. Tametsi nec apud Plinium impetrarint fidem.

30 Cutis mea nigrescebat] Est & hoc hyperbolicus dictum de magna cōpassione. Hieremias: Pellis mea ut clibanus exusta est, sic dolebam, & affligabar propter alios, ut & cutis macilēta, obscurior esset, & nequaquā pinguedine niteret. Bene enim curatam cutem etiam Latini uocant nitentem: Sic & ossa mea, quæ figurate singulariter dixit, concaluerūt, & sicut gremium aruerunt. Tristitia enim mire emaciat & exiccat.

31 Et fiebat in luctum] Quia importuna est musice in luctu, male habentibus alijs, suspendi organa & citharas meas fleuq; ac luxi cum flentibus. Proinde non est, quod immisericordie taxer.

CAPVT XXXI.

- F**oedus pepigi] Omnibus numeris absolutum iustum ante oculos nobis ponit: non enim iram dei euaderet quis si miseretur ærum= nosi, & interim uarijs concupiscentijs & sceleribus se contamina= ret. Itaq; ultra sancte gloriatur se irreprehensibilem fuisse in lege, *Iustus absolutus* cōtinuissq; membra sua à nefarijs operibus, eaq; in scrututem iusticie man= cipasse, refrenans oculos à concupiscentia mulierum, linguam à dolo & men= dacio, manus & pedes à crudelitate, uolentia, uindicta & rapacitate. Qui enim tantam sensibus custodiam imponit, is facile in omnibus perfectus erit. Principio oculis legem ponit si missime, & quasi inito foedere proponens, ne in uirgine aliud quiddam, quàm quod lex & mundicia cordis permitte= bat consideraret, hoc est, non spectabat illam ad concupiscendum. Quomo= do Ch istus legem adulterij interpretatur. Vide autem etiam Iobi tempo= re cōcupiscentiam fuisse damnabilem, Hoc autem dicto ostendit se fuisse con= *Concupiscentia* *damnabilis.* tinentia studiosum, & carnis delicias nequaquam sectatum. Vnde Latinus interpres, inquit: ut ne cogitare in quidem de uirgine, quum cogitationes nō sint in nostra potestate, & offerunt se phantasmata, multa etiam inuitis nobis: Sapientis autem fuerit, sibi quàm maxime cauere ne à mulieribus circumue= niatur, que mentem etiam sapientissimorum infatuunt, quod post nostros etiam ethnici monuerunt *δουλοῦ λόκου γὰρ κυρωγίνουσι καὶ κε=* *σορ ἰμυντα πᾶρφασισ ἥτε ἐκλεψι νοῦν πύκα περ φρομένους.*
- 2** Et quæ mihi porcio] Scio, inquit, si uoluptatum fuero seruus, nihil cæ= lestis benedictionis expectare. Scio iusto dei iudicio ab hæreditate sanctorum me excludi. Scio si neglexero cordis mundiciam, non mihi aperiri diuina my=
- 3** steria, scio mihi deberi eandem retributionem quam merentur impij, & ope= rantes iniquitatem, eo quod nō carent impietate & iniquitate, quotquot con= cupiscentiarum serui sunt.
- 4** Annon ipse uidebit] Non me excusabit in iudicio dei, si opus externū nō ppetrarim, ubi mens nō fuerit casta. Videl enī deus cordium cogitationes, & quo spectamus, & quorsum pectus propendeat. Ideo & Apostolus *καρδί=* *ορ vos ἄν* uocat, scrutatur sanè corda & renes, nouit quales sint affectiones nostræ

nostræ, mundæ an immundæ. Non possum illi imponere, nouit an placeant mihi dolus & mendacium, an aliud ore loquar, aliud corde sentiã, nouit quo pedes afflictionum mearũ properent, an ipsum uel huius mundi delicias querant, nouit an mendax dolosusq; sum. Ceterum non omnino excusat carnem: neq; enim sed omnino peccati expertem dicit, sed nõ sectare peccatum. Græ

Scurrilitas.

cus dicit εἰδὲ ἡμῶν περὶ ὁμῶς μετὰ γελοῦς ὦν. Si autem sui ambulans cum scurris. Nouã ille uirtutem sancti ponit. Est enim scurrilitas & fratrum irrisio, non paruum peccatum, & planè meretur irrisor irrideri, & pro ut sementem facit metere.

7

Apprehendat me in trutina] Iudicium dei non abhorreo, nec displicet, quod ille excutiat, quàm simplex sim. Trutina iusticiæ, iustum iudicium est, non ut in unam lancem congerantur mala opera, in alteram bona, & sic compensatio fiat, quomodo assertores nostræ iusticiæ imaginamur, sed ut humana spectetur imbecillitas, & quid ab illa exigi debeat ac possit, nempe an cor meum simpliciter, & recte coram deo ambularit, & secundum hoc pronunciatur sententiæ pondus, ut lanx una teneat iusticiam, altera pœnam, fiatq; equilibrium, ut mox uidebimus. Græcum meum exemplar habet εἰδὲ δὲ ὁ κύριος τῆς ἀκακίας μου, nouit autem deus innocentiam meam, hoc est, quod non studuerim quempiam nocere, & quod ita mihi conscius sim. Vnde etiam cōtra seipsum definit sententiam seq; male dicit, & execratur, si a iua mandatorum dei declinarit, uel ad dextram, uel ad sinistram, si uel seuerior, uel indulgentior fuerit. Declinare autem est studij, nõ fragilitatis. Quis enim non aliquatenus declinat, & se gloriatur omnis peccati expertem, quĩ adhuc reliquie peccati in nobis sint? At non declinat iustus, dum quotidie meditatur in lege dei, seq; magis ac magis purificat. In externis operibus facilius fuerit, non declinare. Verum hic dicit, de interna iusticia, quod cor nõ sectatum sit, id quod monstrat oculi, ita ut opus coinquinatum censi possit: nam hoc est adherere maculam manibus, hoc autem sit, si cui aliquid rapitur aut per uim, aut per fraudem. Nota hic, Græcum acceptionem, imò contrectationem munerum: maculam interpretari, dicit enim εἰδὲ καὶ ταῖς χερσὶν ἡ ἐμὴ δώρων. Scriptura enim ualde damnat acceptionē munerũ.

Adherere maculam manibus.

Moses

Moses dicit munera exc. ecare. Salomon uiuere afferit ofores munerum. Dauid canit ascendere in montem, qui super innocentem munera non accipit. Ezechiel Hierosolymitanis iudicibus grauiter impropertat quod munera accepissent, non quod per se malum sit accipere munera, sed refert à quo accipiatur, & quando acquare.

8 Seminem & alius comedat] Eueniat, inquit, mihi, quod alijs facere uolui. Ex maledictione autem liquet quid potissimum dicat, sequi cor post oculos, nempe si suis contentus esse uoluit, & alienis laboribus partum comedere uoluit, appendatur par pœna, & talionem luat, laboresq; ipsius etiam alius deuoret, & fructum ex oliuetis, ficetisq; ac arbutis suis fur capiat.

9 Si deductum est cor meum] Simulter se maledicit, si reus sit adulterij: nam sicut res alienas non contrectauit, ita nec alterius uxorem, quasi dicat. Si unquam ita malis concupiscentijs indulsi, ut obseruarem exitum mariti à domo, quo mihi ad uxorem pateat accessus. Tuam & ego similem pœnam, in altera trutinæ lancæ imponatur, ut & mea uxor alteri se prostituat, quod periphrasi quadam dicit.

10 Molat alteri uxor mea] Græcus pudice dicit ἀπόστολος ἀπὸ τοῦ νόμιμου καὶ ἐπίου Placet uxor mea alteri. Latinus inquit. Scortum fiat uxor mea. Alij exponunt fiat serua in alterius pistrino. Vult autem per hoc indicare, mererise, ut accidat sibi, quod etiam ipsum pessime habeat, magna est enim uirorum zelotypia raptis uxoribus ipsorum dilectis. Non autem est mens, ut adulterio adulterium sit funiendum.

11 Quia est scelus] Iustum inquam hoc iudicium esset, quia adulterium inter grauissima scelera cōputatur. 5. Mose. 22. Si dormierit uir cū uxore alterius, uterq; morietur, et adulter et adultera. Sic Dauidi Nathan ex ore dei inquit. Tollam uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet coram illis in oculis solis. Iniquitatē iudicum dicit Hebræus עֵינַי בְּלִילֶיךָ id est, talis ac tanta, ut à iudicibus non debeat impunita relinqui. Sanctis uertit, Iniquitas iudicata. Vetus ædicio habet, iniquitas maxima.

12 Quia ignis est] Hoc est, ubicunq; fuerit adulterium, ibi omnia bona simul tanquā à ualido incendio intercūt. Adulter enim maritū illius iniuria afficit, mulierē polluit, suspectos reddit pueros ac dubios, cum ordinatione diuina pu-

gnat, ne a similitudine separat, insidias contra uirum subornat famam non arat, religione non irridet, deum contemnit. Quam eiusmodi uiro habebis fidem? quo honore a sebis dignum. Græcus sic legit. θυμός γάρ ὄργη: ἀκατάχετος τὸ μαίνει ἀνδρὸς γυναικα, πῶς γὰρ ἐστὶ καὶ ὁ μενὸν ἐπὶ πᾶσι τῶν, τῷ μετῴν, οὐδ' ἄρ' ἐπέλθῃ ἐκρίθῃ ἀπώλεσεν Furor enim iræ est, qui retineri nequit, pollucere uiri uxorem. Ignis enim est ardens in omnibus membris. Vbi aduenerit, radiatus perdidit.

Et in omni prouentu] Si scilicet talis essem, deesset omnis boni spes, atque adeo in prouentu omni desuieret ac in radicibus ipsis insideret.

13 Si renui iudicium] Execratio tertia, si dure tractauis seruos et ancillas, Durior se exhibere subditis iniquitas, non parua est.

in quos omne ius habui, etiam mihi durus in die nouissimo iudex sit. Vide autem quantum seruis condonet, ut secum contendat iudicio. Non est autem parua iniquitas duriores esse subditis. Vnde Paulus ad Colos. et Ephes. monet dominos ut æquitate seruient subiectis, scientes et se habere in cælis dominum. Huc iudicem obseruat, et surrecturum ac uisitaturum palam docet. Vidit etiam Iob, nullum tunc ferre discrimen in iudicio, omnes enim dei sumus, ab eodem conditi, omnes etiam serui sumus.

16 Si prohibui à desiderio] Execratio quarta, ut arescat brachium suum, et latus humerum non sustentet, et tam impotens sit, ut nullum onus ferre possit, et brachio suo se defendere, uel sibi ipsi ministrare nequeat, si non in omni genere misericordiarum proximis adiuuerit. Iungatur igitur uersus illi octo. Itaque preces pauperum exaudiuit, nec diu illos permisit expectare orantes, nec fecit ut perire à desiderio. multi qui aut pauperes non admittunt, aut si admittunt diu illos rogare etiam aliquando frustra. Prohibet à desiderio pauperem, qui res ab illo desiderata ei negat, et ad collo-

Consumere oculos uiduas.

quum desideratum non admittit. Consumit oculos uidue (que et ipsa in genere pro paupere et desolato ponitur, sicut et pupillus) qui frustra diu orare sinunt pauperes, qui oculos suos intus habent, in dominos si forte aliquid ab eis accipiant. Vt in Psalmo. Sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum, ita oculi nostri ad dominum suum. Secundo familiariter pauit, pauperes et esuriētes, et tam-

17 nostri ad dominum suum. Secundo familiariter pauit, pauperes et esuriētes, et tam-
18 quam pater uiduas et pupillos enutrit. cōsortesque mense sua habuit. Versus decimus apud Heb. ob sermonis acurtationem obscurior est, dicit enim. Quia ab adolescentia mea creui me, sicut pater, et à uentre matris mee duxi illam.

Si autem.

- Si autē inferueris ut feci pauca quæ intelligūtur, planior erit. Earū misericordiæ exēplar, pupillos alit, uiduis uia dux est ac baculus. Tertio nudos & frigore percūtes uestiuit, tātāq; liberalitate, ut suis beneficijs ad se laudandū pro uocaret. Dixit autē quod lūbi benedicāt, eò quod nō solum protexit à frigore, sed etiā honeste uestiuit, ut lūbis bene tectis, nō cogātur erubescere. Quarto, quod, quamuis per iudices impune potuisset, & laudatus fuisset à iudicibus, (quos uocat uidere adiutoriū suū in porta) nunquā manū suā leuauit super pupillos, uel molestus eis fuit, sed pepercit & cōdonauit iniurias, eò quod adiutore carerent. Quæ uirtus etiā magnanimitas uocari potest.
- 22 Latus meū] Expositus est uersus ille ab initio. 16. brachiū canna dicitur, quādo extenditur, dicitur igitur, ne possit extendi, in ministeriū uel defensionē.
- 23 Quia terror apud me] Quasi dicat. Maior mihi est diuini numinis reuerentia, ac timor: scio enim durissimum fore omnibus qui misericordia carent iudicium cuius molem ferre non possem.
- 24 Si posui aurū spem meam] Execratio ista quinta est, et ab ultimo uersu petēda, ut pro tritico egrediatur carduus, et pro hordeo lolium, hoc est, omnes labores mei pro mercede, cruciatus & uanitatē assequatur, si uel fiduciam in felicitate sua posuit, uel letatus est in calamitate aduersariorū, si uel maledixi, uel ministris meis zelū fruentiorem permisi, si peccatum uel in me ipso, uel in alijs non reprehendi palam, si alicui onerosus fui, & panē meū cum aliorum comedi damno ac iniuria. Vide quantā uirtutū cathenā connectit, & quantā per omnia seruat innocentia: & singula expendamus. Non ij soli exasperant deum, qui per rapinam & nefas, diuitias acquirant, sed etiā ij qui bene acquisitis fidunt, easq; deo præferunt, unde & idolum ac mammonē eis fit, Diuitias laudāt, admirātur, et ad omnia sufficīentes putāt, ut Satyricus ait. Et genus & formā regna pecunia donat. Idem autē fuerit, in alijs facultatibus fiduciā collocasse, ut abundant pecora, prædia, clientele, & quicquid in thesauris ac possessionibus numeratur. Et decorum seruat dicens. Inuenit anima mea, id est, ego pro uotis animæ inueni. Homo pius & gratus diceret, accepi à deo, non habet. Sed quorum deus aurum est, ij deum non habent.
- 26 Si uidi lucē] Hūc uersum quidā ad cultū siderū referūt, qui uetus idololatRIA erat, sed malui de prosperitate sancti intelligas, quæ illū nequaquā inflauit,

Auarus: Deum

Yy 2 ut sequentia

Lux. ut sequentia de aduersariorum calamitate sonant. Felicibus sol lucere, & lux
Tenebrae. na preciosius ac incundius incedere dicitur, quemadmodum & scriptura,
 passim. tenebras pro tribulatione accipit.

27 Et seduxit se in abscondito] Auari publicae suam impietatem non fite-
 tur, uel egre. Feda enim seruitus est, uilis luti esse marapium, at subitaneo
 morbo laborant plurimum, seq; beatos putant miseri, & mira obseruantia pe-
 cunia colunt. Habet sane Heb. adhaesit manus ori, quod est superstitiosae reue-
 rentiae indicium, Aegyptijs non raro, dicitur igitur non stupui praesentem felicitate.
 Alij legunt, os clausum est, manum meam os meum. Quod exponunt, esse
 φιλαυτία, quae utiq; radix peccatorum est. Et nemo ferè est cui non placeant
 sua opera. Hic autem de admiratione diuitiarum sermo est.

Manum adhære
 re ori.

φιλαντία omnium
 malorum radix.

28 Etiam haec est iniquitas] Alius fortassis reputarit inter peccata condona-
Auaritia. Adul-
terio cōparatur. bilia, mihi persuasum est, graue esse idololatriam & peccatum iudicium dignum, ne in-
 puniunt relinquantur: & uide ut adulterio conferat, quod etiam ipsum uocat iu-
 dicibus dignum. Quid enim est, inquit, hoc aliud quam negare deum, excelsum,
 qui desuper omnia uidet.

29 Si letatus sum] Sicut non inflatus est felicitate propria, ita nec aliena ca-
In aliena calami-
tate gaudere sec-
us abominabile. lamitate gaudere est. Quod & ipsum peccatum est abominabile deo, nam propter
 hoc gentes Idumaeorum, Ammonitarum, Palaestinos, Samaritanorum, & alias
 tanta seueritate puniisse apud prophetas, Esaiam, Hieremiam, Ezechielem,
 Amos, & Abdiam legitur, letabantur enim omnes illi gentes super exadio
 Hierusalem.

30 Et non posui] Neq; inimicis meis male dixi unquam. In epistola Iudae. Etiam
Inimicis non ma-
e dicendum. angelus Michael satanae non audet male dicere, uindicta dei est. Exposui. Non
 posui, id est, non assueui, ut peccet guttur meum male precando inimicis, uides ite-
 rum Euangelicum hominem.

31 Annō dixerunt] Nec permisi hoc ministris meis, qui in tabernaculo meo
Inimicis benefa-
ciendum. serui: ut, quos ita male habebant iniurie mihi illate, ut cuperent discerpere
 eos, qui mihi male dicebant, carnibusq; corum insatiabiliter pasci, at ego non solum
 prohibui illos offendi, sed etiam beneficijs prosequutus sum: nam propterea nulli
 domum meam clausi, quoniam peregrinus essem, sed hospitio excepi. Vides & hic Euan-
 gelicam perfectionem, & inimicis benefieri, & carbores super caput hostile con-
 geri.

geri. Quidā ex magni nominis authoribus uersum hūc citant pro astruēda corporis Christi manducatione. Sed parū apposite. E dere enim hic carnē, crude litatis est, audita ēq; uindictae sonat. Præterea nō legitur hic, ut de carne eius satiemur, sed ut de carne eius, intellige, edamus & non satiemur. Vult enim Iob, quod serui tanto zelo fremebant in aduersarios, ut eos si potuissent, etiam dentibus cōmoluissent, et neq; sic saluata esset corū uindicta. Atqui hoc à pijs alienū est. Lōge nobis sanctior, maxime uenerabilis corporis est manducatio, quod credulas nostras mentes, cū in uerbo tum in sacramento uere pasāt. Nec me latet Græcos legere

E dere carnem.

εἰς δὲ καὶ πολλὰ κίς εἶποι αἱ θεραπείαι αὐ-
 μος. τίς ἄρ' ὄνει ἡμῖν τ' σαρξ ὧν αὐτοῦ ἐμπλησθῆμαι, λίσσεται χρῆσθαι
 ὄντος. Si autē et sepe dixerūt anallæ meæ. Quis daret nobis de carnibus eius
 saturari, quū ego ualde utilis essem, Et exponunt οὐ τὰς λίαν ἡμῖν ταῖς
 θεραπείαις ἡλῆσας καὶ χρῆσθαι, ὥς εἰ οἶοντε πρὸ αὐτῶν ἐμφορισθῆναι
 ναίμεν τ' σαρξὶν ἡλῆσας αὐτοῦτο ἐποίουν. Sic ualde anallis eram sua-
 uis ac iucundus, ut si possibile fuisset impleri carnibus meis, suauiter hoc fecis-
 sent. Vides in his uerbis impossibilē manducationē corporalē esse, & iudici-
 um amoris indicari. Verum uiderint Græci ut sensus cohærent.

33. Si occultauit ut Adam] Amittitur nōnunquam tacendo innocētia, dū in
 utilitatē aliorum, uel nostra, uel aliorū crimina fateri nolumus. Damnauit igitur
 tur Adam primū, silentiū, quia peccatū non est confessus inquit eme deo. Heli
 sacerdos punitus est, quia peccata filiorū non corripuit. Ipse autem Iob absq;

Tacendo nonnū-
 quam innocentia
 perditur.

34. terrore in mediū progressus est, & citra respectum personarū libere quos
 oportebat arguit, ne alicorū peccatorum particeps fieret. Noluit enim con-
 sentiendo, aliorū peccata in se transfere factus canis mutus, ut Pseudo pro-
 pheta, & olim Philosophi ad populi receptā idololatriā cōnuemes, id quod
 & hodie multi docti solent, aliter docentes, aliter sentientes.

25. Quis dabit mihi] In summa dicere uult, nihil sum mihi conscius quod
 male egerim, optatq; ut sua facta consent omnibus, sciens se coram deo & ho-
 minibus innocentem. Lucem autem innocentes non fugiunt. Vtinam hoc im-
 petrem. Quia deus me fecit signum & portentum coram hominibus, quādo

Innocens lucem
 non fugit.

quidem sic me humiliavit, librum scribat, uir contentionis meae, id est, accuset me accusator, inscribat ut Graeci dicunt ὑπαφῆν, obijciat quod uelit.

36 Profecti [super humeros] Non horrebo innocens, sciens enim non ad si non- ignominiam, sed gloriam cessurum, quicquid dicant, non erubescam, erit enim mihi in coronam. Si non, nutui, in profecto, adiurantis enim est.

37 Numerum gressuum meorum] Non occultabo me, sed magna cum fiducia procedam, idque tam lente, ut gressus mei queant numerari, et tam fidenter ut princeps in praelium uadens, qui non celeriter, ut fugientes accelerat. Taxat interim aduersarios, qui ipsum tam iniuste reprehenderint, et probando defecerint.

38 Si contra me terra mea] Iterum ab auaricia et rapina, quam saepius obijcerat alienum se testatur dicens, quod nullius unquam mercedem detinuerit, neque alijs laboribus onerarit, Metonymica loquutio est. Clamat enim ager, Clamant agri, quando agricolae fraudati mercede clamant Iacob. Ear merces operariorum qui Plorant sulci messuerunt regiones uestras clamant. Similiter sic et sulci plorant, quando arantes terram ac sulcantes, fructu priuantur.

39 Si uirtutem eius comedit] Virtus agri si uimentum ac panis, quam pecunia absque alterius damno parauit. Merces danda ante solis occasum. Deute. 29. Et sapiens. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum, qui effundit sanguinem, et qui fraudem facit mercenario; Dicit autem quod non solum operarijs, sed etiam ipsis agrorum dominis non fuerit onerosus, ut sic nullus mortalium de eo possit conqueri.

Merces operario danda.

40 Pro tritico egrediatur] Id est, terra sit mihi maledicta, ut olim Cain, et sim ita in signum omni populo. Quamuis autem tanta sit innocentia mea, nihilominus crucem fero omnium molestissimam. Videte igitur uos amici, quam temere me condemnatis, et de iudicio dei loquamini.

Perficti sunt sermones Iob] Et sic imposuit hisce sermonibus finem, Vnde quidam sequentia putant appendicem, quibus nondum asseritior. Audiuius contendentes, et disceptantes, audiendus et iudex ac arbiter, utri uicerint, ut actus fiat integer.